

1508

III-881

A székelvudvarhelyi ev. ref. kollegium
Ifjusági Könyvtára.

Könyvt. sz. 1508

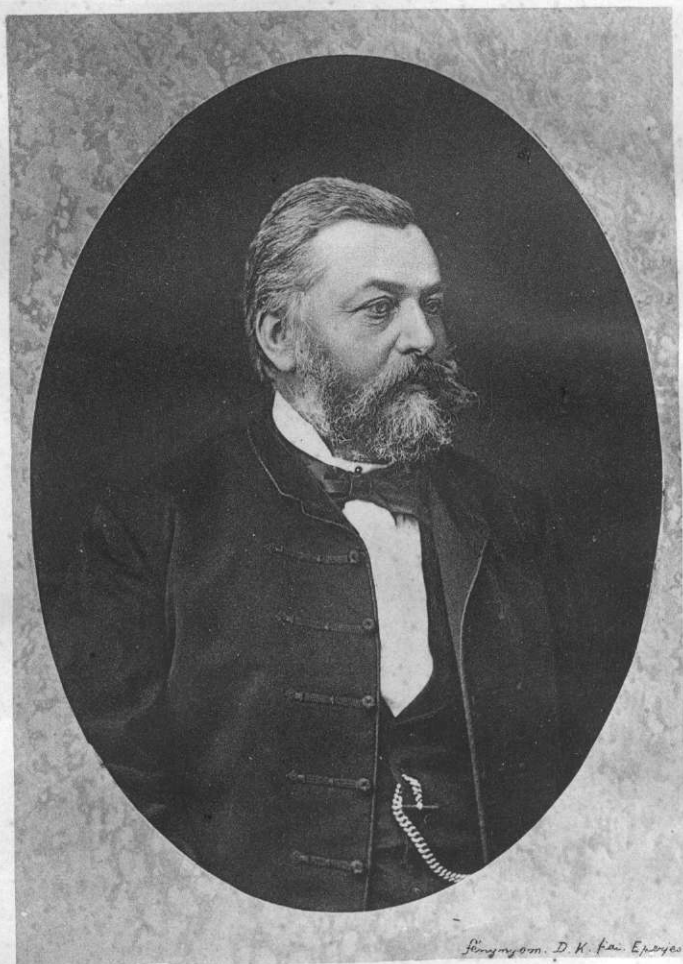
III-881

A könyvek kimelését, épségben és tisztán
való tartásdát figyelembe ajánljuk a nemes ta-
nuló-ifjuságnak.
Választmány.

А. И. Мухоморов

DANIEL-ALBUM.

SZERKESZTETTE

DR. VAJDA EMIL.

— KÉT KÉPPEL. —

586

SZÉKELY-UDVARHELYT,
BECSEK DÁNIEL KÖNYVNYOMDÁJA
1892.

*Ki harmincz évig vezérünk vala
A nyugalomnak árnyába siet,
Vigye bárhova sorsa, végzeté
Kiséri őt a jó emlékezet . . .*

*. . . Csodás világ volt, mese csak talán,
Phönix regéje magyar ég alatt,
Mélységes sírből kitört az eszme.
Pedig azt hittük, nem lesz virradat.*

*Csodás világ volt, egy nemzet ébredt, —
— Vak éj után a hajnalhasadás —
Szabad lett újra szív és gondolat,
Mert szólott az Úr, lett fellámadás! . . .*

*Ekkor jött Ő zászlóval kezében
Király és haza voltak jelszavai;
Szent zászló volt, sorakoztunk hozzá
Ifiak, öregek, mind ki hazafi.*

*És győzött a zászló, mert igaz volt,
Nem szolgált sóha szennyes érdeket,
Küzdött jóért és a mi nemes volt
Küzdött azért, mi jellem, becsület! . . .*

*. . . A munka foly, halad, tovább, tovább,
Egy szebb jövőnek látom hajnalát;
S mert szent az oltár, a hol áldozunk
Meghallja isten az igaz imát! . . .*

*Ki harmincz évig vezérünk vala
A nyugalomnak árnyába siet,
Ifjan jött hozzánk, ősz hajjal hagy el —
Kiséri őt a jó emlékezet . . .*

Kénosy Béla.

Az ember élete egy hosszú fejlődés, multjában gyökerezik jövője. Életünk fáján csak olyan gyümölcsök teremnek, melyeknek virágai egykor annak ifjabb ágain díszlettek.

*

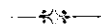
Az ész hideg világossága és a szív forró szenvedélyei mérsékelik egymást. E két motor összhangjától függ az egyén értéke. A szív szenvedélyei felemésztenék az egyént, ha azokat az ész hideg számításai le nem hűtenék; viszont az ész pusztá ereje megdermesztené a civilisatiót, ha annak hidegségét a szív érzelmek fel nem melegítenék.

Török Albert.

A ki mint te tisztelt bátyám, a közügyek szolgálatában töltött hosszú és sikerdús életre tekinthet vissza, az boldognak mondhatja magát, — méltó a király és nemzet elismerésére.

Maurer Mihály.

Prassómegeye főispánja.

Annyi évi, a közpályán hiven teljesített munka után visszatérve őseid hajlékába nyugalmat élvezni, családi körben, vidám kis unokáidnak a multról ha regélsz, csepegtessd lelkükbe azt, mi egész életeden át tette lelkésített és minek hogy igaz munkása voltál, emléken tartja mindenki, ki ismert, távol és közel: „Szeressék e kis földrészt hazánkban, melyet Székely-Földnek czredéve neveznek.”

Potsa József.

főispán.

Vannak emberek, kiknek egyéni nemes hajlamaik folytán magasabb állást jelöl ki a társadalom, mint a milyen elérhető a hiúság olajával is érintett, nem éppen mindig önzés nélküli, bár magasabb foku, fényes hivatalok viselése után.

Például, Deák Ferencz nagy hazánkfia, ha mindjárt római pápává emelkedett volna fel, nem lett volna képes nagyobb közbecsülést, elismerést és hírnevet kivívni, mint milyent elért egyszerű polgári állásában.

Daniel Gábor Udvarhelymegyének volt főispánja — szerény nézetem szerint — bátran sorolható azon kevesek közé, kihez nem azért ragaszkodunk, mivel netalán jól esett volna magas állásának fényében sütkérezni, ellenkezőleg kizárólag egyéni sok szép hajlamai fejlesztették keblünkben azon közbecsülés, bizalom és szeretetnek érzetét, melylyel személye iránt minden körülmények között viseltetünk.

Azon körülmény, hogy *Daniel* Gábor főispáni állásáról lemondott, eddigi helyzetén mit sem változtathatott, mivel nem a főispáni állás adta meg személyének a nagyobb méltóságot, hanem társadalmi állása, egyéni sok szép tulajdonságai és tehetsége vívták ki számára: a közbecsülés, elismerés és szeretet babérjait.

Br. Kemény Béla.

A magyar nemzet ujjá ébredése korában 1848. év előtt ismerkedtem meg kedves barátom id. vargyasi *Daniel* Gábor családjával. Apja id. vargyasi *Daniel* Elek akkor Marosvásárhelyen *tabulae praeses* volt. Az ifju Gábor pedig az erdélyi udvari kancelláriánál képezte magát jövő nagy pályájára.

A gondviselés úgy akarta, hogy az alkotmányért viselt dicső harcban találkozunk egymással; de találkozásunk öröme nem tartott soká, mert, amidőn nemzetünknek a győző lábai előtt tehetetlenül kellett hevernie, barátom szomorúan vonult vissza a magán életbe, s özvegyen maradt édes

anyját és szeretett leánytestvérét vigasztalta, én pedig tekintettel katonai tiszti-rangjaira *Josephstadtban* bebörtönöztettem; ez volt rövid együttlét után az első elválásunk.

Hazánk történetében majdnem 10 évig tartott az a gyászos időszak, melyben az ország kormánya a nemzetnek sóhajait nem tudta megérteni és a sokat szenvedett haza fájdalmát csak meg sem kísérli enyhíteni.

1861. évben feltűnék egy jobb jövő hajnala. Idősebb vargyasi *Daniel* Gábor Udvarhelyszék főkirálybírája lőn, s magam is siettem a szenvedés órájában megismert főkirálybíró zászlója alá: de a gondviselés úgy akarta, hogy a szent királytól származott alkotmányt elnyelni akaró absolut politika csak a szenvedett erős kudarczok után tisztuljon meg annyira, hogy a becsületes idősebb vargyasi *Daniel* Gábor hivatalt viselhesen. Tehát rövid találka után másodszor váltunk el egymástól.

1864-ik évben tisztult már a politikai lát-határ s *Daniel* Gábor másodszor s már jubiláris tartósággal Udvarhelymegye élére áll.

30 éven át annyi bölcsesség s páratlan tapintattal vezette a megyét, hogy annak lakói pártkülönbség nélkül nyújtják neki az elismerés pálmáját, és a magas kormány is kitüntetéseivel megkoszorúzza.

Ezen 30 év leforgása alatt, melyeket barátom idősebb vargyasi *Daniel* Gábor a közjó munkálásában töltött el, én csak arra lehetek büszke, hogy őt sikerdús törekvésében tántoríthatlan hűséggel támogattam.

Most Ő, a „*bene meritis*“, nyugalomba megy. Kedves előjáróm és barátom megyénkbeli a fővárosba távozik. Én oda őt nem követhettem s azért a harmadik, mint legnehezebb válásra kényszerült szív keserűségével (tekintettel hajlott korunkra) rebegem: „à revoir“ ott, hol a jelszó: *igazság és méltányosság*.

Br. Gamerra Gusztáv,

m. kir. szol. kiv. honvéd százados és Udvar. megyei törvényhatósági tag.

A magas állás szintugy mint az előkelő születés rendesen tisztelettel jár. De sem egyik, sem másik nem biztosítja azt megfelelő nemes, közhasznú és munkás élet nélkül. Csak a ki ily élet által szerzi meg magának a tisztelet koszoruját, hivatkozhatik méltán őseire is; csak annak nincs oka attól tartani, hogy tekintélye valaha megszűnik.

Vargyasi id. *Daniel* Gábor bizonyára ez utóbbiak közé tartozik. Az ő homlokára saját egyénisége, a közelet minden térein nyilvánuló tevékenysége s arany-tiszta jelme iránti hódoló szeretet tüzte a tisztelet koszoruját. Adj! Isten, hogy ő még sokáig hordozhassa s mi gyönyörködhessünk benne.

Ferencz József,
püspök.

— 43 —

Harmincz év előtt Daniel Gábor nagy szolgálatot tett a magyar történetírásnak azszal, hogy családi levéltárát megnyitotta a buvárok előtt. S e levéltárból Thaly Kálmán egy kötetet közzé is tett, melyet ma is történet-irodalmunknak első rangu forrásai közé számíthatunk.

Daniel ösei, mint katonák és mint diplomataik tettek hazájuknak szolgálatokat. Ezek példája lelkesítette őt hosszú fényes pályáján: míg ő viszont másoknak mutatott példát — és pedig nehéz napokban — azra, hogyan kell szolgálatot tenni a magyar történetírásnak.

Az ő uttörő példája sok követőre talált: gazdag érdemhosszújának egyik levelét ez képezi.

Éljen, munkáljon, hasson még sokáig!

SZILÁGYI SÁNDOR.

Közpályádat nemesen futottad meg, s mennél inkább közeledtél annak alkonyához: annál nagyobb lettél, a leszálló napként; és valamint nap-szálltakor az árnyékok növekednek: úgy nőtt tisztelőd serege.

Egyház, haza, megyéd, családod, barátaid áldják közhasznú működésedet, és sokáig óhajtanak még díszök gyanánt bírni Tégedet.

Szerénységednél fogva lelked igaz, élető melegét azok ismerik voltaképen, kik szivedhez közel állanak. Engem több mint harmincz éves, soha meg nem zavart baráti kötelék csatol hozzád, és minden évben növekedett szivemben az őszinte szeretet, tisztelet, nagyrabecsülés nemes lényed iránt. Ezen régi, meggyökerezett, tiszta baráti érzelemből kívánom, hogy Te, mint ősi nemzetséged egyik méltó koronája, sokáig tündökölj még e földi létben,

világító példaként az ifjabb nemzedékeknek; és életed csendes, derült, hosszúra nyúló alkonyán, történelmi emlékü ősi kuriádba vonulva, nyugodt lélekkel s a múltakban gyönyörködve ird meg régi jeles családodnak történetét, okulásul a halás unokáknak. E kedves és nemes foglalkozás — melylyel nemzetünk tudományos irodalmát is gazdagítandó — szerezzon neked öregségedben mennél több örömet, minél kellemesebb szórakozást! ... Deus Tibi haec otia dedit!

Régi igaz híved

THALY KÁLMÁN.

— 44 —

A felülről nyert hatalommal nem visszaélni, hanem azt úgy használni, hogy alantasaink szeretetét és becsülését ne kockáztassuk: csak az igazság szerető embereknek szokott sikerülni. S ime Azt, kit osztatlan igazságszeretet jellemzett a hatalom polczán; osztatlan szeretet és tisztelet kíséri távozásakor.

Jung-Cseke Lajos,
apát-plebános.

— 45 —

A költők szerint az élet álom. S arra nézve, a ki ábrándoknak élhet, s az élet rózsáit annak tövisai nélkül élvezheti, lehet az élet egy hosszú szép álom. *Aszalay* már azt mondja: hogy az élet oly gyógyíthatatlan betegség, melyben még minden ember meghalt. Ez igen sötét-szinű meghatározása az életnek, bár ez állítás, a végeredményt tekintve, igazságot is foglal magában. De mindezeknél igazabb az az állítás: hogy az élet küzdés. Küzdés önfenntartásunk követelményeivel. Küzdés természeti ösztöneinkkel, szenvedélyeinkkel és indulatainkkal, melyek megfékezése képezi a bölcseséget. Küzdés az élet szellemi oldalán meggyőződésünkkel és azon elvekkel, melyeket tetteink zsinórmértékéül tartunk. Küzdés az emberek előítéletével, sötétroszakaratóval, melyekkel éltünk útján nem egyszer találkozunk. És küzdés azon feladatok

és kötelességek megoldhatásáért és teljesíthetőségéért, melyekre emberi hivatásunk, vagy önakaratu vállalkozásunk kötelez.

És e megvívott küzdelmekért mi a jutalom?

Vannak, kiket gazdagsággal is megjutalmaz törekvésök és küzdsök, de ezek csak kivételek, a legnagyobb résznek más irányban jut ki a jutalom, s ez is csak feltételelesen:

Családi boldogság annak, ki az élet vándor-utain egy jó hitvestársra talált és azzal osztja meg életét és küzdéseit. Jó hírnév, közbecsülés és elismerés a társadalom által nyújtva annak, ki kötelességeit hiven és buzgón teljesíti, és ennek tudásában a lelkiismeret nyugalma.

Ki az élet ajándékainak e szép háromságát bírja, az szerencsésnek, boldognak mondhatja magát.

Ki ne ismerne a szerényen rajzolt képben azon derék férfit: Udvarhelymegyének főispánja, vargyasi id. *Daniel Gáborra*, kinek a közszolgálatból kilépését ez *albummal* akarjuk emlékeztetessé tenni, s a kit mindnyájunk jó indulata és becsülése kíséri a megérdemlett nyugalom terére, a hol, mint a munka embere, szintén meg fogja találni további munkálkodására a tért és anyagot.

Hajós János,
min. tanácsos.

Mi az, mi megmarad örökre?
Nemes tetteid emléke!
El mi élni fog esmerőd körében
És az utókor hálás emlékeztetésben!

Özv. Fejérvári Lajosné.

A fényes emléket, melyet társadalmunkban hátra hagytál, az idő nem halványíthatja el soha.

Bíráts Irma.

Az igaz ember nem hal meg soha, örökké élni fog, a jek emlékében.

Özv. Bocskányi Adolfné,
szül. Hollai Gizella.

Nemcsak a királyoknak, hanem a felségek felségének is vannak kedvelt hivei, kiket megáld hosszú élettel s hozzá anyagi és szellemi javakkal, melyekkel hazájoknak javára, nemzetöknek előmenetelére legyenek. Ezek a kiválasztottak az isteni kegyelem élő képviselői.

Ez az isteni képviseleti rendszer összefér a földi hatalmak kinevezési rendszerével, összefér — a mint látjuk — a főispánsággal is.

Felméri Lajos.

A közpályán tisztességgel töltött évtizedekért s a társadalmi életben tapasztalt atyai barátságért, tiszteletteljes elismerésem szeretett volt főispánom id. Vargyasi *Daniel Gábor* ő méltóságának.

GYAFÁS ENDRE,
nagybíró.

—*—

BÁR csak szerény levélke ez igénytelen pár sor abban a diszes koszoruban, melyet a közelsimerés hála-telt érzéssel nyújt a közügyek bajnokának akkor, a midőn egy hosszú közpályán számos éveken át kifejtett hasznos — ügybuzgó és áldásteljes működést eredményezett vezéri szereptől megválva — a legfelsőbb királyi kegy legmagasabb kitüntetése — honfitársai igaz tisztelése s a jól végzett munka édes öntudatának megnyugtató érzésével vonul vissza a magánéletbe, — mindazonáltal azt hiszem, hogy a hála és tisztelet kifejezését jelképezi e szerény levélke, s nem zavarja a diszes koszoru összhangját, a mint nem zavarja a büszke tölgy koszoruzta bérce tekintélyét a kis cserje üde megjelenése.

Szentiványi Miklós,
főjegyző.

Kövesd régi jelszavad soká
Nulla dies sine linea.

Dr. Székely Ferencz,
családi bíró.

Mit irhatnék én Ő róla avatlan tollal?

*A benne lakó nemes hajlamok összesége adja
meg lelke égi fényét, s káromlásnak tartanám durva
aranyozással elhomályosítani e fényt.*

*

*Tettei mondják meg, ki ő, s az eltávoztakor
szemünkben rezgő könyek.*

Ugron János.

***

AZOKNAK működése, kik szel-
lemi tehetségeik s munkásságukat
tul nem haladó állást foglalnak el,
áldásthozó a társadalomra.

Ugron István.

***

AHHOZ, hogy nálunk valaki pénzü-
gyi tisztviselő lehessen, szükséges, hogy ma-
gyar honpolgár legyen. Ez egyértelmű azzal,
hogy a törvények alkalmazásánál a honfitársak
iránti szeretet és az állam iránti kötelesség-
érzet legyen iránytűjének két sarkpontja, ame-
lyek ellemutatóknak látszanak ugyan, de tényleg
együttes hatásukkal mutatják a helyes utat.

Reinhold Olivér,

m. kir. pénzügyigazgató.

***

Az a népszerűség, melyet csak gyengeségek-
kel lehet megtartani: előbb utóbb kegyetlenül
összetöri bálványát.

*

A nép olyan, mint a gyermek; az vonzza
mit szemével lát. Ezért utánozza az élő példákat
s ragaszkodik oly szívósan a tettek emberéhez.

*

Vannak emberek, kik mindent gáncsolnak,
mindenben hibát találnak. Ezeknek az angyal sem
elég fehér, s az ördög sem elég fekete.

*

Hiuságunknál fogva összeférünk azokkal, ki-
ket nem szeretünk, sőt még azokkal is, kiket nem
becsülünk -- de kerüljük azokat, kik minket nem
szeretnek.

*

Gyakran igen nehéz meghatározni, hogy val-
jon erényeinkért avagy gyengeségeinkért tartanak-e
szeretetreméltónak?

*

A társadalom nagy épületében békességesen
ellakhatunk, ha a bér pontos fizetése mellett, nem
feledjük el a kapusnak is illő borraavalóját.

*

A peszimizmus egyik forrása az, hogy mik-
roszkoppal vizsgálgatjuk felebarátaink hibáit, de
közönséges szemmel nézzük jó tulajdonságait.

*

A jó társalgás titka nem abban áll, hogy
érdekesen tudjunk csevegni, hanem főleg abban,
hogy engedjünk szóhoz jutni mást is és tudjuk
érdeklődéssel meghallgatni.

*

Nagy művészet tudni a pillanatot, a midőn
a látogatást befejezve: távoznunk kell.

*

A gonoszak- és ostobáknál csak egy rövid
lépés van a gyanu és ítélet között.

*

A mély emberismeret csak a szeretet vagy
a szájalom érzelmét keltheti fel bennünk.

Diemár Károly.

— ∞ —

A közélet hivatalos tényezői sokkal mara-
dandóbb nyomokat hagynak hátra a hatáskörük-
ben együttműködésre hivatott alantas közegek lel-
kületében egyéni tulajdonaik, mint hivatalos állásuk
sulya által.

Az önmagával soha ellentétbe nem jutó igaz-
ságosság, az ellentétes érdekeket is kiegyenlítő tapin-
tatosság, az érintkezéseikben mindig nyilvánuló hu-
manitás, a visszaélések megtorlásában alkut nem
ismerő következetesség és a társadalmi élet bármely
ágában felmerült üdvös kezdeményezés lelkes felka-
rolása s kitartó ápolása valának azon kidombo-
rodó vonások, a melyek a hivatalától megváló Da-
niel Gábor főispán ur egyéni jellemét képezik s a
melyeknél fogva őt a jobbak osztatlan tisztelete és
ragaszkodása kíséri magán életébe is.

SÁNDOR MÓZES.

— *** —

A ki közpályán huzamos szolgálata alatt
házaja, királya és egyháza iránt kötelességét

lelkiismeretesen teljesítette: az, élte alkonyán benső megnyugvással vonulhat vissza szűkebb családi körébe.

Nagy Lajos,
nyug. kir. törvényszéki elnök.

Az embernek saját lelkiismerete, legilletékesebb bírója, vezére és barátja: lelkiismerete jelölheti meg a legjobb célt, erre az irányt és eszközöket, melyek őt az élet tekervényes utain vezethetik a társadalom minden osztályán keresztül.

Mily boldog az oly ember, ki lelkiismerete vezénylete mellett teljes hitéből és törhetlen erővel szolgálta a legviharosabb időben is édes hazáját, nemzetét és a társadalmat, melynek kebelében élt, és most midőn a közszolgálat teréről lelép, felemelt fővel — büszkén — nemes önzéssel kiálthatja a világnak a római hazafi ezen önérzetes sorait: *omne tui punctum!*

Berde Mózes.

A ki sokat tud, sokat megbocsát.
SOMOGYI ISTVÁN.

Nekem koszorus költőnk Berzsenyi Dánielnek egy örök-szép mondása jut eszembe:

„A derék nem fél az idők mohatól
A koprsóból kifűr és eget kér.”

Kénosy Béla.

Ki hivatalos állásában fenkölt gondolkozás mellett mindenha nemes érzést és törhetetlen akarást tanusított: az köztisztelet s közszeretet nélkül nem szűkölködhetik.

Elischer József,
kir. tanácsos, tankerületi főigazgató.

***

Id. Daniel Gábor és az E. M. K. E. Tisztelet Uram! Engem is felszólítván Ön, hogy a Daniel Gábor emlék-albumába tetszésem szerint néhány sort irjak, ime teszem azt: ércpennával kölapokra. Jelleme és munkássága kidomborításáról lehetvén — nézetem szerint — leghelyesebben

a szó, mit tehetnék én találóbbat, mintha az E. M. K. E. működéséről emlékezem meg. A tényeknek szájak van, sőt ezeknek van a legigazabb szájuk, s az E. M. K. E.-ben való részvétel intenzitását nem ok nélkül nevezte el valaki a *hazafiság fokmérőjének* az erdélyi részben.

Id. Daniel Gábor az E. M. K. E. első megalkulása óta zászlóvivője, vezérférfia és munkása az egyesületnek. Az alakuló közgyűlésen, 1885. ápril 12-én, sürgönyileg üdvözölte a keletkező egyesületet s egyszersmind alapítónak jelentette be magát.

Akkor még csak egyetlen egy miniszter — Kemény Gábor báró — s kívülre még csak két erdélyi főispán nyilatkozott volt az egyesület mellett. Az alakuló közgyűlésen az erdélyi rész legelső közéleti férfiaival a 32 központi igazgató-választmányi tag közé választatván, egyik legbuzgóbb tagja s látogatója lett Kolozsvárt az igazgató-választmány üléseinek. Az ugyanazon év aug. 31-én szintén Kolozsvárt tartott szervezkedő közgyűlésen már személyesen jelen volt, s azután is, a melyik évi közgyűlésre nem jöhetett el, rendszerint nem mulasztotta el a közgyűlést sürgönyileg üdvözölni s lélekben részvételét, hozzájárulását és együtt érzését kifejezni. Tevékeny részt vett az egyesület munkaprogramja megállapításában, s egyik leg-hivebb és odaadóbb tanácsadója, támogatója kezdet óta az igazgató-választmánynak különösen a *székely* ipari és közgazdasági s ezzel kapcsolatos kérdésekben. Egyik vezetője volt annak a küldöttségnek, mely az egyesületet képviselte az E. M. K. E. Szentes városi és vidéki választmányainak emlékezetes megalakulásakor, 1890. május 15-én.

Az egyik legelső megyei választmányt alkítván Udvarhelymegyében, (mely az előbb alakult Udvarhely-városival való egyesülés alapján keletkezett) e választmánynak is buzgó és lelkes vezetője mind maig.

Az is lesz, tudom, az E. M. K. E. s vele a nemzeti ügy lelkes és buzgó zászlóvivője bármely körülmények közt, a végső lehetőségig.

Sándor József.

A székely közeletben a Daniel-név egy zászló: a széplőtelen jellem, a humanitás és a munkás hazafiság zászlója. A közszolgálatban évtize-

deken át kitarotán. fennen lobogtatott e zászlót, mo-
csoktalanul viszed őseid ereklyéi közé. Őrizzék és
szolgálják fiad és unokáid magvaszakadás nélkül
oly híven e jelvényt, mint a hogyan Te fenntartád
családod hírnerét!

Kozma Ferencz,
kir. tanfelügyelő.

Ki megirtad utódaid számára nemes önér-
zésűl ősi székely családod 600 éves történetét; én
mégis csak azt kívánom, hogy fiad és késő unokáid
is legyenek olyanok mint te: Hazafiasok és okosok
a közpályán; Lelkesek és tevékenyek a társadalom-
ban; gyöngédek és munkások családjaikban! Így
éljenek, mint ősi székely főnemes „primor“ utódok
magyar hazánk és nemzetünk díszére.

Horváth László,
kir. tanfelügyelő.

A mint a hazát a bennlakó családok öszvessége teszi,
így a vármegye is a területén lakó családokból áll. A pater
familias a főispán, kinek nemcsak arra kell törekednie,
hogy a család dolgai rendben legyenek, hanem arra is, hogy
a családtagok között a béke fenn álljon, a szeretet foko-
zódjék és a bizalom állandó taunyát üssön.

Ezekben volt mester Daniel Gábor.

Gyermekeim boldog játékaiknak emlékei s az ifju-
kor ábrándjai, reményei, — a boldog álmok — a családi kö-
telek kapcsa s minden a mi a férfinban élénk emlékezetben
tartja fenn a multat, minden a mi az ifju kedélyére hat-
ott — mind Udvarhelyvármegyéhez köt. Gyakran is fordul-
tam meg ott, hogy egyik ékességével — szeretett hitvesem-
mel — szegényebbé tegyem a vármegyét; de kárpótlásul adom
hálámat azért a szeretetért, barátságért, melylyel engem
Udvarhelymegyében mindig kitüntettek, s hálásan emlék-
szem vissza mindig, hogy azok között, kik barátságos jó-
indulatokba fogadtak, első sorban állott Daniel Gábor, s
ha velem szemben, ki nem tartozom az ő vármegyéjéhez,
jóssággal, szeretettel, barátsággal viseltetett, — mennyivel fo-
kozatosabb mérvben terjesztette ki szeretetét, jóindulatát,
barátságát saját vármegyéje közönségére!

Hosszas kormányzása alatt, még a politikai élet vi-
haros napjaiban sem hallottunk ellene egyetlen ellenszenves
nyilatkozatot sem.

Teljesen birta a kormányzás titkát s őszintén saj-
nálom, hogy a magányba visszavonulásával kevesebb alkal-
mam lesz őszinte tiszteletemet személyesen is nyilvánítani.

A jól teljesített kötelesség méltó öntudatával vonul
vissza a közpályától, hova magával viszi öszves ösmerősei-
nek szeretetét, tiszteletét.

Szolgáljanak e sorok is az én kiváló tiszteletem örök
emlékeül.

Bónis István.

Itt egy marok Rózsa, közbe nefelejtssel
Azt kéri szálankint, engem ne felejts el,
S majdan ha napjaid fellegetek lesznek,
Vedd elé azokat, s ezek elenyésznek.

Régi öreg barátod
Sebesi Albert.

Behet-e jellemzőbb sorokat írnom oly férfiről,
ki 30 évig szolgált exponált magas állásában a
közügy terén, mint saját mondását: életem és szol-
gálatom egy nyitott könyv, melyben mindenki
lapozhat; én újra átlapoztam, nyugodt kedélylyel
távozom: kitörölni valót most sem találok!

Mi is lapozgatjuk; ez tény, való s igaz!
elmondhatása kevésnek jut részül.

Dr. Mezei Ödön.

AZON időre, melyet Méltóságod bölcs kor-
mányzása alatt Udvarhelyvármegye törvényható-
ságának közigazgatásában — szerény állásomból
folyólag — osztályrészül jutott működéssel tölt-
hetni szerencsés valék, mindenkor a legkedve-
sebben igaz örömmel és a Méltóságod iránti vál-
tozhatlan mély tisztelet szülte kegyeletes érzéssel
fogok megemlékezni! Őszintén kívánom, hogy
Méltóságod a köztisztviselői pályán majdnem fél-
századon át teljesített sikerdús működése közben
elért magas állásától — a fejedelmi kegy és a
közbecsülés megújuló nyilvánulása mellett — tör-
ténő megválása által jól kiérdemelten biztosított
nyugalmat, teljes meglegedettségben és zavarta-
lanul boldogságban élvezhesse!

TRIPOLSZY GYULA
kir. főmérnök.

Sokkal magányosabb az élet, ha körülötte
ezer ember van, mintha a természet ölen egyedül
van, mert míg a sokaság zaja üresen hagyja a
szívet, a természet csendje betölt minden ürt.

Gyarmathy Ferencz.

A székely nemzet 1848. előtt összes
tisztviselőit — még főkirálybiráit is — szaba-
don választotta. A kormány által párszor tör-
vény ellenére kinevezett főkirálybírókat pedig
csak adminisztrátoroknak nevezte.

Daniel Gábort a mostani országos törvényeinknek megfelelőleg a kormány nevezte ugyan ki Udvarhelyszék főkirálybírójának, de Udvarhelyszék a régi szabad választási joga gyakorlásával se tudott volna a főkirálybírói székbe külbömb férfit ültetni, mint a kormány által kinevezett *Daniel* Gábort.

Pálfi Ferencz.

LELEPLEZÉS. Nem is főispán az, a ki mikor nyugalomba vonul, vagy maga le nem leplezi miniszterét, vagy őt magát le nem leplezik a nyilvánosság előtt.

Ia Udvarhelymegye nyugalomba vonuló főispánja az elsőre, a mint sejtem, nem vállalkozik: kiteszi magát az utóbbinak.

Tehát . . .

Kezd már régi idő lenni, a mikor én is Udvarhelytt szolgáltam, mint reáliskolai tanár.

Néhaj öreg barátom és igazgatóm, Héjja Eudre, sokat adott arra, hogy a tanárkar társadalmi tevékenységet fejtsen ki.

Nem is kiemeltük mi időnket, erőnket, még az anyagi áldozatot sem, hogy népszerűsítsük (állítólag) magunkat, illetőleg azonban az intézet nevét, a melyet szolgáltunk.

De az udvarhelyi társadalomban, akkor még talán a politikai életből átszivárgó, egymást keresztező, ellentétes áramokkal találkoztunk néha, és sodródtunk velük hol erre, hol amarra.

Olykor egy-egy vállalkozásunk, igyekezetünk zátonyra jutott.

Ilyenkor az öreg Héjja napokon át nyugtalan volt és szaporázott sétáit a Botos-utczára s a megyeház környékére szorította. A főispán háza és hivatala körül fűt-fát megállított a kapuban kérdéseivel: Mikor jön meg a főispán? Itthon van-e? El van-e foglalva? Egyedül van-e?

Be-bekopogtatott aztán a mindig nyitott ajtón:

— Könyörgöm kérem méltóságodat inkább máskor alkalmatlankodom . . .

— De csak kérem, tessék bejönni.

Az ilyen kihallgatások tartalmát pedig töredekésen és a hivatalos titok pecsége alatt közölgette Héjja — velem is.

Most már eljött az ideje letépnem a titok pecsétét.

Daniel Gábor főispán ur a feltűnést kerülve ugyan, de következetesen *protekciót* gyakorolt — az önzetlen czélú társadalmi törekvések és mozgalmak érdekében.

S ha egy ily törekvést *kompromisszió* ért. ő a bajokat az *eltussolás* rendszerével hatálytalannokká tette.

A legmagasabb kormány pedig mindannyiszor helyeslő tudomásul vette mindezen ténykedéseit, személye szerint is kedvezett neki, testi-lelki áldásait nemcsak meg nem vonván tőle, hanem ezutánra sem kívánván megvonni.

Ezen leleplezés tényéért egyébiránt a felelősséget a fölmerült alkalomra, nemkülönben ezen Album szerkesztőjére hárítom.

Váró Ferencz.

A ki másoknak akar parancsolni, tudjon magának is parancsolni.

*

A tehetséget a szorgalom gyakran pótolja, a buzgóságot a tehetség soha.

*

Az igazságról annak van legtisztább fogalma, a ki nemcsak mások, de maga iránt is igazságos.

Nem a tele erszény vagy a magas társadalmi állás, nem is a ragyogó szellemi tehetségek, hanem a szív jósága a lélek tisztasága s a jellem mocsoktalansága teszik az emberi méltóságnak legékesebb koronáját.

Gönczi Lajos.

—*—

A közügyek szolgálatában eltöltött élet a legokosabban tőkésített kincs embertársaink javára, melyből milliók huznak hasznót, még akkor is, késő századok múlva, mikormár e emlékünket is rég elemésztette az idő.

*

Személyünket, nevünket elfelejthetik; de a mi jót közérdekben tettünk — örökre fennmarad.

Borbély Sámuel,

állami tanítóképző-intézeti igazgató.

Mi a boldogság? Nagy és nehéz kérdés! A hányan, annyiféleképpen magyarázzák. Boldog az, a ki meg van elégedve azzal, a mi osztályrészül jutott. Boldog az, a kit szerető család környékeztet. Boldog az, a ki tekintélyes állást foglal el a társadalomban. Lehet, hogy ez mind igaz, de nézetem szerint az a valódi boldog, a ki úgy élt köz-

pályáján, hogy mikor magas kora miatt a küzdterről visszavonul, osztatlan előismerés, tisztelet kíséri Tusculanumába s nyugodt lélekkel mondhatja el magáról: „nyugalomba vonulhatok, mert nem ok nélkül éltem.” „Kötelességemet teljesítettem, mint családapa, mint hazafi s mint egyházam igaz hive.” S mindezt felemelt fővel elmondhatja magáról Daniel Gábor, ő tehát igazán boldog férfiú.

Dr. Solymossy Lajos.

A ki annyit dolgozott és tett, mint Ő, annak a nyugalom nem lesz téltenség, csak a foglalkozás tárgyának változtatása.

Dr. Hajós Béla.

Egy az isten, egy a haza és egy a becsület.

HALMÁGYI SÁNDOR.

Ki közpályán küzd a hazaszeretetet fegyverével, s vértje az igazság! a végeznél, ha az kellő sikerre vezetett, és a legmagasabb többszörös kegy, s a közvélemény általános szeretet jeleivel kitüntetések kísérik is — van ezeknél is egy nagyobb jutalom, az embernek öntudatos érzete, mi önmagának adja meg a lelki nyugalmat.

SZAKÁCS KÁROLY.

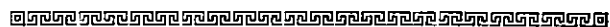
A derék ember egész nemzeteket hordoz szívében. E jelszónak követője Daniel Gábor. Áldásos működésének nyomai láthatók Udvarhely megye intézményeiben. Minden téren értékesítette erejét. Talált időt és módot a nagyobb teendők mellett a kisebbekre is, melyeket fontosságuknál fogva mérlegelt. A sz.-kereszturi unitárius közéletanoda is büszke arra, hogy e jó ember gondoskodása alatt állhatott és állhat jelenleg is. 1864. decz. 14, 1876. april 29, 1890. május 31-ike nevezetes időpontok történetében.

Az irt tanoda földrajzi fekvésénél fogva csaknem internacionálisnak tekinthető. E fon-

tossága s a vallásközösség jól felfogott érdeke, az iskola-épület megnagyobbitását, tanszereinek gyarapítását, tanerőinek szaporítását kívánta. A jelzett három időpont egy-egy népes értekezlet napja, melyeken D. G. elnökölt. Az időközöket szívjósága, buzgósága, bölcs gondoskodása s áldozatkészsége tölti ki. S a közéletanoda fejlesztése, a VI-ik osztály beállíthatása eszméjének zászlóját magasán lobogtatta még azon viharok között is, a melyek a közelebbi időben zúgtak ez intézet felett. Magasan lengeti jelenleg is, mint az, az 1891. évi toroczkói zsinatot megnyitó főgondnoki beszédében is kifejezést nyert.

Ily emlékei vannak Daniel Gábornak a sz.-kereszturi közéletanoda életében. Ő maga állította azokat. Hadd legyen ennek kifejezés adva e helyen is! S e kifejezés jelezze azt a hálát és tiszteletet, a melylyel a sz.-kereszturi unitárius közéletanoda barátai emlegetik a Daniel Gábor nevét.

Sándor János.

A Daniel-család azon ága, a melyhez Daniel Gábor főispán tartozik, az erdélyi főnemések közül csaknem egyedül állotta ki azt a rendkívüli sok megpróbáltatást, a melynek unitárius hitők miatt ki voltak téve. A mult s a jelen százban már négy Daniel volt az unitárius egyházban, világi térfiaknak felajánlható legmagasabb álláson az egyházi főgondnokin. A míg Daniel Gábort, a gondnokok negyedikét, csak hivatali működése után ismertem, az ügybuzgóság és kötelességtudás példányképeinek tartottam; mióta abban a szerencsében részesültem, hogy személyesen is érintkezhettem vele, arról győződtem meg, hogy Daniel Gábor nemcsak tisztviselő, hanem historicus is, ki ritka kitartással gyűjti családja történetéhez az adatokat. Meg vagyok győződve, hogy Erdély történelméhez sok olyan vonást fog kölcsönözni a Daniel család monographiája, mely nélkül az hézagos lenne. Isten éltesse Daniel Gábort sokáig, hogy fáradozásának érje örömét, mely Erdély irodalmának is öröme leszen.

Boros György.

MIDŐN a székely-kereszturi középiskolában tanultam egy évet, mint kis gyermek gyakran megfordultam Daniel Gábor házában. Néhai Simén Domokos nevelőmmel, ki az intézet igazgatója

volt, a szüneti férfiakat rendszeren Vargyason töltöttük. Most is emlékemben van a szép park és kastély s az ott töltött kedves napok, miket a *Daniel*-család vendégszeretete tett édessé . . . Azóta pár tizednél több idő zajlott el fejük felett, alig találkozáva párszor a kiváló férfival. És így a szerkesztő felhívásának képtelen vagyok megfelelni, a nagy férfiú életéből való bármi közvetlen kis epizód leírására, mivel a közéletbeni szereplését csak távolból szemléltem! . . . Anyit azonban tizen négy évi hirlapírásom után konstataálhatok, mint a közügyek figyelmes szemlélője, hogy *Daniel* Gábor megdönté azon általánosan elfogadott tételt: „semmi sincs új a nap alatt“!

A kit 30 évi főispánsága alatt mindenki szeretett pártkülömbőség nélkül megyéjében, az oly érdemkoszorút fűzött halántéka körül, minő a főispánok történetében — unikum. Az ily férfiú szereplése, a főispáni székből való lelépéssel nem ért véget, az ily férfiú szótárában a „nyugalom“ ismeretlen szó, — s ez okból hisszük, a közügyek terén még fogunk *Daniel* Gáborral találkozni.

Ürmösi Lajos.

A hetvenes évek vége felé a házi-ipar érdekében nagy mozgalom indult meg.

Parlamenti- és kormány-körökben, hirlapokban és megyékben lelkesedéssel beszéltek, tettek és áldoztak felvirágoztatásáért.

Vármegyénkben az ügyet *Daniel* Gábor szeretett főispánunk vette kezébe s a kedvező alkalmat megragadta, 1879-ben létrehozta az udvarhelymegyei házi ipar-egyletet; s 1880-ban, mint ennek legszebb alkotása megnyitott a székely-kereszturi szövő tanműhely.

Sajnos ez általános lelkesedés nem tartott sokáig. Egy pár év múlva annyira megcsappant, hogy alig beszéltek már róla s midőn pénzügyi viszonyainál fogva a magas kormány is kénytelen volt az anyagi támogatásait beszüntetni, a házi ipar-egyletek nagyrésze megszűnt működni s az általuk alapított tanműhelyek is bezárattak. Hogy mily nagy volt a visszaesés, elég legyen például felhoznom, hogy az erdélyi részeken felállított 8—10 szövőtanműhelyek közül 1890. év elején tudomásom szerint csak a sepsi-sz.-györgyi mint részvény-társaság tulajdona és a székely-kereszturi működött.

Daniel Gábor az egyleti elnök törhetlen erélyének és áldozatkészségének köszönhető, hogy ez is nem jutott testvérei sorsára.

Mikor a közönség tevékenysége, áldozatkészsége, úgy a házi iparegylet, mint annak legszebb alkotása: a székely-kereszturi szövőtanműhely érdekében kimerülően volt: fáradhatlan buzgóságával új forrásokat keresett. Az intézet életében örök érdeme marad, hogy megszerezte az elismerés mellett a magas kormány, az Emke és a székely mivelődési és közgazdasági egylet hathatós támogatását.

Az egylet a kezdet nehézségein immár túl van. Felvirágzásához szép reményeket köthetünk.

„A székely népet fajunkra nézve vesztesség nélkül csak családi tűzhelyénél lehet megtartani.“ Ezt írta nemrégiben a magas kormányhoz. Ezzel bölcsen megjelölte az irányt, mely felé haladni s a végcélzt, melyért küzdeni hazafias kötelesség.

Vajha megérhetné, hogy az ige testté váljék.

Áldásos működésének őszinte tiszteletünk és szeretetünk mellett ez lenne a legmagasabb jutalom.

Ugy legyen!

Barabás József.

Ötven év! Élni is sok, ötven évig dolgozni, s dolgozni a közért hazafisággal, vérben fekvő patriárchális becsületességgel, s a római senatorok puritanismusával: nem mindenkinél adatik a kegyes Istenek által. A mi főispánunk ennyit és így dolgozott ezen idő alatt, hogy én jól is tudom, nem lesz ősei birtokán sem pihenője: mert tettvágya, ember szerető szíve s a közügyek szeretete még a nyugalom napjaiból is kiüdéz a cselekvés terére, hogy mint a mesebeli harcosok, a halál után: még a pihenést is a hazafiúi munkásság tevékenységével cserélje fel.

Az ilyenek, mint a bibliai Mathusalemek százesztendeig méltók az életre.

Dr. Kádbó Ferencz,

kir. közjegyző.

Ex 3.

- ❶ -

Barabás Lajos.

Pálffy Károly.

*

*   *

Hlatky Miklós.

A világ rendesen a sikert, az eredményt tekinti, melyet működésünk terén felmutattunk, és eszerint ítél felettünk; a külső sikerek, a felmutatott eredmények lesznek látható jelei, megtestesült emlékei tevékenységünknek. Méltán követi tehát elismerés és hála azt, ki fáradozásainak látható emlékjeleit hagyta maga után. De a mélyebb emberi belátás és az isteni bölcsesség nem csupán a sikerek és tettek sokaságát nézi, hanem azt az érdeklődést s szeretetet, melyet szívünkől szétárasztottunk; azt a lelki erőt s önfeláldozó készséget, melyet munkáinkba átöntöttünk; azt a hűséget, jóságot és nemeslelkűséget — szóval, azt a *jellemet*, melyet a kötelesség-teljesítés sokféle mezején felmutattunk s bebizonyítottunk. Kétszeresen méltó tehát elismerésre és hálára az, a ki ily — a saját lelke által is megszentelt — eredményeket tud felmutatni. Meg is találja jutalmát kétszeresen a saját önérzetében s ama — talán kevés — jóknak őszinte tiszteletében, kik vele együtt éreznek s lényegileg egységben működnek. Megőrizni a *jellemnek* tisztaságát a családban: szép, a társadalomban: szebb, a politikában: legszebb . . . mert legnehezebb.

Derzsi Károly.

Az elvek az ésből születnek, de nagygyá a jellemben nőnek.

Péterfi Dénes.

Leborulok a humanismus előtt, ha annak szülő-anyja, őrző szelleme: **Istennek félelme.**

Ki az életet a maga fenségében fogva fel, sohasem gondol és sohasem tesz olyat, mi az emberiség ellen volna; ki gyöngédséggel közeledik az élet-harczában megsebesültekhez, szeretettel hajlik az elesettekhez, szóval, ki szíve szükségéből szolgálja a köz magasrendű érdekeit: abban teset nyert az ige.

Bedő Ferencz.

Az igaz jutalom. Hadvezérnek legszebb jutalma: a győzelmi koszorú; költőnek a babér; művésznak a lelkesedők tapsvihara; hivatalnokoknak az elismerés; hát az *Embernek?*

Oh ha az embernek mindez elég volna!

De az a győzelemkoszoru vérből sarjad; az a babér porlik, hervad; tapsvihar? csak szívfájdalom; elismerés: csak irgalom. Hol az igaz jutalom?

A valóban nagyok és nemesek ezt csak *egyben* találták meg. A töviskoszorúnak ez adta meg a glóriát; mártýrok fájdalmát ez szentelte meg örömmel; hontalan bujdosóknak ez adott nyugalmat; üldözötteknek édes pihenőt, s minden igaz és hív küzdőknek méltó pályabért. És ez: — **tiszta öntudat.**

Megyénk nyugalmazott főispánját nemesen megfutott hivatali pályáján népének őszinte szeretete, tisztelete, s nyugalombavonultában is az általános és legfelsőbb elismerés kísérte. Ez mind szép jutalma a hivatalnoknak. De Ő, mint ember, egy sokkal drágább s összehasonlíthatatlanul becsesebb jutalmat visz magával ősi kastélya magányába: — a **tiszta öntudatot.**

Az igazság, melyet nemes karokkal a porból is győzelemre segített; a könyek, melyeket nemes szívjósága felszáritott; a felsegitett nyomor- és szenvedés-gyermekeinek halála s az emberiség oltárára tett hű áldozatok azok, a melyek a visszatekintő felé, megfutott pályájáról az igaz jutalmat biztatólag nyújtják.

Élvezze e jutalmat sokáig. Isten adjon éveikhez boldog éveket!

Ajtay János,
unit lelkes.

AZ ÁRVÁK IGAZ PÁRTFOGÓJÁT ÁLDJA
MEG AZ ISTEN.

**Kénosy Margit,
Kénosy Berta,
Kénosy István,
Kénosy Géza.**

A közpálya tövisai után rózsákkal legyen hintve annak útja, ki mély szíve, ma-

gas lelke és nemes jelleme által a jók tiszteletét és szeretetét kívívta.

Dr. Hankó Domokos,
ügyvéd.

Görögország derült ege alól, Homeros ragyogó, örökifju gondolatvilágából — H. 6, 146 skk.: — „Mint a fulevél olyan az ember élete; egyiket lefujja a szél és másikat hajt a fa, ha eljön a tavasz; így tűnik le az egyik nemzedék és jó helyébe a másik.”

Lehner Kristóf.

A valódi nemes ember. Franklin Benjaminnek, kinek életrajzából megtanulhatjuk, miképpen lehet munka által meggazdagodni, mint lehet önképzés által tudományt szerezni, s ezek által a haza és emberiség jóllétét előmozdítani, az volt a mottója, hogy: „Nobility Consists in labor and virtue.” (A nemesség munkásságban és erényben áll) Daniel Gábornak is élettörténete azt igazolja, hogy: **munkásság** és **erény** voltak vezér elvei. Kitartó munkássága által gyarapította vagyonát, tartotta fenn családját, szolgálta hazáját.

Erénye által minta-képe volt a családi és társadalmi életnek. E kiváló tulajdonságok legszebb ékességei egy valódi nemes embernek, mint ilyen méltán megérdemli a legőszintébb tiszteletet.

Kovács János.

Apróságok D. G.-ról.

T. Szerkesztő ur! Miért tagadnám? meggyűjtötte a bajomat szives fölhívásával, melyszerint a „Daniel-Album” írói közé álljak be én is. Nem vagyok én, uram, penna forgató ember; legfeljebb egy-egy váltót írok alá, kitöltöm az adóbevallási-iv rovatait s úgy karácson táján egy pár

conventiót vakarintok. No de, szeretem a jó társaságot és nem akarván kimaradni azok sorából, a kik ezen utolsó tiszteletet tanusítják régi, szeretett főispánunk iránt: ide írok egy pár *Apróságot* emlékeimből; *Szerkesztő ur* aztán rostálja meg tetszése szerint.

* * *

A mikor *Tisza Kálmán* első ízben beadta lemondását, éppen közigazgatási-bizottságban voltunk. Történetesen a *főispán* mellett ültem. A hajdu behozván a lapokat, a *főispán* átnézte a táviratokat és szónéklül mutatta meg nekem az elsőt, mely arról hozott értesítést, hogy a király — miután *Bittó, Slávy* stb. nem vállalkoztak kabinet-alakításra — *Sennyeyt* hívatta. Én csak ennyit mondtam „tudtam, hogy e lesz a vége.”

(*Szerkesztő ur!* ne tessék a szerb közmondásra gondolni, mely szerint „*vala nekem*” mondja a szegény, „*tudtam*” szól az ostoba.)

A közigazgatási bizottságok napján, rendszert a főispán vendégei voltunk. Ebéd alatt, vidám beszélgetés közben azt mondja *Tibád Antal*, hogy: „ha a király *Sennyeyt* bizza meg a miniszterium alakításával, *Pap János*nak kell főispánnak lenni, mert egyedül ő van a *Sennyeyi* párton.”

A *főispán* kedélyesen hagyta helyben: „*biz az igaz.*” „Szent igaz — szóltam én — de ha ő Felsége kinevezi *Sennyeyt*, annyian lesznek a pártján, hogy nekem legfeljebb szolgabírótság jut, a mire szabad legyen ne reflektálnom.”

Sennyeyi nem vállalkozván, fucsba ment a főispánság csak úgy, mint a szolgabíróság.

* * *

1861- és 1862-ben, minden hónapban legalább egyszer, egy sereg vendég rándult ki *Vargyasra*; én egyszer sem mentem, pedig szegény *Henter János*, akkori főjegyző, mindig hívott.

De a mikor a *főispán* lemondott, már akkor én hívtam *Henter Jánost Gábor-napjára* s elmentünk vagy ötvenen.

Mert, *Uram, Sz. U.*, teljes életemben ilyen politikus voltam. (Meg is látszik rajtam.)

Hanem már most azért is elmegyek a közelebbi *Gábornapjára*.

* * *

A délutáni ülésezésnek mindenha ellenzője voltam. Az ember jóformán ki sem pipálhatja magát s menjen bölcsekedni.

„Méltóságos uram — szóltam egy alkalommal a főispán urhoz — én a *Daniel* Elek kir. tabl. praeses (a főispán édes atyja) keze alatt voltam k. s. cancelista, ott délután soha sem tartottunk ülést. Ne térjünk el a régi jó szokásoktól.“

„Hjah — felelt a főispán, — magok urak voltak.“

Hát ... az is igaz.

* * *

Egy kisebb hivatali állásra kellett választani. A főispán a kijelölő bizottságba rendesen azon szögletből nevezte meg bizalmi férfait, mely a terembe nyíló ajtótól jobbra, a tisztiügyész szomszédságában van s melyet én elneveztem „*mamelukok szögletének*.“ Azon a két sor széken foglaltak helyet, a mint jöttek-tüntek „forgó kerekén a mulékony időnek“ *Ugron Lázár, B. Rauber Nándor, Gyárfás Domokos*, a mindenkori cath. esperes, *Tibád Antal, B. Gamerra Gusztáv, Koncz Lajos, Sándor Mózes, Pál Rezső* stb. stb. egyszóval — az archi mamelukok.

Egyetlen és csekély fontosságú állás betöltéséről lévén szó, ezuttal a főispán egyik bizalmi

embere én voltam, a másokra nem emlékezem; a bizottság *Ugron Zsigmondot* és *Ugron Gábort* választotta.

Mikor a jelentkezők okmányait vizsgáltuk, *Ugron Gábor* egyik ellen kifogást tett s történetesen éppen az ellen, a kiről az vala a vélemény, hogy a párt és a főispán ezt óhajtáná megválasztani.

A kérdés szavazás utján oldatott meg s én, a főispán bizalmi embere ellene szavaztam *Ugron Gáborral*.

Igy sem járt még főispán nagy Magyarországon.

No de, ha a főispán csalatkozott bennem, én is csak úgy jártam vele.

A milyen vékony dongáju legény vagyok, bizton hittem, hogy kiszolgál engemet s ime, sánálattal constatálom, hogy megcsalatkoztam.

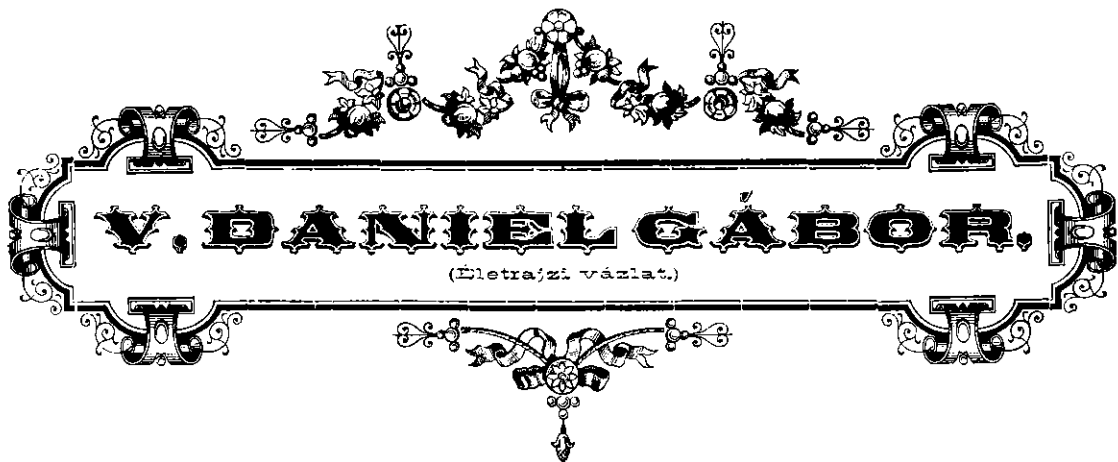
Eszerint quittek volnánk . . .

Valjon ? . . .

Nekem úgy tetszik, hogy ama sok jó indulatáért, a mit harmincz éven keresztül, irányomban tanusítani kegyeskedett — mindörökre adóssa maradok.

Pap János.

Az emberi létet nem mi hasonlítjuk először Oczeánhoz.

Hétköznapi pályafutással a sok milljó egyén — ugyanannyi vízcsep, amik nem számítnak s tömeggé foszolva, tömeggé vegyülve hányódnak vetődnek az ellentétes két part, a kezdet és a vég, a bölcső és a sir közt.

Észrevétlen születnek, nyomtalanul elenyésznek többnyire azok a kis habfodrok is, melyek lokális kitünőségek gyanánt, a harmadik szomszédon alig tulrepülő hirnévvel csillognak villognak egy-egy vidéken.

Általános föltűnést csak a hullámóriások keltenek, melyek sziklákat mozditnak ki helyökből s a csillagokat érintve hatalmas növekvésekben, fogalmat nyujtanak egyszersmind az Oczeán erejéről, nagyságáról, fenségéről.

Ezeket már tuléli emlékezetök. Történetök egygyógyurva az egész emberiség története. Az ő nevök és dicsőségek örök, akár a menyboltozat csillagtábora. Feltörni hozzájok, megközelíteni vagy elérni őket közös álma, közös célja ezerféle formában minden lángésznek és nemes becsvágynak.

Csalóka álom a legtöbb esetben! . . . Erős akarattá, lankadatlan buzgósággá, hasznos munkává gyakran, — merész tetté és olyan alkotássá, mely világhirt érdemel, halhatatlanságot szerez, százezrek közül jó ha egynél kettőnél valósul a nemes becsvágy.

Szerény mécs vagy rövid sugaru fáklya lesz és marad a többi százezer, s jelentőségök és hatásuk szorosan és kizárólag a helytől függ, ahol, és a körülményektől, amik között csöndes, nyájas, mérsékelt világuk ömlik.

Az utókorra így is kárbavesz majdnem mindig, ami érdem és jótétemény az efajta hivatás- és szolgálatokban.

S szerencse számba mehet már az is, ha nem alszik ki a mécs, nem ég tövig a fáklya, közvetlen környezetök és a kortársak elismerése és hálája nélkül.

* * *

Nagy szerep és halhatatlanság azonos fogalmak tehát mindig. Akkor is, mikor e nagyság nem erkölcsi alapon épül; hijával van a jónak; átokként nehezedik korára s az emberi haladás kerékkötője inkább, mint rugója és szárnya.

Szertelen arányok és külső nagyság nélkül ellenben a jónak, sőt a legjobbnak is hely vagy egyáltalán nem, vagy csak a véletlen kegyéből s ilyenkor is csak valamelyik félreeső zugában jut a világtörténelemnek.

Ime ugyanaz a világrend a szellemi, ami az anyagi létezésben és viszonyokban.

Hitvány moha vagy örökös hó borítja a bérczetöket, amik felhők közé nyomulva nem annyira a természet alkotó mint romboló képességének meddő, rideg emlékei. De azért a kerek föld minden pontján ismeretes — nevők, s hézagos volna a legutolsó, legvékonyabb földrajz, ahonnan az hiányoznék.

Annak az áldott termő földnek pedig, mely milliókat táplál — külön czimet és osztályt legfőlebb a telekkönyvben adnak, s a leggazdagabb aratásból és szüretből az érdem oroszlaúrészét még így is magának követeli — az emberi hiúság, önhittség, számítás vagy vakság.

Világteremtése óta ez a közös végzete a közélet névtelen félisteneinek is. Emberi haladásnak, jólétnek, emelkedésnek ők a tulajdonképi tényezői... És jutalmuk?... Félreismeretetés, közöny, mellőzés, hálátlanság néha már életök alkonyán. S bizonyos feledés, rut feledés a sir fenekén a legközelebbi embernyom részéről.

Az én szememben persze épen azért legfényesebb, legmagasztosabb, legtisztább, legeszményibb oldaláról a nyilvános szereplőknek ez a kategóriája képviseli és mutatja az — embert. „Ők az emberiség azon tragikus végű Sysiphusai, akik politikai és társadalmi téren, s úgy az anyagi, mint az erkölcsi világban csodálatos kötelességérzettel, soh sem hanyatló energiával, határtalan béketűréssel, öröklángu hittel és ambícióval, elcsüggesztő és visszariasztó millió példán nem okulva neki feküsznek s hegyorom felé gördítik a követ, melyet egy másíthatlan természeti törvény, egy láthatlan és kérlelhetlen erő, egy névtelen, de mindenható akarat és visszahatás a magasból visszalódít mindig a mélységbe, hogy elülről kezdje a balvégzetes munkát, s a célpont közelében kimerült és kidőlt Sysiphusnak hasonló kitartással, hasonló önzetlenséggel és hasonló befejezéssel lépjen a nyomába, legyen utóda és kópíája egy újabb — áldozat.

S elszomorít inkább, mint föllekesít, valahányszor ilyen alak kerül a pennám elé, az erkölcsi nagyság minden attributumával; a legnagyobb ambíció ég felé készítő ösztönnel; egy hosszú élet tengerré áradt veritékével; a polgári és emberi erények legteljesebb és legüdébb koszorújával. De híjával egyszersmind azon külső sikernek, ami nélkülözhetlen előfeltétele a világtörténelmi czimnek és főnmaradásnak, s az utókor kegyeletével kárpótol az egykoruak hiányzó vagy megingó, nem ritkán hálátlansággá is fajuló hódolataért.

Érdemes-e? hasznos-e? gyümölcsöző-e? kérdezem ilyenkor enmagamtól, — szeme elé tární, ítélete alá bocsátani a nagy tömegnek, a profánum vulgusnak olyan életpályát, mely nem kápráztat, nem vakít, nem izgat, nem rémit, csak melegít, oktat, gyönyörködtet? S lefolyásában és hatásában a szelíd permetéhez hasonlít, mely milliókra áldás talán, de zajtalanul jövőn, nesztelenül vonulván tova, erősebb emóciókat soha sem ébreszt.

Miért ne! felelem rögtön teljes meggyőződéssel.

Ha isten nemcsak a Szt. Péter templomában lakozik, de fölkereshető és megtalálható a legigénytelenebb falusi kápolnában is... s ha a megváltásnak méltó symboluma nemcsak

aranyból, de fából is készülhet s szentségéből nem veszt, akár az országot szélére, akár drága márványoltár fölé állítja azt a hitbuzgóság: oktalanság, dőreség volna az emberi tehetséget, jellemet, alkotó erőt, cselekvést és ezek eredményeit csak tüneményes megjelenéseikben, kábitó és szédítő fokozataikban méltatni és ismertetni.

Ezerszer szükségesebb, százszor üdvösebb az utólérhetlen gigántikus alakok helyett vagy mellett olyanokat állítani oda kötelező minta és példaképekül a köztörekvés élére vágyakozó jogosult becsvágynak, akikről az mondható, hogy nemcsak *kellene*, de *föltétlenül kell is, hogy ilyen legyen* kimagasló polczon, vezérlő hatáskörrel, irányadó szereplésben az országot porából kiváló, középszeren fölülemelkedő *minden jeles*. És aki nem tud vagy nem kíván ilyen lenni: annak sutban a helye, nem pedig előtérben, s a közkatonák olcsó vászon zubbonyában, nem a tábornok és a törzskar aranygalléros, ezüst csillagos díszmezében.

Ilyen mintaképül minden izében megüti a legmagasabb mértéket, izről izre alkalmas *Daniel Gábor* is.

Félszázados nyilvános működésének súlypontja csaknem teljesen arasnyi szülőföldén nyugszik S ha összeesik is, három évtizeden keresztül lépten nyomon örök nyomokat vágó, vezérszereplése a magyar nemzet ujjászületésének viszontagságos, s egy füst alatt irányt és alakot, jelszavakat és zászlót többször cserélgető processusával: őt magát ott találjuk ma is, ahol ifju éveiben kereste hazafi és egyéni becsvágya politikai és polgári tevékenységéhez a kiindulási pontot, a legfelső czélt, a tájékozó jeligét, a lelkesítő eszmét, a világító elvet, a szennytelen és erkölcsileg is tiszta eszközöket: a liberalis reformok, a korszellem és közhaladás verőfényes, dicssugáros lobogója mellett. . . .

S oszthatlan dicsszomja, szakadatlan törekvése, legédesebb álma, népszerűségénél és hivatalos kitüntetésénél többre becsült, inkább ohajtott jutalom az ő szemében, ha sikerül e büszke lobogót úgy tűznie le a székelvöldbe, hogy alája gyűl az egész székelv faj, ujjászületik ott ősi erényeinek levetkőzése, sőt legkisebb csorbulása nélkül, s miután századokon át váraival és katonai vitézségével volt, oszlopa és pajzsa lesz ezentul, az lehessen az idők végeig polgári munkájával, s ipar és keresk. téren is kivivandó elsőségével a magyar államiságnak és nemzetiségnek a polyglott Erdély röghöz kötő bércei közt.

Odakerül-e ezért? s a vén Chió világtörténelmi ércztábláin minő betűkkel és hová kerül majd a *Daniel* név? törje fejét rajta, aki kevesli netán, amit elismerés- és dicsőségéből a jelen nemzedék s egy kicsi nemzet oszthat.

Részemről a magyarok istenétől kérni sem kérek többet annál, hogy a magyar közéletnek mindenkor legyen, mindenha akadjon néhány — *Daniel Gábora*.

Amit világverő Mátyás mindig diadalmas kardja; a *Verbőczyek* és *Kossuthok* ragyogó ékesszólása; a *Deák* Ferenczek és *Andrássyak* honn és künn sikerdus politikai bölcsesége, s annyi vérnek és könnynek csodatevő szent harmatja együtt véve sem birt megteremteni és állandósítani: e névtelen félistenek látszólag mindennapias fáradozásainak áldásos méhéből világra jó, meg fog születni a modern, életképes, rendithetlen és megronthatlan magyar állam. S a mi főséges eszme volt csupán világtörténelmileg is érvényes nagyembereink

lángelméjében, e másodrendű, igazabban *másodsorban szereplő jeleseinknek* kurta észszel sokszor fitymált, rövidlátásból napszámos munkának taksált köztevékenysége gyakorlati intézményekben fogja, az új Magyarországnak eddigelé csak képzeletben vagy papíron kész merész koncepczióját, egy újabb évezred számára igéből testté, vérből valósággá varázsolni. . .

*   *

„Büszke magyar vagyok én, keleten nőtt törzsöke fámnak“ !

Önmagáról mondta volt ezt ugyan *Kölcsei*, világtéremtése a legszerényebb genie minden más tekintetben; de habozás nélkül ismétélheti *Daniel* Gábor is, aki szintén honfoglaló ősök szeplőtlen jellemű késő ivadéka s egyszerre fog ünnepelni nemzeti és családi miléniumot.

A magánélet jótékony homályából a nikápolyi csatával lép előtérbe a *Daniel* név, s vissza oda és háttérbe többé nem is szorul. Minden századnak, minden mozgalomnak egy-egy hőst, államférfiut, vagy számottevő közharczost ad innen fogva, s a babérlombok közé, amik ekképen sűrűsödnek koszorúvá a *Danielek* halántékai körül, hivatott író és mintaszerű feleségek és anyák ugyanezen családból „gyöngéd kézzel illatos rózsákat fonnak“.

V. *Daniel* Gábor Árkoson született 1824. ápril 21-én. Nyolczadnapra rá *Sárdi* Sámuel önti rá a keresztvizet, lapidáris betűkben bejegyezvén az anyakönyvbe azt is, hogy „szülőinek nagy örömeikre uri csecsemőjük“ főkeresztapja *Maurer* László őrnagy vala, *Daczó* József, *Daczó* János, *Maurer* Mihály urfi s gróf *Kálnoky* Jánosé a fontos aktusnál szintén jelen lévén.

A jámbor unitárius pap konvencionális udvariassággal ohajtja pár sornyi appendixben, hogy a „bejegyzett kisded szent vallásának oszlopává fejlődjék s az uri család általa fölvirágozzék“. Nekünk azonban a hetedik tized mesgyéjén félig-meddig jóslatként tűnnek föl ma e kenetes ígék, s ha ima kísérte az alkalmi fohászt, buzgó lélekből, tiszta szívből fakadt, mert isten trónusáig hatolt s minden betűjével fogatosnak mutatkozik a következményekben.

Daniel Elek, a családfő, ekkortájtban már az erdélyi kir. tábla elnöke s unitárius főgondnok, — előkelő helyet töltött be az erdélyi társadalomban és közéletben, s bármenyire igénybe vették is őt hivatalos bokros és kényes teendői, nagyon valószínű, hogy saját nagy tulajdonságait és erényeit épügy átlántálni iparkodott már idejekorán nevének s az ettől külön nem választható családi és polgári hivatásnak reménybeli örökösébe, ahogyan fenköltlelkű neje, *Cserey* Krisztina, *Cserey* Farkas ítélőmester leánya — anyának e szó legköltőibb jelentésével jó és édes! — az ébredező elmével a szívet is nemesíteni, a kedélyt is gazdaggá fejleszteni a kis Gabiban első föladatának tekintette.

Az ABC-n s alapvető egyéb tudnivalókon is szerencsésen átesett ez már a szülői-hajlékban, s mikor ugy tizenegy éves korában a kolozsvári unit. főiskolába került, nemcsak azért, mert jelentékeny alapítványok örökölték meg ott a *Daniel* nevet, de szembetűnő képességei s munkakönnnyítő előismeretei miatt is a létszám örvendetes szaporodásaként üdvözlötték az új diákot.

Nem sokat hajtok az urit mature közmondásra. Még kevesebbet az isk. bizonyítványokra. Legkevesebbet a parádés csodagyermekre. Csak futólag említem hát, hogy Gábor urfi úgy Kolozsvártt, mint Marosvásárhelytt, hol a ref. főiskolában *Dózsa* Elektől hallgatta a jogot, legény volt a talpán s eminenciákkal megrakodva tért vissza minden évben szülői keblére.

Kiszabadulván végre az isk. fegyelem alól, a 40-es évek derekán és végén két rokona, *Béldy* Albert és *Cserey* György társaságában világlátni indul; bejárja jobbára szekerén Német-, Francia-, Olaszország és a szabad Svájc nagy részét; írásba foglalja, amit ott lát, hall, tanul és tapasztal, s az első utazás bő rajzát egy vaskos kötetben finom érzékre és arany szívre valló háládatossággal a czimlapon „szeretve tisztelt szüleinek“ ajánlja, „akiknek mindent köszönhet“.

Ez uti emlékekben már egész tisztán és élesen kidomborodnak *Daniel* Gábor hatalmas egyéniségének összes erkölcsi és psychologikus körvonalai. . . Első kirándulása Oláhország felé még tele van a fiatal hevülés poetikus ömlengéseivel, festői leírásokkal, s áradozó himnuszokkal a természet szépségeiről. De ügyesen beleszó itt-ott apró genrékeket, s ha egy-egy grotesk vagy jellemzetes alak vetődik szeme elé, jóízű humorral fixirozza azt a naplóban s élénk, könnyed, lendületes stylussal, fáradhatlan tolla. A messze Nyugaton már komolyabb irányban mozognak kutatásai és tanulmányai. Alkalmas kézi könyvekből előre megállapítván uti programját, mindenütt azt nézi meg és az után jár, ami itthon értékesíthető; órákat tölt a muzeumokban, napokat a gyárakban; földművelés, ipar, kereskedés, művészet egyformán érdekli; a kész eredmény mellett ritka türelemmel fürkészi az előzményeket, gondosan egybevet, s helyenként sokatigérő önállósággal latolgat mindent: embert, várost, intézményt, közállapotokat, magán és családi életet, s a fény- és árnyoldalak fölismerésében époly szerencsés, aminő elfogulatlan — vallási, politikai, nemzetiségi és társadalmi szempontból azok megítélésében.

S jóllehet a repülő idő s a sarkához tapadó honvágy sietésre készti, s egyes vidékeken csak úgy átsiklik, följegyezni valóra mindenütt bukkan, s minden percznek van virága, minden órának van gyümölcse az ő számára ekkor is és így is. . . Olvasmányai részint pótolják, részint kiegészítik, ami e sietség miatt kárbaveszne. . .

Szép szokása, melyhez hűtlenné később mint gazda és a közpályán sem válik, hogy mindenről, tehát olvasmányairól is külön naplót vezet. Nem utolsó ablakul nekünk ma, melyen át ifju lelkének és szívének egész a fenekére pillanthatunk.

Innen tudjuk meg, hogy kedvencz költői — a magyaroktól eltekintve — Schiller, Göthe, Hugó V., Lamartine, Shakespeare valának; hogy figyelemmel kíséri a hazai és külföldi irodalom minden jelenségét; beszerzi, ami kitűnik; s a legelvontabb jog- és államtudományi, bölcséleti és metafizikai munkáktól a trágyatermelés és lópatkolásig tarka vegyületben gyűlnek össze könyvespolczán a legellentéesebb, de másként jeles vagy hasznos szellemi termékek.

Föltűnően szereti az utiképeket, ethnografikus leírásokat s ezekben a történeti és politikai vonatkozásokat. . . Aphorismákat jegyezget ki mindennémű: német, olasz, francia, magyar művekből egyformán; s ami lelkében alakatlanul él, lobog, forr, kifelé tör,

ezekben nyilatkozik meg. A forma másé; a gondolat, érzés övé, mert egy az övével. A 40-es évek ábrándos hevével rajong ő is a szabadságért, a haladásért, egyenlőségért; gyűlöli a zsarnokságot, erőszakot, békót sajtón, kézen, szellemen; epedve várja a megváltó vezért, ígét, tettet, pillanatot, ha mindjárt az erdélyi viszonyok mostohasága lomha köd gyanánt ereszkedik lelke tüzére s párosulva a veleszületett székely józansággal és önmegtartózkodással nem ragadja szóban, vágyban oly végletekig, mint ezidétt Magyarországon a vérmesb ifjuság színét, javát.

Erkölcsei aphorismáinak dús, gazdag szemelvénye szintén tanulságos. Valóságos apotheosisa ez az egyeneslelkűségnek, nyíltszívűségnek, becsületnek, igazságnak, amik domináló vonásokká szövődnek utóbb nyilvános és magán jellemébe.

Mit ér D. Gábornál a szó? alkalma nyílt nemsokára tetteleg is kimutatni.

Családi összeköttetéseinél fogva hamar megfutván a hivatalnoki carrière alsó fokait, miután 1844-ben *Donáth* S. kir. t. ítélőnesternél kanczellistáskodott, majd letétén kitűnő eredménynyel a jogi vizsgát, 1845-ben az erd. kir. főkormányshéknél „hites jegyző“, Marosszék bizalmából „ezen székhites ülhöke és becsületbéli jegyzője“, Küküllőmegyének táblabírája, 1846 elején pedig az erd. főkormányshéknél tiszteletb. fogalmazó gyakorlók voltak, ugyanezen év szept. 16-án hasonló ranggal és címmel az erd. udv. kancelláriához neveztetett ki, s felköltözvén Bécsbe, a nemzeti átalakulás első sugárözöne csak messziről érinthette hazafias jelszavak és törekvések iránt nagyon is fogékony szívét . . . A márcz. 13. és 15-iki forradalmak még ott zugtak el feje fölött, s ha édes apja 1848. márcz. 12-én hirtelen el nem hal, a szabadságharcz viharai kitudja hová, merre, mibe sodorják őt is!

De életbe vágó családi érdekek sürgősen haza hívták, haza parancsolták Bécsből, s úgy oda bilincseltek aztán az ajtó sarkához, hogy idejének és erejének felét szentelhette csupán a piczi Erdélyt is egy nagy véres csatamezővé avató politikai tusáknak és önvédelmi küzdelmeknek.

Néhány szép adat és megkapó mozzanat D. G. életének ezen mindenkép nehéz korszakából érdemes mégis a följegyzésre.

Erdélyben ő, a 24 éves ifju volt alighanem első, aki D.-Szt-Mártonban jobbagyait már jóval az országos törvény meghozatala előtt fölszabadította.

Fegyvert ragadván a nemzet, D. Gábor is fölcsapott nemzetörnek, s buzdító szavai és példája ezrek szívében gyújtották föl és szitották a hazafi lelkesedés szent lángját, törhetlen hősökkel szaporitván utóbb Bem-apó muszkaverő, győzhetlen csapatait.

Az agyagfalvi ösgyűlés, melyen D. G. segédkormánybiztosul vett részt, azzal hálálta meg csakhamar országosan meg- és elismert magatartását, hogy őt bizta meg a hermányi vasgyár átkutatásával, egy kőszá híré szerint ágyuk öntetvén ott a — százszek részére. D. G. kérlelhetlen szigorral tüvé tett a gyárban mindent, de nem találván bűnjelre, úgy tapintott a tulajdonosok elevenére, hogy ő rendelt meg náluk hat darab ágyut a haza oltalmára. Az erdélyi harcokban nem a Gábor Áron lánczos ebei, hanem ezek szólaltak

meg először magyar részről. S ámbátor primitív szerkezetöknél fogva az ellenségben nagyobb kárt nem igen tehettek, arra elég jók voltak, hogy nagyokat puffogva megijeszszék és megszalaszszák a föllázadt gyáva mőczokat.

Ez ártatlan és ártalmatlan ágyuk sok bajt szereztek mégis s izzó parazsat ontottak árva fejére magának a megrendelőnek

A forradalom lezajlása után valamelyik gutgesinnt oláh, szász vagy más atyafi besugta felső helyen, mekkora főbenjáró bűn terheli D. G. lelkiismeretét a kais. kön. Armeeval szemben. Kérdőre vonták nyomban s a következő kínos alternatíva elé állították: Vagy elvállalja iziben az erdővidéki alkirálybírótságot, vagy ráhuzzák a csász. mundurt, s viszik talján, esetleg lengyel porkolábnak messze idegen országokba.

Coriolánnak senki sem rója föl vétkül, hogy édes anyja szavára és ennek kedvéért elfojtott keblében minden más érzést, haragot, boszút, gyűlöletet, hiuságot, katonai és hadvezéri ambíciót, s elvonult Róma falai alól — a bizonyos halálba ellenséges kéztől.

Szabad-e követ dobnuuk *Daniel* Gáborra, hogy neki sem volt lelke magukra hagyni özvegy édes anyját és hajadon nővérét egy eltiport országban, adóssággal terhelt ősi jószágon, zilált anyagi helyzetben, bizonytalan politikai esélyek közt, körülvéve silány zsoldosoktól s olyan éhenkórász népséggel, mely koldustarisznyával tódult a magyar nyakára, s megtölteni bő és üres zsebeit minden eshetőségre első és legfő életcélul tűzte ki törvénytelen de hivatalos működésében? . . .

Akárhogy vérezett is a szíve, D. Gábor nem választhatta a megalázó alternatívának más, csak első, s két rosz közül a kisebb részét. Lett belőle muszáj Beamter, sily minőségben védszelleme az üldözötteknek, támasza az elnyomottaknak, gyámola a szerencsétleneknek, vigasza a kétségbeesni időnap előtt hajlandó és látszó minden kishitűnek . . .

E zord idők kietlen sötétségében fokozott fény övezi és környékezi az ő személyét és eljárását. S ahhoz, a mit ekkor mert és tett, több erkölcsi bátorság kellett annyi kém és szolgálélek közepette, mint a ráoktroyált hivatal kategorikus visszautasításához.

Önként érthető azonban az is, hogy a legelső alkalmas perczen lerázta vállairól a csász. nyűgöt, s megfogta az ekeszarvát paterna rura bobus arare suis.

Az idők viharos járása ránehezült tudniillik az ősnemesi családdal ennek ősi kuriájára és birtokaira is. S ha már nem épithette föl romjaiból a porba tiport hazát, azon kellett lennie. D. Gábornak, hogy legalább ősi fészket és vagyonát restaurálja, lábra állítsa ismét.

Mint Robinson a mesebéli szigeten, istenben vetett hittel, éles elmével, egészséges és gyakorlati észjárással, csodálatos önbizalommal és önuralommal, s hajthatlan erélylyel és szívósággal látott D. G. ez emberfölötti nagy munkához; kiegyenlített családbontó, vagyonemésztő régi pöröket; szántott és vetett; irtott erdőt és gazt; nemesített földet és népet; építkezett és vásárolt; tisztázott és törlesztett nyomasztó adósságokat, s ennyi alkotás és javítás mellett terített asztal, szívélyes szó, meleg kézszorítás, hagyományos vendégszeretet várt és fogadott az ősi földél alatt minden becsületes magyar embert, aki a nemzeti reménytelenség e borus napjaiban egy bátorító hang-, biztató jel-, vigasztaló vagy lelkesítő szó- és hírért az erős akarattal és egy jobb jövő reményével csüggedetlenül megálló és munkáló házi gazdához fordult.

Gazdának és hajléknak időközben szintén küldött nemtőt a Gondviselés. 1853-ban a megújuló esztendővel új élet támadt a vargyasi kastélyban is. Erdély egyik legbájosabb hölgyében, b. *Rauber* Máriában asszony jött a házhoz. S a közpusztulás és sanyaruság, a nemzeti gyász és keserv, az országos lánczzörej és bánkódás közepette, mint a Saharában egy viruló oáz, volt most már egy előkelő és díszes olyan magyar uri lak is, melyben zavartalan boldogságot élvezett egy jólétben és létszámban folyvást gyarapodó főnemesi család, és amelytől senki sem irigyelte, sajnálta, kívánta el e boldogságot, mert önmagának köszönhette, és ami ennél is több, a legteljesb mértékben kiérdemelte.

Az elsőszülött István halála, a kit alig három éves korában helyeztek örök pihenőre a családi sirboltban, 1856-ban futó felhő árnyaként vonul el e verőfényes boldogság fölött, de az ősi törzs három friss hajtása, Gábor, Lajos, Elek helyre üti ismét a veszteséget, s innen fogva családi mély gyászba csak sok-sok esztendő múlva, csak akkor öltözik újból a *Daniel*-kastély, mikor 1887 őszén annak jó szellemét, a jó feleség, jó anya, jó asszony és magyar nő és delnő egyik legremekebb és legtökéleteseb mintaképét szólitja el onnan egy kegyetlen és irgalmatlan örök törvény.

Ám e fájdalmas pillanat és a vargyasi pásztor órák között egész tengere hullámozik az örömnök és fénynek, az ünneplésnek és dicsőségnök, a közszeretetnek és hódolatnak:

Daniel Gábor főkirálybirói, majd főispáni zsöllyéje körül.

* * *

Törvénytelen kényuralom alatt a honszeretet hallgatása teljesen jogosult. Mint bölcsen tesz a csillagász, ki csőjét pihenni hagyja, midőn komor felhők boritják az eget.

Deák Ferencz nagyszabásu némaságát hazaszerte megértették, utánózták. Olyanok is, akiknek szájára lakatot nem a hivatalos kényszer vagy gyöngé idegrendszer vetett.

Jajszó a nemzeti rabság, vád a törvénytaposó erőszak miatt, s lélekedző biztatás és megváltást ígérő mennyei szózatok csak az emigráció ajkáról s a külföldi sajtóból harsogtak boszuért istenhez, serkentőül felénk . . .

Itthon megannyi Orániai Vilmos volt a közélet minden régi nagysága, s szóttalan hideg lemondás az újabb hajtás, a jellemerjesztő, lélekölő dögleletes légkörben is országos reménynyé sarjadzó minden feltünőbb fiatal telhetség.

Daniel Gábor nyílt háza és portája körül szintén hiában settenkedtek az önkéntes vagy fizetett kémek. S hiában voltak fülei ez időtt a — falaknak: a kastély urát éles szemekkel áldotta meg az anyatermészet. Küszöbén belül nem igen fordulhatott meg — Júdás.

S ha másként nem: országos divattá lett allegorikus példabeszédben cserélték ott ki házigazda és vendégek hazafi keservöket és reményeiket . . . Mindenki megértette, mit jelent az, mikor „csöndes ferbli közben nagyot ütöttek valami jó tromffal a makkhetesre, tökfilkóra“, — vagy *Tompa* Mihály Pétereként csüggedező szomszédos Páloknak rámutattak a tornác alól a láthatár szélén kietlen felhőgomolyból hirtelen előtörő, szeplőtlen fényű, tünde sugaru, rezgő csillagra . . . isten hirnökére, isten ígérétére mindazoknak, akik hisznek és biznak Benne.

Az ötvenes évek végén azonban kézzel foghatóbb jelekben kezdett virradni *Nyugat* felől. S gyógyithatlan vaknak kellett lennie, aki ezek hatását belviszonyainkra föl nem

ismerte. Importált kuvaszok és komondorok, melyekről csak azt tudták addig, hogy harapnak és marnak, játszi ölebek módjára hizelkedtek és nyalogatták a magyar tányért és talpat. A köcsög és a frakk tolakodásig simulni próbált és Bruderschaftot kötni a zsinóros dolmánynyal s árvalányhajás kanász-kalappal. Sőt megesett e furcsa kor legilletékesb historikusa, Kakas Márton szerint az a világ csodája is helyenként, hogy a legkényesebb fináncz orr érzéketlenné vált a trafikmentes szűz-dohány gyanus illata iránt, s engedelmes, szolgálatkész zsandár-bajonettek egyet sem moczczauntak, ha valami hevesebb temperamentum a hasadó hajnalt forró sugaru délnek vélve idő előtt elkiáltotta, hogy — éljen a Haza! éljen a magyar!

Hangosabbá vált némileg ez országos ébredéztől a vargyasi kastély is, s mikor aztán egy szó repült a bus hazán keresztül, s e röpke szóban annyi fájdalom, — rejtgetett benső részvéttől magasztos nyílt föllépéssé, színvallássá, riadóvá testesült ott a fájó szó bánatos viszhangja.

Katafalk épült nyomban a vargyasi szentegyházban. Rajt' illatos koszoru a tavasz első virágaiból. Viráglevélen köny. Remegő ajkon fohász. A gyászünnepegy után pedig hazafias jótett: „Széchenyi-alapítvány“ a vargyasi elemi iskolából felsőbb tanintézetbe kívánczó vagyontalan székely fiuk segélyezésére.

A Daniel-család levéltárából ép ekkor böngészett ki s ajándékozott D. Gábor „Történelmi kalászkok“ szerény czímmel egy egész kötet nagybecsű okmányt a hazai történetírásnak. Sez arany szemű aranykalászkok nemcsak a magyar történelem kincsesházát gazdagították; a munka tiszta jövedelméből kerültek ki a „Széchenyi-alapítvány“ első fillérei is.

Hosszas elvonulás után ez volt *Daniel* Gábor első érintkezése a közvéleménnyel és nyilvánossággal.

S ugy járt mint a csiga, kit enyhe szellő, langyos sugár kicsal héjából a buja füre. S pajkos kéz vagy szeszélyes véletlen ott marasztja, vissza sem bocsátja többé.

Népszerűség és közérdek oda állottak a vargyasi kastély küszöbére. S legfőlebb vendégül lépheti át azt innen fogva időre-órára a házigazda.

E mennyei származásu két Genius terelte D. Gáborra a legfelső körök figyelmét is, s a kifelé inaló nagyságos és méltóságos Bach-huszárok közül akaratlanul megállapodott nem egy s tátott szájjal bámult vissza D. Gáborra, aki rá se tette lábát a hivatalos számár-létrára, s egyetlen loyális szolgálat és szolgálati év nélkül, 1861. márcz. 24-én egyszerre udvarhelymegyei főkirályhíróvá neveztetett.

Hát hiszen mi türes-tagadás! nagy sor volt biz ez öneki magának is!

Akármi fönséges szülékkel dicsekedhetett az okt. 20-ki diploma Magenta és Solferinoban, őt magát fattyu korcsmagzatnak nézték magyar földön s törvényesítése felől a nemzet hallani sem akart.

És akiről éveken azt híresztelték, hogy — meghalt! És akiről azt képzelték a schöne blaue Donau mellett, hogy lábbadozó betegképen, másfél tizedig mozdulatlanul hevervén az absolutismus Procrustes ágyában, doktori recepte szerint széplassacskán, csoszogva, tapogatózva fog lábra állani és járni tanulni: az a soká néma, soká hideg magyar nép köteleiből szabadult óriásnak, lánczaitól menekült kőszáli sasnak bizonyult... S kitörő ha-

ragjának egyetlen dobbanásától megrendült az egész monarchia. S hatalmas szárnyainak egyetlen lebbenésével olyan magasra emelkedett, hogy a bécsi pápaszemek előtt összefolyt a világ. S a fejedelmi madárnak szédülve szemlélték merész keringéseit a határtalan űrben a mindenféle kaiserliche Excellencék.

Daniel Gábor kineveztetése mámoros tetszéssel szintén csak az első órában találkozott. Az ünnepélyes beigtatásnál a székely önértzet és jogtisztelet vékony hajszálon már olyan éles Damokles-kardot függesztett a főkirálybirói karszék fölé, hogy tiszta öntudaton és személyes bátorságon fölül még egyéb is kellett ahhoz, ha valaki nyugodtan és főlemelt homlokkal akart abba bele ülni.

Mindjárt az üdvözlő beszédnek egyik fele sziuméz, a másik csipős fullánk. A következő szónok pedig, *Bethlen* István gróf himezés nélkül indítványozza: „Mondja ki az ösgyűlés, hogy D. Gábor székfoglalása formájában törvénytelen, s ehez képest tartalmában is csak ideiglenes lehet.”

Kritikus pillanat és helyzet. Koczkán egy szép jövővel — a legszentebb állami és nemzeti érdekek hosszú sorozata. Rubikon, melynél ingadozva, tétovázva keresne gázlót Julius Caesari diadalmas hadjárattal és multtal háta mögött akármi Veterán . . .

Daniel Gábort szemernyi sem hozta zavarba, legkevésbé sem vette ki sodrából a válságos fordulat és választ.

Tisztában volt önmagával, tisztában rögtön azzal: mi a teendője?

Magánéletében és a közpályán egy ugyanazon forrásból meritvén inspirációt, becsület és hazafiság mindig megjelölik neki azt az arany középutat, mely az egymásba ütköző kötelességek, álláspontok, érdekek kiegyenlitése által használ a közjónak.

Páratlan férfiasággal, hódító előzékenységgel elfogadja, magáénak vallja most is a — közfelfogást. Beismeri, hogy kineveztetése nem felel meg az ősi szokásnak és jognak. Necessarium malum, de — malum. S le fog mondani azonnal, amint belézőkkenik a rendes, törvényes kerékvágásba az államszekér.

Ostorcsapástól megvadul, kirug a hámból a magyar vér és közszellem. Czirógatva, simogatva szelidebb a husvéti báránynál.

A kinevezés alaki része mindenkorra lekerült Udvarhelyszéken is a napirendről.

Daniel Gábor pedig nagyszabásu kormányzattal viszonzta a közbizalmat.

Olyan sikerdus és századokra alapot vető, részben már ma is dúsan gyümölcsöző bölcs és munkás kormányzattal, melynek még körrajza sem szorítható albumunk szűk keretébe.

Ez áldásos vezérszerepet csak pár órára szakíthatja meg a Schmerling-féle pauza.

Don Quichotte a világtörténetben sem lehet el — Sancho Pansa nélkül. Bach báró is megkapta a magáét nálunk — Schmerling lovagban. A legsiralmasb Don Quichotte — a legneveltségesb Sancho Pansában. Előbbi mezitlábos szedett-vetett cseh trombitásokkal akarta ledönteni ezer éves büszke bástyáit annak a magyar Jerichonak, melyen kicsorbult hajdanában az Ottók és Henrikek súlyos császári szablyája, és amelyet hasztalan lövöldözött, kerülgetett öreg ágyukból egy II. József, sunyi fufanggal és diplomacziái cselszövéssel Metternich hg. Utóbbi pedig örökös náthát sejtető klarinét- és czinge hangon erősködött a bécsi Rajsratban, hogy — több napja lévén neki, mint kolbásza a ma-

gyar ellenzéknek, ki fogja bűjtölni a jogfolytonosság vihatlan várából a haza bölcsét, Deák Ferenczet!... Uralkodása azonban rövidebb, fölsülése és kudarca még teljesb volt a Bach bárónál is!... S a königgrätzi vereség már csak az utolsó kék foltokat festette Schmerling Ritternek lefelé bezzeg feszes, fölfelé mindig szolgálilag meghajló görbe hátára.

Mondanunk sem kell, hogy *Daniel* Gábor nem kért részt „az új aerából.” Faképnél hagyta a kétfejű sas árnyékába került főkirálybírói állást, melyet ősi méltóságból kövér konczczá degredáltak újból a bécsi körök. S mindössze egyszer mozdult ki a provisoriumi sovány esztendő alatt csöndes falusi otthonából, a nemzeti párt paraucsból megjelenván a szebeni Landtagon, hogy körmére koppintson a Sachsoknak, kik szintén ősi szász önzetlenséggel és hazafisággal a zavarosban halászui, s Schmerling ur számára a gesztenyét a parászból kikaparni, vagyis Erdélyt az osztrák Rajsrauthba becsempészni akként szándékoztak, hogy akármilyen lesz is a nóta vége, harmincz ezüstpénz híján a szász egyetem kaszszája, és borraivaló nélkül annak kutyaőrös extra privilegiumos ládája most se maradjon...

Ha jól emlékszem, a félbolond Hamlet mondja valahol, hogy sok történik a nap alatt, amiről a világ bölcséinek még csak sejtelmők sincsen... S a félbolond dán királyfinak ez az egész okos reflexiója kiemelte végre a sárból, kiemelte a hinárból ami szeke-rűnket is!

Schmerling lovag csász. kir. szabadalmazott diploma és patensgyáranak bécsi és vidéki kerékkenői és kerékajtói mindent, de mindent átolvastak és betüvé öntöttek, amit Confuciustól Machiavelliig, innen Rottek és Welkerig a „helyes és szabadelvű” népbol-dogítás eszközei és utjai felől a jog- és államtudósok kifundáltak és összefirkáltak.

Czifra kalkulusaik és nagyképű alkotmánycsinálásaik közben kettőt mégis kifelejtettek a számitásból.

A népek millióinak rokonszenvét és megelégedését első-, s a porosz Zündnadlit másodsorban.

Mikor aztán utóbbi váratlanul elsült, olyan visszhangot vert föl durranása a Sudeták-tól a Hargittáig, a Visztulától a Póig, hogy hang és visszhang összefolyva, egyszerre és együtt érkezett Bécsbe, emberségesen megrázva a császári Burg másként megközelíthetetlen ablakait.

S az első Pickelhaube Pozsony táján, s a véres babérág e harci sisak körül — Megváltás symboluma és örökzöld olajág volt a magyar állam- és államiságnak.

De lehullott a hályog a fejedelem szeméről is. A győzelmes porosz fegyver ketté hasította az ámitás és hazugság vastag leplét. S a rettenetes rideg valóság megdöbbenő meztelenségben tárulván már most Ferencz József jóságos lelke és nemes szíve elé, a haza bölcsének egyetlen engesztelő szavára magához emelte a porból, keblére ölelte addig nem ismert és félreismert magyar népének hűséges és hálás millióit.

Nemzetünk leghőbb ohaja teljesülésbe menvén a koronázással, a közjogi új helyzet és új szerződés daczára lényeges pontjaiban visszaállított, érvényesült lassanként a 48-ki alkotmánynak csaknem minden vivmánya és rendelkezése.

S mert visszakivánta, visszanyerte régi szabadságai és előjogaival Udvarhelyszék is az ő általánosan ünnepelt vezérét és erkölcsi fejét, *Daniel* Gábort főkirálybíróul.

Az utókor dolga lesz eldönteni: megilleti-e *Andrássy* Gyulát az a szokatlan jelző, mely *Deák* Ferencztől származván elhomályosít tulvilági jelentésével és ragyogásával

ragjának egyetlen dobbanásától megrendült az egész monarchia. S hatalmas szárnyainak egyetlen lebbenésével olyan magasra emelkedett, hogy a bécsi pápaszemek előtt összefolyt a világ. S a fejedelmi madárnak szédülve szemlélték merész keringéseit a határtalan űrben a mindenféle kaiserliche Excellencék.

Daniel Gábor kineveztetése mámoros tetszéssel szintén csak az első órában találkozott. Az ünnepélyes beigtatásnál a székely önértzet és jogtisztelet vékony hajszálon már olyan éles Damokles-kardot függesztett a főkirálybirói karszék fölé, hogy tiszta öntudaton és személyes bátorságon fölül még egyéb is kellett ahhoz, ha valaki nyugodtan és fölemelt homlokkal akart abba bele ülni.

Mindjárt az üdvözlő beszédnek egyik fele színméz, a másik csipős fullánk. A következő szónok pedig, *Bethlen* István gróf himezés nélkül indítványozza: „Mondja ki az ösgyűlés, hogy D. Gábor székfoglalása formájában törvénytelen, s ehhez képest tartalmában is csak ideiglenes lehet.”

Kritikus pillanat és helyzet. Koczkán egy szép jövővel — a legszentebb állami és nemzeti érdekek hosszú sorozata. Rubikon, melynél ingadozva, tétovázva keresne gázlót Julius Caesari diadalmas hadjárattal és multtal háta mögött akármi Veterán . . .

Daniel Gábort szemernyi sem hozta zavarba, legkevésbé sem vette ki sodrából a válságos fordulat és választ.

Tisztában volt önmagával, tisztában rögtön azzal: mi a teendője?

Magánéletében és a közpályán egy ugyanazon forrásból meritvén inspirációt, becsület és hazafiság mindig megjelölik neki azt az arany középutat, mely az egymásba ütköző kötelességek, álláspontok, érdekek kiegyenlítése által használ a közjónak.

Páratlan férfiasággal, hódító előzékenységgel elfogadja, magáénak vallja most is a — közfelfogást. Beismeri, hogy kineveztetése nem felel meg az ősi szokásnak és jognak. *Necessarium malum*, de — *malum*. S le fog mondani azonnal, amint belézőkkenik a rendes, törvényes kerékvágásba az államszekér.

Ostorcsapástól megvadul, kirug a hámból a magyar vér és közszellem. Czirógatva, simogatva szelidebb a husvéti báránynál.

A kinevezés alaki része mindenkorra lekerült Udvarhelyszéken is a napirendről.

Daniel Gábor pedig nagyszabásu kormányzattal viszonzta a közbizalmat.

Olyan sikerdus és századokra alapot vető, részben már ma is dusan gyümölcsöző bölcs és munkás kormányzattal, melynek még körrajza sem szorítható albumunk szűk keretébe.

Ez áldásos vezérszerepet csak pár órára szakíthatja meg a Schmerling-féle pauza.

Don Quichotte a világtörténetben sem lehet el — Sancho Pansa nélkül. Bach báró is megkapta a magáét nálunk — Schmerling lovagban. A legsiralmasb Don Quichotte — a legneveltségesb Sancho Pansában. Előbbi mezitlábos szedett-vetett cseh trombitásokkal akarta ledönteni ezer éves büszke bástyáit annak a magyar Jerichonak, melyen kicsorbult hajdanában az Ottók és Henrikek súlyos császári szablyája, és amelyet hasztalan lövöldözött, kerülgetett öreg ágyukból egy II. József, sunyi furfanggal és diplomaciai cselszövással Metternich hg. Utóbbi pedig örökös náthát sejtető klarinét- és czinge hangon erősködött a bécsi Rajsrtban, hogy — több napja lévén neki, mint kolbásza a ma-

gyar ellenzéknek, ki fogja bűjtölni a jogfolytonosság víhatlan várából a haza bölcsét, Deák Ferenczet!... Uralkodása azonban rövidebb, fölsülése és kudarca még teljesb volt a Bach bárónál is!... S a königgrätzi vereség már csak az utolsó kék foltokat festette Schmerling Ritternek lefelé bezzeg feszes, fölfelé mindig szolgálilag meghajló görbe hátára.

Mondanunk sem kell, hogy *Daniel* Gábor nem kért részt „az új aerából.” Faképnél hagyta a kétfejű sas árnyékába került főkirálybirói állást, melyet ősi méltóságból kövér konczczá degredáltak ujából a bécsi körök. S mindössze egyszer mozdult ki a provisoriumi sovány esztendő alatt csöndes falusi otthonából, a nemzeti párt paraucsból megjelenván a szebeni Landtagon, hogy körmére koppintson a Sachsoknak, kik szintén ősi szász önzetlenséggel és hazafisággal a zavarosban halászu, s Schmerling ur számára a gesztenyét a parászból kikaparni, vagyis Erdélyt az osztrák Rajsraha becsempészni akként szándékoztak, hogy akármilyen lesz is a nóta vége, harmincz ezüstpénz híján a szász egyetem kaszszája, és borraivaló nélkül annak kutyaőrös extra privilegiumos ládája most se maradjon...

Ha jól emlékszem, a félbolond Hamlet mondja valahol, hogy sok történik a nap alatt, amiről a világ bölcséinek még csak sejtelmők sincsen... S a félbolond dán királyfinak ez az egész okos reflexiója kiemelte végre a sárból, kiemelte a hinárból ami szeke-rűnket is!

Schmerling lovag csász. kir. szabadalmazott diploma és patensgyáranak bécsi és vidéki kerékkenői és kerékajtói mindent, de mindent átolvastak és betüvé öntöttek, amit Confuciustól Machiavelliig, innen Rotték és Welkerig a „helyes és szabadelvű” népbol-dogítás eszközei és utjai felől a jog- és államtudósok kifundáltak és összefirkáltak.

Czifra kalkulusaik és nagyképű alkotmánycsinálásaik közben kettőt mégis kifelejtettek a számításból.

A népek millióinak rokonszenvét és meglegedését első-, s a porosz Zündnadlit másodsorban.

Mikor aztán utóbbi váratlanul elsült, olyan visszhangot vert föl durranása a Sudeták-tól a Hargittáig, a Visztulától a Póig, hogy hang és visszhang összefolyva, egyszerre és együtt érkezett Bécsbe, emberségesen megrázva a császári Burg másként megközelíthetlen ablakait.

S az első Pickelhaube Pozsony táján, s a véres babérág e harci sisak körül — Megváltás symboluma és örökzöld olajág volt a magyar állam- és államiságnak.

De lehullott a hályog a fejedelem szeméről is. A győzelmes porosz fegyver ketté hasította az ámitás és hazugság vastag leplét. S a rettenetes rideg valóság megdöbbenő meztelenségben tárulván már most Ferencz József jóságos lelke és nemes szíve elé, a haza bölcsének egyetlen engesztelő szavára magához emelte a porból, keblére ölelte addig nem ismert és félreismert magyar népének hűséges és hálás millióit.

Nemzetünk leghőbb ohaja teljesülésbe menván a koronázással, a közjogi új helyzet és új szerződés daczára lényeges pontjaiban visszaállított, érvényesült lassanként a 48-ki alkotmánynak csaknem minden vivmánya és rendelkezése.

S mert visszakivánta, visszanyerte régi szabadságai és előjogaival Udvarhelyszék is az ő általános ünnepeztet vezérét és erkölcsi fejét, *Daniel* Gábort főkirálybiróul.

Az utókor dolga lesz eldönteni: megilleti-e *Andrássy* Gyulát az a szokatlan jelző, mely *Deák* Ferencztől származván elhomályosít tulvilági jelentésével és ragyogásával

minden más kitüntetést, amik csóstól hullottak a századok óta legszerencsésb magyar államférfiúnak eszmegazdag, koszorus fejére? . . . . Mi ellenben hizelgés látszata s az utókor desaveujének legkisebb félelme nélkül vindikálhatunk és vindikálunk ha nem többet, egy — betűt a „providentialis“ jelzőből, egy huzamban harminczévi áldásos működés legillőbb és legméltóbb jutalma gyanánt, a Daniel Gábor nevének és emlékezetének.

Századokon át a székelyföld csak tábor, s szintugy vagy legfőképen katona lévén a székelység, ősi kiváltságainak és előjogainak önkéntes föláldozása folytán süppedező talajon, ingatag alapon s mondhatnók gyámoltalanul és megbénulva találta ez most szemben magát az új kor és az új idők visszautasíthatlan olyatén igényeivel, amiket kielégíteni s a nemzetközi versenyben helyét megállani akkor is mesterség s a gordiusi csomó megoldásával aequivalens föladat leendett rá nézve, ha állami és nemzetiségi külön hivatás nem járul vala azokhoz a legközelebbi, legközvetlenebb szomszédok ellenséges indulatai —, ellentétes velleitásai —, magyar — sőt akárhányszor hazaellenes törekvéseiben.

Olcso dicsőség, vékony vitézség, üres hetvenkedés, ha valaki ma a tömérdek angol Company valamelyik kényelmes és pompás gőzösén utazza körül a világot . . . De korlátolt elmére vallana, a Columbusok és Cook-ok halhatatlansága fölött vitatkozni.

A magyar államhajó is szeliden ringatózik, biztosan uszik ma a hullámokon . . . S ha szilárd kézben forog a kormánykerék : zátony, örvény, szirtek között veszélytelenül haladhat céljai felé.

A kibékülés mézes hetei után azonban felülről, alulról, roszakarat és rövidlátás, gyűlölet és tulbuzgóság orkán dühével korbácsolta föl ismételve e hullámokat, s politikai és nemzetiségi, kulturális és közgazdasági, felekezeti és helyi kérdések egész raja sirályok módjára röpködött s vészt jósolva bűgött-zűgött a hajó körül.

És sehol többször, és sehol annyira, mint Erdélyben, ahol a 48-iki alkotmány legsarkalatosb, legszükségesb, legérinthatlenebb intézkedésének, magának az Unionnak is fölös számmal voltak a hazaárulásig elszánt, elvetemült, kibékíthetlen és elnémithatlan gonosz ellenlábasai.

Daniel Gábor saját sphaerájában minden villámnak alkalmas háritóval vette el, vezette le a föld rögébe gyújtó tűzét. S fölülmulhatlan ügyességgel és jóindulattal hegesztve be régi sebeket, szenvedélyszító erőszakká soh sem élesülő, mindig tapintatos erélylyel fődözte, védte meg a magyar állam és nemzetiség összes föltételeit és postulatumait minden támadás, vágás, seb, aktualis és jövő veszedelmek ellen.

Hazaírsága megsugta neki, minő állást foglaljon el, minő eljárást kövessen saját — ultráink megfőkezésénél. Hidegvére és higgadsága s ezen épülő ébersége viszont megóvta őt is, a megyét is attól, hogy az újrend ellen irányuló akármifajta nem magyar merénylet vagy fondorlat konkolyt hinthessen az általa elvetendő vagy elvetett tiszta búza közé.

Elméletben továbbra is megmaradván a törvényességet illetőleg eredeti álláspontján, a legszilajabb 48-asokat is meghatja és megigézi, mikor a választástól függő hivatalos kenyér kiosztásánál a szavazók figyelmét első sorban azokra irányozza, *akik türtek, szenvedtek, áldozatokat hoztak a hazáért* az imént lezárt sanyaru multban. S valahányszor olyan reform kerül szőnyegre és napirendre, mely nincs összhangban az ősi formákkal és kiváltságokkal, előbb hogysen lefürészelné vagy lenyesné, meggyőzi, ellenálhatatlanul meggyőzi

vércit, hogy terméketlen, száraz, korhadt ág, amitől szabadul, s nemesebb galy, amit helyébe nyer, a sértetlen maradó ezeréves ősi kevély törzs.

Ennek köszönhetette D. Gábor, hogy minden sikerült, amit ő kezdeményezett vagy pártolt. S hogy kvaterkázó kuszipajtások, és alkalmi vagy obligát tányérnyalók, haszonlesők és lakájok helyett Udvarhelyszék, majd megye színe javából, s a független értelmiség és polgárság legönérzetiesb képviselőiből, felekezeti és osztálykülönbség nélkül, vetélkedő készséggel gyűlt, nőtt, szilárdult megbonthatatlanná az a mindenképen, névre és rangra, tudásra és vagyonra egyaránt impozans közgyűlési többség, mely híven támogatta őt a zöld asztalnál, de lelkesedve követte az áldozati oltárhoz társadalmi téren is, mikor emberbaráti és kulturális szent célok nevében hivatkozott — jó embereire; így tette próbára a saját — népszerűségét.

Olvassák át önök figyelmesen az Emléksorokat! S ha ismerik közéletünk azon jeleit, akik egy virággal vagy tömjén szemmel százezrek érzelmeit képviselik, százezrek háláját tolmácsolják ott ez albumban: fölös minden további szó. S bátran idevethetem szegényes életrajzi vázlatom befejezéseül a záró pontot.

Daniel Gábor esemény- és eredménydus harmincz évi kormányzatának története minden ágazataiban egy füst alatt a megyéé is. Elszakítva egymástól a kettőt, torso maradna csupán. S remekműnek ez akkor sem járja meg, egész számba akkor sem megy, ha — Phidias vésűjétől ered.

A *Daniel*-album következő lapjain megleglik önök, amennyinek három évtized érdemei és sikereiből nem szabad itt hiányoznia.

Én magam egyetlen vallomással vagyok még csak adósa a történeti igazságnak. Azaz, hogy fejedelem és szolgája, nemzet és napszámos, vezér és megye összeillenek, rovas nélkül válhatnak egymástól.

Király ő felsége a főrendiház reformja után mindjárt az elsők közt főlsóházi taggá nevezte *Daniel* Gábort. S ritka madár Magyarországon, több sincs talán az övén kívül főispáni mente, melyen egymás szomszédságában függ és ékeskedik a fejedelmi kegynek egyenlően értékes két oly jegye, aminő a Sz.-István- és Lipóttrend lovagkeresztje.

Váltakozó miniszterek egyenlő bizalommal kérik *Daniel* Gábor véleményét, utilizálják jó tanácsait Erdélyre vonatkozó minden fontosb rendelkezés és törvényjavaslat előtt. S ha isten keze súlyosabban nehezedik a Hargita vidékére s elemi csapások: aszály, jég, marhavész, árvíz „mindennapi kenyerétől“ fosztják meg s a koldusbottal egyuttal vándorbotot nyomnak tulságos munkától fáradt, reszkető markába a jó napokban is vajmi szegény, itthon is csak a létért küzködő székely gazdának: kormánybiztosi minőségben neki jut osztályrészül ellensúlyozni e csapásokat, helyrepótolni a veszteséget vetőmagban, marhában, szerzeményben, törzsvagyonban; talpra állítani ismét, aki térdre rogyott; visszatérlni az ekeszarvához és a műhelybe, aki reménytelenül készül nekiindulni hazátlan bujdosóként a nagy világnak... S hogy nem vegyül egyetlen kifakadás és panaszszó annyi ezer hála fohász, nem vegyül soha egyetlen keserű és zavaros csepp vigasztalódásnak és boldogságnak annyi milljó édes és tiszta könye közé: legfelső elismerésnél, miniszteri leiratnál, jubiláris alkalmi órációnál és hírlapi tömjénfüstnél százszor becsesb, százszor nyomatékosb erkölcsi bizonyíték D. Gábor segítő kezének részrehajlatlansága, Cátói jellemének gyanusíthatlan nagysága mellett.

És beteljesült a vargyasi unitárius tiszteletes urnak a keresztelő medencze mellől ég felé szálló azon jámbor könyörgése is: „legyen e kisdéd oszlopa majdan százados harczoktól és üldözésektől megviselt, ezek miatt gyöngye és kicsiny egyházának“.

Daniel Gábor halhatatlan érdemeit és szolgálatait ez irányban, legszembetűnőbben saját hitfelekezetének alkalmi viszonzásai jelzik.

A zsinati főtanács már 1851. szept. 3-án a vargyasi aliskolához, 1861. jul. 1-én pedig az udvarhelyszéki unit. egyházkör választása nyomán udvarhelykörü felügyelő gondnokká nevezi. Kilenczévvél később az egyet. főtanács 1870. aug. 29-ki ülésében egyhangulag a kereszturi középiskola felügy. gondnokává választják, végre 1876-ban káli *Nagy Elek* halála után az árkosi zsinaton a *Daniel* családban traditionalis egyh. főgondnokságot, melynél nagyobb foku jutalmat világi hívőnek hitbuzgóságáért nem adhat az unit. eklézsia, szintén egyhangulag ruházzák rá.

*   *   *

Ez album szerkesztője előfizetési fölhívásában naphoz hasonlította *Daniel* Gábort. Csakhogy a napnak is vannak — variánsai.

Más a sugara éjszakon, Szibéria és Grönland egyhangu hómezőin, ahol virágot, lombot soh sem fakaszt . . . S más a sugara délen, Itália tarka virányai fölött, ahol rózsa nyílik, rózsa illatozik tél közepén, futóhomokban, bérczetön is, örökkék légből ömledező, teremő és éltető melegétől.

D. Gábor nyilvános tevékenysége a körülmények által vout szerény határok közt épen ilyen napnak volt „teremő és éltető“ sugárözöne.

S ami szintén említést és följegyzést érdemel: bármi hosszú ut esik első megjelenése és ezerek meggyőződése és sajnálkozása szerint most is korai leáldozása közé: olyan eszményi magasságban haladván, ahová országut pora, mocsarak gőze soha föl nem hatott, — fölt nélkül száll alá, mocsoktalan névvel és hirrel tér meg pihenni oda, ahonnan először tűnt föl, először áradozott felénk fennkölt szellemének, férfias s mégis oly gyöngéden érő lág szívének, áldozatkész hazafiságának, jótékony emberszeretetének „teremő és éltető melegsége“.

Ez érdekes rejtély kulcsa, e tanulságos élet és ritka szép közpálya magyarázata itt fekszik előttem, D. Gábornak calligraphice is gondos ifjúkori jegyzetei közt, egy termetes negyedrért kötet vegyes tartalmu aphorismahalmazában.

Markoljunk hát belé e szellemi kincstárba! . . . S csakugy vaktában vegyünk át ide néhányat azon örök igazságok közül, amiket D. Gábor világirodalmi remekművekből gyűjtögetett:

„Lors qu'il s' agit du salut de ta patrie, ne consulte pas, expose ta vie!

„Sans morale point de politique.

„La corruption ne remonte pas; elle descend du palais des rois dans la cabane du laboureur.

„La vertu politique consiste a sacrifier ses intérêts et soimém aux intérêts du corps social, dont on est membre.

L' homme privé, qui altère la vérité, n'est qu' un fourbe; le ministre, qui ment, est un malhonnête homme.

„Celui, qui est exposé aux regards de tous, doit à tous l' exemple de la fidélité en ses promesses, de son respect pour les sermens, qui' il a prononcés, pour les lois, qu' il a faites ou consenties.

„Celui, qui le matin a écouté la voix de la vertu, peut mourir le soir; il ne se repentira pas d' avoir vécu. — stb.

A ki így gondolkodott ifjan, cselekedhetett-e másként férfikorában? És aki ily elvéért lelkesült a pálya küszöbén szóban, válhatott-e annál elütő eljárásá, ellenkező tetté, s czáfolattá és hazudsággá a gyakorlatban akár elv, akár szó — további pályafutásának bármelyik szakaszában? . . .

Az ősi kúriába visszakörülő *Daniel* Gábornak nincsen miért földre sütnie szemét sem a jelen, sem az utókor birói széke előtt . . . S a tiszta öntudat és nyugodt lelkiismeret szelid önmegadásával várhatja megidéztetését, a legfelső földinél is magasb és illetékesb, azon forum elé, melynek mindenható ítélete nem futó perczeknek, hanem egy örökkévalóságnak szól.

D. Gábor hamvai fölé az általa restaurált családi sirboltban övéinek még epitaphiumról sem kell gondoskodniok. Meg van az is, ott van az is ifjúkori naplójegyzetei között, Antoniusnak az utolsó római, Marcus Junius Brutust jellemző és sirató gyönyörű és megható sóhajában :

„Szelid volt élete: s úgy vegyültenek
Az elemek benne, hogy fölkelhete
A természet s világnak mondhatá:
Ez férfi volt!

Vajha sok sok esztendő múlva legyen még csak szükségök ily siriratra! . . .

—r —e.

DANIEL GÁBOR,

MINT SZÓNOK.

I.

Székfoglaló beszéd,

Udvarhelyszéknek 1861. ápril 25-én
a sz.-udvarh. ref. templomban tartott
ösgyülésén.

Tekintetes közgyűlés!

Tizenkét éve csaknem azon szerencsétlen időnek, mióta alkotmányos jogaink egy gyűlölt rendszer által leigázva valának; azon alkotmányos jogaink, melyek nemzetünk lételével egykoruak, s a melyek elődeink által századokon át javítva és minden viharok közt példátlan áldozattal megmentve, minden honfi vérével azonossá váltak. Midőn ezen ősi alkotmányunk legszebben virult, midőn minket nagyobb testvérünk, — kitől a balsors háromszázadig elválasztott — százasdos hő kivánságunkra viszont keblére szorítva magunkat legerősebbnek hívók, és méltán is lehetők, midőn azon egyesülési törvényeket minden törvényes kélléssel ellátva koronás királyunk szentesítte, s így régibb törvényeink alapjából keletkezve 1848-béli törvényeink, hazánkat egy szebb jövő elé hívók haladni, épen ekkor a bekövetkezett gyászteljes események miatt reményünk meghiusult és következése lett alkotmányunk eltiprása, s azon szenvedés és nyomor, melyet fájdalommal bár, de férfiasan türeink.

Elég legyen e tárgyról most ennyit emlitenem, hinni akarjuk és reméljük, hogy a kibékülés korszakába jutánk, megyei életünk vissza van állítva, s alkalom nyújtatott nekünk alkotmányos életünk gyakorlására, s hogy annyi elnyomatás

után ezt megértük, és hogy csekély egyéniségemnek van szerencséje e tisztelt anya Széknek oly hosszas ideig nem gyakorlott közgyűlését megnyitni s annak tisztelt tagjait üdvözölni, örömem határtalan.

Uraim! a tér, melyre léptünk, mennyire megkivánja törvényeinkhez való tántorithatatlan ragaszkodásunkat, éppen úgy igényli, hogy mindnyájan egy célra törekedjünk, pártoskodást, személyeskedést félretéve a legszentebb kötelességünknek ösmerjük a közjó előmozdítását. Bizom, hogy mindnyájan e kötelességérzettől áthatva, helyzetünk komolyságát felfogva, nemzetiségünk s jogaink megvédésére egyesített erővel, higgadt megfontolással fogunk működni. E kötelességérzettől áthatva fogadtam én el önök felhívására ezen — mint kineveztetésemben látható — ideiglenes főkirálybiróságot, de azért elveimhez hű maradván, mindazon törvényeket, melyek törvényes kélléssel eddigelé hozattak nemcsak tisztelni, hanem azok iránt hűséggel viseltetni legfőbb kötelességemnek ösmerem. Ezekből kiindulva, *kineveztetésemet törvényellenesnek tekintve, állásomat csak addig kívánom a nemes Szék beleegyezésével megtartani, míg tisztviselőinket megválasztva, Székünk alkotmányos szervezése megtörténend, azonnal választási joga gyakorlására alkalmat öhajtok nyújtani*, legfőbb jutalmam lévén ezen rövid pályámon, ha önök bizalmát megnyerve, Székünk szervezése a közöhajtnak megfelelőend. Elősmerve csekélységemet e nagy munka végrehajtásának vezetésére, egész őszinteséggel kérem fel önöket engemet törvényes eljárásomban támogatni.

II.

Megnyitó beszéd

az 1865-iki első bizottsági ülésben
Schmerling lovag bukása után.

Tisztelt bizottmányi gyűlés!

Nemzeti életünknek újból egy nevezetes korszakába léptünk.

A szünetelt jogok legfelsőbb akarat nyomán előtérbe kezdenek lépni, s csaknem bizonyosan remélhetjük, hogy annyi experimentatiók, provisoriumok után hazánk eljut végre azon térre, melyen egyedül lehet boldog.

Első lépés erre a mostani, s ha egyszerre törvényes vágyaink nem elégíthetettek is ki, csüggednünk nem szabad; sőt oly nagy átalakulási törekvés után, milyen az 1848-iki vala, s az arra következett szomorú események után, melyek helyzetünket merőben megváltoztatták, lehet-e bámulni, ha a provisoriumok tömkelegéből egyszerre nem bontakozhatunk ki?

Uraim! Nekünk biztos utmutató kell! Nekünk szent kötelemünk minden lépést megalatolni, minden körülményt tekintetbe venni, jelen helyzetünkben magunkat tökéletesen tájékoztatni, hogy alkotmányos sajkánk valahára biztos révparthoz evezhessen.

Mi szerencsénkre nem vagyunk oly helyzetben, mint a tengeren eltévedt utas, ki távol bolyong a világító tornyoktól; nekünk van egy biztos utmutatónk: a törvény és egy biztos kikötőnk: a törvényes tér! erre irányozvák lépteink, és ha az utak nem a legegyszerűsebbek is, kövessük azokat azon reményben, hogy így biztosabban érjük el célunkat.

Mi mindnyájan, igaz székelyekül, fájdalommal türtük jogaink mellőzését és az 1861-iki reményteljes események után még nagyobb fájdalommal töltötte el kebleinket azon eljárás, mely alkotmányunk megsemmisítését általunk szándékozott végrehajtani.

De valamint ezelőtt, úgy közelebb is az önkény nyilai a honfi keblünket védő nem vas, de annál erősebb, mert a törvény által edzett paizsról visszapattantak.

Jogaink szünetelése azok megsemmisítését soha sem eredményezte. Férfias kitartásunk min-

dig biztosítá nemzeti létünket is; annyi s oly különböző megpróbáltatások után bizton elmondhatjuk: él és élni fog e nemzet e hazán.

Mi személyemet illeti: én ő cs. k. apostoli Felségének kegyelmes rendeletére visszahelyeztetvén ideiglenes főkirálybírói állásomba, helyzetemet jelenleg is úgy fogom fel, *mint ez iránt 1861-ben volt alkalmam nyilatkozni. Én mindig tisztelője maradok törvényeinknek, és hazánknek hű napszámosa.*

És bár reám nézve legkellemetlenebb, legérezhetőbb megyei rendszerünk vissza nem állítása, nem késtem visszahelyeztetésem elfogadni, mert kötelességemnek esmertem, *jelen átmeneti korszakban hazámért ezt megtenni*, azon reményben, hogy országos jogjaink törvényes megoldása, megyei rendszerünk visszaállítása *mielőbb sikerülend.*

És a midőn most egy nevezetes korszak küszöbén állunk; midőn nemzetünknek egy évszázados óhaja valósulásához van reményünk; midőn a szeretett anyaországhoz való annyira várt visszakebeleztetésünk tetleges végrehajtásához biztos kilátásunk van; midőn e végett ő cs. k. apost. Felsége alkalmat kívánt kegyelmesen nyújtani egy Kolozsvárra folyó év szent-András hava 19-re hirdetett országgyűlés által, többoldalú körülmények tekintetbe vételével, azon helyre méltóztatván azt összehívni, ahol 1848-ban az Unio törvény hozatott, honnét az ut egyenesebben vezet Pestre — az egyesült haza szívébe — honnét mi a társ-nemzetek lehető megnyugtatóásával indulhatunk fel: hazafi kötelességemnek esmertem ezen ns. anyaszéknek *mielőbb alkalmat nyújtani az említett országgyűlésre küldendő követeknek megválasztására, hogy azok által hazánk, székünk oly forró óhaját és kívánságát előmozdithassák.*

Midőn tehát egy jobb jövő reményével a t. bizottmány tagjaiban székünk értelmiségét, zömét vizontlátni szerencsém van, és az évek óta nélkülözött vizontlátás forró s szivemből eredő örömeit kifejezném, meg vagyok győződve: hogy a jelen pillanat horderejét mindnyájan felfogva, a tanácskozások a legnagyobb higgadsággal fognak folyni; feljogosít ezt hinnen ismert honfi érzelmök, s azon körülmény, hogy magukat a jelen helyzetben tökéletesen tájékoztatni képesek.

Én kötelességemnek esmertem a hazáért, s e székért mindent megtenni, mit üdvösnek vélttem, ha mindjárt nagy önmegtagadás kellett ehhez.

Ép úgy reméllem, a t. bizottmányi gyűlés tagjai is feledni fogják a jelen perczen a keserű multat; arra ez ünnepélyes órában fátyolt vetnek és egész önmegtagadással mindazon vitatkozásoktól tartózkodnak, melyek a kedélyeket felizgatnák, melyek a tanácskozáshoz nélkülözhetetlen higgadságot megzavarnák. Sőt reméllem, hogy engemet, ki át vagyok hatva mindazon fájdalomtól, melyeket Önök keblökben hordanak, eljárásomban — mint ezt 1861-ben tevék — most is támogatnak, amire egész bizalommal fel is kérem, és egyuttal ezen a Kolozsvárra küldendő követválasztás elintézése végett összehívott bizottmányi gyűlést meguyiltak nyilvánítom.

III.

Elnöki megnyitó beszéd

az 1876-iki törvényhatósági szervező közgyűlésen.

Tisztelt közgyűlés!

Udvarhelyszék történelmében nevezetes nap következett be, mert ez, mint ilyen megszűnik létezni, évszázadokon át viselt nevét letévén, a megye elnevezést van hivatva törvényeink értelmében felvenni.

Udvarhelyszék vala, mint anyaszék, évszázadok óta a székelység központja, ennek székhelye Sz.-Udvarhely.

Kedves történelmi emlékek kötnek ezekhez, melyeket részint hagyományok, részint a történelem tartott fenn az utókornak.

A székelység hagyományos ősi szokásait hosszas ideig megtartván, ezekből fejlődött sajátos közigazgatási és magánjogi rendszere, melyet a magyarokétól eltérő törvények szabályoztak.

Voltak külön nemzeti gyűlései.

Évszázadokkal ezelőtt alkottattak itt törvények, melyek örökre nevezetessé tették Sz.-Udvarhelyt és az agyagfalvi rétet; ezek közül figyelemre méltók az 1505. és 1506-ik évi Constitutiók.

Ezekhez a székel nép nagy ragaszkodást tanusított, valamint a nemzeti unio iránt is, mely Erdély külön állása alatt az alkotmánynak egyik sajátos részét képezte.

A régebbi időben a székelyek között különbséget a vagyoni állás tett, a melyet lustralis könyveink mutatnak fel, itt látjuk letéve a katonai vagy hadi szolgálat alapját és minősítvényét. A székel, mint katona, vitéz és bátor, mint már Verbőczy megemlité hármass könyvében. Szép tere is volt erre, mert határszélen lakván. első sorban találta a keletről jövő támadás.

Több esetet mutat fel a történelem, midőn a heves véralkat, a lángoló hazaszeretet tulajragadta a székelységet, minek következményét a hatalom vaskeze gyakran éreztette.

Különben oly dicső a székel nép nemzet multja, ahöz oly megragadó szép jellemvonások fűződnek, melyek, ha küldetését helyesen fogja fel, szebb jövőjének biztos zálogául tekintendők.

És hogy sok tekintetben követte a régít, igazolja közelmultja, a hol Udvarhelyszéket az első között látjuk.

Erre mutat az 1791-ik évi követi utasítás és azon szerep, melyet Udvarhelyszék a harminczas években Erdély alkotmányos küzdelmeiben vitt. Élnek még veteránok a székelben, kik az alkotmány zászlóját azon időben lobogtatták, és védelmére keltek azon jogoknak, melyeket törvény biztosított az országnak.

A szabadság napja azonban csak azon időben kezdett igazán ragyogni, midőn az 1848-ik évet számláltuk, mert ekkor terjesztette ki éltető sugarait a nemzet minden rétegére. Udvarhelyszéken ez termékeny talajra talált, hol az alkotmányos szabadság biztosítását az anyországgal való Unioban vélvén feltalálni, több tagból álló küldöttsége által követelte az erdélyi országgyűlés összehívását, melyen ezt érvényesíteni kívánta, és nagyrészen járult így a közóhaj teljesüléséhez.

Ez időben is helyesen fogta fel a székelység küldetését, pártolta a törvény előtti egyenlőséget és *jogait örömet osztotta meg az ország azon lakóival, kik ugyszólván az alkotmány sáncain kívül állottak.*

A szépen ragyogó nap azonban elhomályosult. Borus és vészthozó fellegek tornyosultak az alkotmány egén. Véres harc folyt az alkotmányért, mely hazánk legkitűnőbb fiait ragalta áldozatul.

Következett az elnyomatás, a szenvedés korszaka.

Később a félreértések elenyésztettek, az ország alkotmánya el lön ismervo, a szünetelt jogok

életet nyertek, az elhomályosodott nap újból ragyogni kezdett, mely Szt-István koronájának fényét visszaadván, a legalkotmányosabb Uralkodó alatt a nemzet önkormányzati jogát visszanyerte. Törvényeink felséges koronás királyunk és a nép által egyaránt tiszteletben tartatnak, *az 1848-ik évi eszmék alapján fejlesztett alkotmányunk az újabb kor jellegét viseli.*

Ezeknek folyamánya azon törvény is, mely legközelebb életbe lép. Ezért vált szükségessé a törvényhatóságok eddigi elnevezéseinek megváltoztatása, *hogy legyen egyöntetűség, egyenlőség a helyhatósági jogok élvezetében is.*

Bocsánatot kérek, hogy ezen visszapillantás által becses figyelmöket igénybe vettem. Saját ösztönömet követtem, midőn alkalmyszerűleg felsoroltam azon eseményeket, melyek Udvarhelyszék multjára, dicsőségére emlékeztetnek, azon multa, *melyhez engemet is családi emlékek kötnek és melyhez mindnyájan egyenlő meleg érzellemmel ragaszkodunk.*

Mint Udvarhelyszék főkirálybírája, ezen széknek, mint ilyennek képv. bizottságától bucsut nem vehettem, oly gyorsan jövén a rövid idő alatt összehívandó alakuló közgyűlés megtartása iránti intézkedés, *mellyel egy történelmi korszak záratik be.*

Az új megye alakulásával *más korszak kezdődik*; üdvözlöm tehát önöket, mint Udvarhely-megye képv. bizottsági tagjait, mindazokkal egyetemben, kik az új megyéhez a törvény által csatolt részekből, mint ideiglenes bizottsági tagok megjelentek.

Az ég áldását kívánom az új megyére, alja az ég, hogy az egyetértés, a testvéri szeretet honosuljon és erősödjék meg az új megyében.

Udvarhelyszék multja szebb jövőjének zálogául lévén tekintendő, azon reménytől vagyok áthatva, hogy Udvarhelymegye lakói hivatásukat helyesen fogva fel, őseiktől örökölt hazafi érzellemmel, önzetlenül fognak az új megye javára, előmenetelére munkálni.

Nemzetünk az alkotásban nem mutatott fel oly sikert, mint a küzdelemben. Lehet ennek okát abban keresni, hogy alkotmányunk évekig szünetelvén, alkotmányos életünkben oly űr képződött, melynek helyes irányban leendő betöltése teljesen nem sikerült; lehet abban is keresni,

hogy igeu rohamosan czéloztatott a mulasztás pótoltatni és nehéz volt a tájékozás a sorrend megállapítása iránt.

Az anyagi érdekek kielégítése is nehézségekbe ütközött, mert ezek fejlesztésére a multban kevés figyelem fordított.

Mig nemzetünk Nyugatot védte, mint egy őrbástya, addig ott a kereskedelem, ipar oly előhaladást tett, mely csaknem kizár a versenyből, de nem tagadhatjuk, hogy újabb időben az anyagi éédekek fejlesztése körül is mozgalom keletkezett.

Udvarhelymegyének is — nézetem szerint — feladata, a törvény által megállapított körben alkotmányos jogainak gyakorlása mellett, *kiváló figyelmet fordítani a népnevelésre, felsőbb tanintézetekre*, mert első sorban a szellemi műveltség tekintendő nemcsak a kivivott jogok megtartására legfőbb eszköznek, de ez vezet az anyagi téren is helyes elveknek alkalmazása által, szóval ez *jelöli meg az irányt*, mely törekvéseink céljához, a jóléthez vezet, melyet *szorgalom, kitartás, takarékoság, és az egyesületi szellem ébresztése* által lehet megközelíteni. Kedvezőtlen anyagi helyzetünkben is *önmagunk vagyunk hivatva* saját hatáskörünkben a rendelkezésünkre álló eszközökkel legalább részben segíteni.

Gazdasági viszonyainkat kell az újabb elvek és a már felmutatott eredmények biztos ösvényére terelni. *Iparunkat, kereskedelmünket kell fejleszteni, a verseny ellen lehetőleg védeni*, szóval e megye lakóinak is hivatásukat több irányban kell teljesíteni és a béke előnyeit hasznosítani.

Képzettség, munka, szorgalom előbb vagy utóbb kisebb vagy nagyobb mérvben, de kitartás mellett mindig jutalmaz.

Van egy szavam azon t. bizottsági tagokhoz, kik azon részeket képviselik, melyek más törvényhatóságokból az új megyéhez csatoltattak. Üdvözlöm mindnyájukat. Legyenek meggyőződve szives fogadtatásukról; azt hiszem a közérzületnek adok kifejezést, ha azt nyilvánítom, hogy a törvényhatóság őslakói, mint testvéreiket tekintik, mindnyájan felvilágosultabbak *hogy sem vallás, nemzetiség tekintetben különbséget tennének*, hisz mindnyájan egy hazának vagyunk fiai és a szélesség mindazoknak barátja, bármely nemzetiséghez tartoznak, kik jólétük és jövőjük támpontját nem külföldön, hanem e hazában keresik, azon hazában, mely őket táplálja, koszorus költőnkkel tartván: áldjon vagy verjen sors keze, itt élne, bálnod kell.

Biztosíthatom, hogy egyenlő mérték fog alkalmaztatni az új megye minden lakóira; részemről nagy örömet lelnék abban, ha mindazok, kik más hatóságok kebeléből kiszakítva az új megye kötelékébe léptek, teljes megelégedést, elhagyott testvéreik helyett hasonló meleg keblű testvérekre találának itt, főbb törekvésem egyike leendő helyzetök kedvelté tételére közreműködni.

Üdvözlöm különösen az ide csatolt részek között Sz.-Udvarhely és Oláhfalú városok képviselőit és általuk a két várost, melyek tártkarokkal léptek be az új megye kötelékébe, áldozatul hozván külön álló törvényhatósági jogukat. Sz.-Udvarhely városa évszázadok óta való Udvarhelyszék székhelye, és az 1861-ik évben az ugynevezett nemesi résznek bekebelezése az akkori alkotmányos kormány által helyben hagyatván, egy hatósággá alakult, mely szebb jövőjének alapját vetette meg. Én a város érdekét a törvényhatóságával mindig egynek tekintettem, és e nézetet velem többen osztották; talán nem tévedek, ha azon kifejezéssel élek, hogy jelenleg is mindnyájan velem egyetértenek és követni fogják ezt jövőben is, mert ennek emelkedése, jóléte kihat a törvényhatóságra is.

Csaknem tizenkét éven át volt szerencsém, mint Udvarhelyszék főkirálybírája, ez elnevezés szerint, mint utolsó, ezen törvényhatóságot különböző hatáskörben kormányozni.

Csekély az eredmény, mit felmutatni képes vagyok, de legalább jó szándék vezérelt eljárásaimban.

Ez után, mint az alakulandó megye főispánja a közigazgatási újabb törvények életbeléptetése által hatásköröm meg fog változni és nemcsak az ellenőrzési jog leendő főbb feladatam.

A megyében első hivatalnok leszek és így első és legkészebb szolgálja mindazoknak, kik hivatalos hatáskörömben engemet megkeresnek.

Igyekezni fogok kötelememot részrehajlatlanul teljesíteni, de kérdés, mennyiben tudok sikert aratni? mennyiben fogom rokonszenvedőket kiérdemelni? Érzem a feladat nehézségét, mely erősebb vállaknak is nem csekély terü lenne, de engedjék t. uraim reményemet kifejezni, hogy nemcsak

állásomhoz kötött kötelesség teljesítésének igyekezete, hanem azon érdekesség, mely engemet, mint ezen törvényhatóságnak fiát, a hatóság lakóival összeköt és ebből kifolyólag a jólét iránti kölcsönös ösztön, melynek érzete kebleinkben egyesül, egy és ugyanazon nemes törekvés ezen jólét megközelítésére, mely egyuttal saját jólétem, egyesítheti eljárásainkat.

A különböző irányból kiinduló akarat egyesül egy célnál, mely a törvényes szabadságnak, alkotmányos életünknek hazaszeretettel párosult ápolása.

Tiszteljük egymástól eltérő meggyőződéseinket és egy alkalommal se felejtkezzünk meg azon jogokról, melyek a megye különböző osztályu lakóit megilletik, tisztelve a törvényt, tiszteljük azon jogokat, melyek a birtokos osztályt, melyek a földműves osztályt és melyek a más osztályu lakókat megilletik, mely különböző osztályoknak a törvény előtti egyenlőség védszárnya alatt kell közegyetértéssel egymás jogainak tiszteletben tartásával, elismerésével a közjólét elérésére közreműködni.

Bizalommal kérem fel tehát, ne vonják meg tőlem becses támogatásukat, mindazon törekvéseimben, melyeknek alapja törvényes és melyek az új megye lakóinak javára, közös jólétének előmozdítására irányulnak

Mi a feladata ezen alakuló közgyűlésnek, azt a meghívó mellett kiküldött tárgysorozatból méltóztattak észlelni. Ez Udvarhelymegye alakuló közgyűlése, melynek részleteire nézve az alakult megyének felbontatlanul átadandó miniszteri rendeletek adnak részletes felvilágosítást. Addig is közölni kívánom, hogy Udvarhelymegye alkatrészei az eddigi Udvarhelyszéken kívül két város és tíz község a szomszédos törvényhatóságokból a törvény értelmében ide csatolva, mind ezen ide csatolt részek lélekszáma mintegy 21080, melyhez adván az eddigi Udvarhelyszék népessége számát, az új megye megközelítőleg 111.000 lelket számíthat mintegy 50□ mértföld területtel.

Még egyszer fogadják, kérem, szívélyes üdvözetemet, melylyel ezen alakuló közgyűlést megnyitottak nyilvánítom.

VISSZAEMLEKEZÉSEK A 25 ÉVES JUBILEUMRA.

(Dr. V. E.) Huszonöt év! . . . egy nemzet életében is számottevő időszak, hát még az ember rövid életében. Az a fél ember öltő, melyet Daniel Gábor hasznos munkássága közben diszes állásában eltöltött, egy darab a székelység történetéből s annyira össze van forrva a kettő, hogy egyiket a másik nélkül alig képzelhetjük . . .

A nemzet el volt nyomva, a szabadgondolkodás megfojtva, alkotmánya elkobozva, nyelve a hazában idegen, üldözött zsellér volt s a hazafiság legcsekélyebb felvillanása is bűnnek tekintetett s börtönt vont maga után. A nemzet őrangyala azonban nem aludt, a szabadság iránti szeretet szikrája tüzet fogott s a titokban égő parázs egy varázsléheletre lángtengerré áradt, mely oly Tytáni erővel tört ki, hogy a nemzetelő idegen hatalom kénytelenítve érzé magát visszavonulni s lassanként tért engedni a hazafias áramlatnak.

Ilyen volt a helyzet 48-ban.

Ez után gyászos korszak állott be, de csak azért, hogy még nagyobb megpróbáltatásnak tegye ki a nemzetet.

Ezt is kiállotta szerencsésen, sőt megerősödve, megedzve ocsudott föl ama letargicus álomból, mely majdnem végkimulással fenyegeté.

Lassanként hajnalodott, az ébredés korszaka következett s miként boldogult Orbán Balázs írja „Udvarhelyszék a nemzeti ébredésnek örömmünnepét ujonnan kinevezett főkirálybirája V. D. G. ünnepélyes és nagyszerű beigtatásával kapcsolatosan ülte meg.”

A felszabadulás hirnőkeként érkező főkirálybíró Vargyas felől jött, kísérve a bardoczfiszéki birtokosság fényes fogatainak beláthatlan sora által. Az Udvarhelyről 1861. április 25-én elindult, közel 1000 tagból álló diszes banderium, a kísérekkel a kénosi tetőn találkoztak. Az ünnepélyességek azonban Udvarhelyt érték el tetőpontjukat, a város valódi ünnepi diszt öltött, utczái megélénkültek, a házakon lobogók lengtek, fényes fáklyásmenet, bankett, világítás s végül pompás tánczvigalom fejezé be az ünnepélyességek gazdag sorozatát.

Igy fogadta a székelyföld D. Gábort.

A következő napon volt a beigtató tisztujtó, illetőleg választó ösgyűlés, az ev. ref. templomban.

S 25 év mulva . . . ugyanaz a páratlan lelkesedés s kitörő üdvívalgás üdvözölte, már az érdemekben megőszült ősz daliát, mely látatlanba, feltétlenül kezébe adá a székelység sorsát, bizván akaraterejében s hazafiságában.

Hogy a fiatal főurhoz fűzött várakozások teljesültek, mutatják az alkotások hosszú sorai, melyek a kormány szerencsés választása mellett is fényesen tanuskodnak.

Udvarhelyváros, illetőleg megye, sőt többet mondok a székelység rendezett ünnepélyt s adott meghatározó módon kifejezést határtalan szeretetének.

Nem csoda tehát, hogy a városban hetekkel azelőtt lázas izgatottság uralkodott, s nagy mozgalom fejtett ki az ünnepély minél fényesebbé tételére. A várva várt nap elérkezett, a város fellobogózva, szokatlan élénkség uralgott; az utczákon nagyszámu lakosság hullámozott, a kik közé sok idegenség is vegyült. Az ünnepély kezdetét 3 tarackklövés hirdeté.

Az összes intelligencia és az idegenség, a kik bementi jegyet szerezhettek, özönlött az ev. ref. templomba. Nem sokára a legszebb és legválogatottabb közönség tölté el a padsorokat. Nagyszámu hölgyközönségen kívül képviselve volt minden hivatal, testület valláskülönbség nélkül. 10 óra után néhány percczel dr. Török Albert alispán következő rövid, velős beszédben vázolja a közgyűlés célját:

Tisztelt közgyűlés!

A magyar nemzet ezredéves története kétségtelenül igazolja, hogy annak valódi tartalmát — a magyar fegyver dicsőségén kívül — a „vármegye” élete töltötte be. Az alkotmány jogait, a szabadság biztosításait idegen megtámadásokkal szemben, a nemzet a vármegyében, ezen legerősebb védbástyájában mentette meg. El kell azonban ösmernünk azt, hogy a legujabb kor nagy áramlatai: a jogegyenlőség elve, a nemzetiségek fajharcza, a parlamentáris rendszer életbe léptetése és a magyar-állam-eszmének veszélyeztetett érdekei, a vármegyétől sok áldozatot követeltek és fognak még követelni; de erős a hitem, hogy azt megsemmisíteni nem fogják.

Ha széttekintünk Európa leghatalmasabban centralisált államaiban, azt tapasztaljuk, hogy ezen országok kormányzati rendszere az állami, társadalmi, kulturális és közgazdasági teendőknél oly roppant nagy tömegét vette át, hogy az államkassza ezen gyámkodás tulságos terheit nem bírja meg; és csak időkérdése és nem is az elvek, mert a hatalom nem enged, hanem a kényszerűség fogja rábírní az államokat arra, hogy az általános administratio olcsóbb rendszerét, a teendők célszerűbb megosztását a decentralizációban, magában az önkormányzatban keressék fel. Önkormányzati életünk jövőjében tehát bizhatunk és annál inkább bizhatunk, mert a magyar nemzet ezen intézményéhez hagyományos szívósággal ragaszkodik. És ez nem is csoda, tisztelt közgyűlés! mert a nyilvános élet legalkalmasabb iskoláját, a nemzet történetének kiegészítő részét, a megyei élet képezte. Itt nevedtek fel azok a férfiak, kik az alkotmányos jogokért folytatott küzdelemben megizmosodtak és később az ország sorsára, a nemzet történetére döntő befolyást gyakoroltak.

Tisztelt közgyűlés! Történetünkben nem szokatlan dolog az, hogy egyes törvényhatóság önkormányzati életének ezen szűkebb hazájában, nyilvános innepet rendez, hisz a nemzetek életében is vannak kisebb megállapodási pontok, honnan az aligmúlt eseményeire visszatekintenek. Már a görögök és rómaiak közéletüknek fontosabb eseményeit, a szereplő személyek jelenlétében nyilvánosan innepelték meg.

Udvarhelymegye közönsége is tehát, tekintettel arra, hogy újabb alkotmányos életének 25 éves korszaka és az abban előfordult események méltóságos Daniel Gábor főispán urnak nyilvános működésével szoros kapcsolatban állanak: 1885. évi november hó 6-án 70. sz. a. elhatározta, hogy ezen időszak emlékét egy, ezen célra külön összehivandó, rendkívüli közgyűlésben meginnepli.

Részemről a törvényhatóság határozata alapján a rendkívüli közgyűlést, a rendező bizottság által összeállított sorrend közlése mellett, mai napra összehívtam és a midőn a számosan megjelent bizottsági tag urakat szívélyesen üdvözlöm — a rendkívüli közgyűlést ezennel megnyitottnak nyilvánítom.

Alispán indítványozza, hogy egy küldöttség indittassék a mlts. főispán elhívása végett. A küldöttség tagjaivá szolítja és kéri fel: Bartha Sándor, Br. Gamerra, Tibád Antal, Ugron Gáspár, Bartha Miklós, Br. Rauber Ottó, Elekes Károly, Elekes Mihály, Tolvaly Zsigmond, Gyarmathy Ferencz, Török Samu, Ugron Zsigmond, Szabó Gergely

urakat. A gyűlést 10 perczre felfüggeszti. A főispán nagy lelkesedéssel fogadtatván, mely meghatá a főispánt mélyen, az alispán a gyűlést ismét megnyitottnak nyilvánítja, s a szolás jogot átadja Pap János törvényhatósági bizottsági tagnak.

Pap János, a törvényhatósági bizottság nevében, az ünnepély méltóságához mért s az ünnepeltnek a közszolgálat terén szerzett s mindenki által pártkülönbség nélkül elismert igaz érdemeit feltüntető megleghangu beszéddel üdvözli a főispánt, melynek hadd álljon itt legalább rövid kivonata:

Méltóságos főispán ur! Tisztelt közgyűlés!

Folyó évi április 25-én egy negyed százada múlt, hogy a hosszú elnyomatás nehéz évei után Udvarhelyszék közönsége első alkotmányos ünnepét tartotta e szent házban, a mikor szerencsés volt Méltóságodat Udvarhelyszék főkirálybírói székébe ünnepélyesen beiktatni.

Ez a 25 év nemcsak törvényhatóságunk, de hazánk életében is oly korszakalkotó pontot képez, melyhez hasonlót keveset találunk Magyarországon ezer éves történelmében. Ezen időszakban törvényhatóságunk politikai élete és társadalmi mozgalmi méltóságod nevével és nyilvános működésével folytonos és szoros kapcsolatban állottak.

Hálával és elismeréssel teszünk most bizonyosságot arról, hogy e hosszú idő alatt Méltóságod biggadtan, szenvedély nélkül a különböző vélemények tiszteletben tartásával, nyugodt és méltányos eljárásával mindig inkább törekedett arra, hogy a közjót előmozdítsa és az eltérő véleményeket kiegyenlítse, minthogy az ellenvéleményeseket megsemmisítse.

Méltóságod fennjelzett magatartása adja meg magyarázatát azon örvendetes ténynek, hogy ma, a mikor Méltóságodnak 25 évi becsületes munkálkodásért Udvarhelymegye közönsége a hálás elismerés koszorúját nyújtja: ezen koszoru megfűzéséhez a megye minden fia, felekezeti és pártkülönbség nélkül, önkénytelen, szeretettel járult.

Udvarhelyszék méltóságod nyilvános, társadalmi és magán életét mindenkor figyelemmel kísérte a történelmi nevezetességű *agyagfalvi* gyűléstől odáig, ahol Udvarhelyszék Méltóságod személyében a vargyasi Daniel családból a 6-ik, de jogtörténeti szempontból legutolsó főkirálybíróját vesztette el: Udvarhelymegye azonban ugyanakkor, Méltóságod személyében a törvényhatóság legelső főispánját üdvözölte.

Elévülhetetlen érdemeket szerzett Méltóságod úgy is, mint egyházának főembere.

És ha Méltóságod sok oldali működését a székelyföldi kulturális és közgazdasági viszonyok fejlesztése körül vizsgáljuk: minden téren feltaláljuk annak üdvös eredményeit.

Mint sokoldalu köztevékenységét, szintoly figyelemmel kísértük Méltóságodnak magán és családi életét is. Egyaránt tiszteltük és tiszteljük Méltóságodban a gondos és munkás családfőt, mint barátjainak hű barátját.

Tisztelt közgyűlés! Ha az itt csak érintve felhozottakon végig tekintünk — mert a hol a tettek beszélnek, felesleges minden frázis és hangzatos beszéd — és szeretett főispánunk sokoldalu tevékenységét, fáradhatatlan munkásságát és tagadhatlan érdemeit méltányolván, újból és újból nyilvánítjuk őszinte elismerésünket, szintoly önkénytelen és ösztönszerűleg kell kifejezést adnunk azon készségünknek is, hogy a jövőben úgy, mint a múltban ő Méltóságát minden, a közjóra irányuló törekvésben követni és minden erőnkkel, teljes odaadással támogatni fogjuk.

Mélt. főispán ur! Tisztelt közgyűlés! A hála nem tartozik a politikai erények közé és a közélet munkása ritkán nyeri el a kiérdemelt jutalmat.

De hiszen Méltóságod nem is vár jutalmat, mert már is bírja azt a teljesített kötelesség öntudatában, melyet Méltóságodtól senki el nem vitathat. És mégis a mikor Udvarhelymegye közönsége ez ünnepélyt rendezte, mely egyszerűen 25 éves történelmének emlékkönyve — be akarta bizonyítani, hogy nem hiányzik nála a nemes szívek erénye — a hála és a midőn hálájának, elismerésének, tiszteletének és ragaszkodásának külső és maradandó jeléül ezen *Emlékirat* tisztelettel átnyújtja: azon meggyőződésben teszi azt, hogy a rendelkezésére álló jutalmat adta Méltóságodnak.

Fogadja Méltóságod ez emléket kegyesen, legyen újból is biztosítva törhetlen ragaszkodásunkról, melylyel tiszta szívből kívánjuk, hogy az Isten Méltóságodat felséges királyunk és szeretett hazánk szolgálatában, törvényhatóságunk és közügyeink javára és előmenetelére, mélyen tisztelt családjának, számos barátjainak és számtalan tisztelőinek örömére, hosszasan éltesse!

A szívből eredő s kitörő lelkesedéssel és éljenzéssel fogadott beszéd után a főispán a meghatottság őszinte hangján a következőleg válaszolt:

Tisztelt közgyűlés! A meghatottság érzetével fogadom a T. közgyűlés elismerését, melyet a T. szónok Ur ékes szavakban és személyem iránt annyira magasztalólag nyilvánított, mikép nagy önhittséggel kellene birnom, ha azokat teljesen magamra alkalmaznám.

25 év egy törvényhatóság életében nem tesz ugyan annyit, mint egy magán ember életében, mely a mindenható által rövidre van szabva. Azonban évek és évek között különbség van, melyet az események tesznek érdekessé vagy kellemessé, mely annak tartalmát megrövidíti, nehéz viszonyok meghosszabbítják.

És ha visszagondolunk ezen időre, mely 1861. óta, midőn e szentélyben Udvarhelyszék összegyűlését nagy lelkesedéssel megtartottuk, lefolyt, a 25 évet nem lehet csak a naptári számítás szerint venni, mert azon korszak kezdetben eseményekben válságos, később változatos és gyakran oly küzdelmes vala, hogy azon évek egy jelentékeny része, valamint a katonaságnál a háboruban töltött idő kétszeresen számítható.

Feladatomon túl mennék, ha részletekre terjednék ki, annyit azonban az üdvözlő beszédben felhozottakra meg kell említnem, hogy az 1861-ik évtől eltölt 25 év törvényhatóságunk életében békés viszonyok között történelmének legnevezetesebb korszakát alkotja.

E korszakot éltem én át közpályámon a törvényhatósággal, ennek tulajdonitom azon részvétet, mely ez alkalommal nyilvánul, tehát nem személyemnek.

1861-ben alkotmányos életünk feltámadásakor foglaltam el helyemet és ha szintén a közbejött viszonyok ezt csaknem 5 évre megzavarták, melyek engemet és társaimat a visszavonulásra intettek; de azon időszakban is társadalmi téren és a mennyiben alkalom adatott nyilvánosan is sikra keltünk alkotmányos jogaink védelmére és igyekeztünk egy jobb jövő iránti reményt fenntartani; tehát ezen éveket is a törvényhatóság lakóival együtt, a közérdeknek szolgálva töltöttem.

A hazafiságot egyik párttól sem lehet megtagadni, mert a hazaszeretet vezérelte meggyőződésünket. A pártküzdelmeket törvényhatóságunk sem kerülte ki és a szenvedély gyakran átcsapott a személyeskedésre, mert a különböző pártokat személyek képviselték, s az emberi természetben rejlik főképp a hevesebb véralkatúaknál azon határoknak túllépése, melyekre ha a szenvedély megfontolásra időt nyerne, nem menne.

Ily körülmények között teljesítettem én kötelességemet a törvényhatóság közérdekeiben. És midőn e kötelességet teljesítettem, melyet állásom és hivatásom előmbé szabott, nem tudtam fel magamnak, ha azonban ez polgártársaim által előismerésre talál, ez nekem valóban jól esik.

Koronás királyunk iránti ragaszkodás és szeretet azon fokban emelkedett, mint tapasztalta a nemzet, hogy Ő Felsége nemcsak legfőbb őre törvényeinknek, alkotmányunknak, hanem mindenben a nemzettel együtt érez, osztozik annak örömeiben, bánatában.

E tekintetben az országban nem volt és nincs pártkülönbség, de annál élesebb pártmozgalom fejlődött alkotmányos életünkben. A multtal szakítva fel kellett építeni alkotmányunk épületét, még pedig azon alapra, mely 1848-ban letételezett.

Lehetett bámulni ha ezen alkotás mikéntje iránt különböző nézetek merültek fel, melyek különböző pártokat alkottak? Az igazságot igyekeztem pártkülönbség nélkül kiszolgáltatni, és a megye lakói iránt általában és a rokon- vagy ellenszenv mellőzésével csakis azok cselekedeteit mérlegelve jártam el.

Be kell vallanom, hogy midőn illetékes helyről 1861-ben felszólítást vettem az udvarhelyszéki id. főkirálybiróság elfogadására, azt köszönettel vissza akartam utasítani; mert nem becsültem erőmet elégségesnek ily állásra, másfelől megelégedett családi körömből sem voltam hajlandó magam kiragadni, de jobb embereim biztatására a megbízatást elvállaltam; mivel azonban kora ifjúságom óta a közügy iránti szolgálat kötelesség érzetétől át voltam hatva és mint hű napszámos igyekeztem a különböző megbízatásokat teljesíteni; de a főkirálybirói állást olyannak tekintém, mely engemet az eddig teljesített zajtalan és szerény munkakörtől elvon.

A végén ettől is eltekintettem és azon elhatározással foglaltam el állásomat, hogy magánérdekeim háttérbe szorításával teljes igyekezéssel fogok azon törvényhatóság előmenetelén munkálni, mely kormányom alá helyeztetett és ha az előmenetelt nyert, s gyarapodott, azt elsősorban azoknak köszönhetni, kik azt elősegítették; ha törvényhatóság lakói abból nekem is részt adni szívesek, ha elismerik önzetlen törekvésemet, ez nekem legfőbb jutalmam és hálás köszönettel fogadom annyival is inkább, mert ennek kifejezése azon nemes érzésre mutat, mely önöket vezérli midőn a jóakaratu önzetlen szolgálatot, melyet ugyan én csak kötelesség teljesítésének és nem dicséret tárgyának tartok, tüntetőleg elismerik.

E nemes cselekvény fokozza igyekezetemet még hátralévő napjaimra és minekutánna jelenleg a megyei pártokat nem a személyeskedés vezérli, hanem az elvi álláspont és meggyőződés választja el egymástól. a közérdekű megyei kérdések megoldását, egyetértéssel eszközölhetjük s ebből kifolyólag biztat a remény megyénk javára nagyobb sikerrel munkálhatni.

Fogadja a T. közgyűlés újból is hálás és forró köszönetemet az irántam nyilvánított elismerésért, melyet diszes alakban és kedves emlékül veszek át ép azon szónoktól, kivel szemben a 25 év alatti barátságos viszonyt az olykor felmerült nagyobb hullámokat vert események és eltérő nézetek sem zavarták meg.

Körül nézve e szentélyben, megzavarja örömemet, midőn többeket nem látok itt azon honfiktársaink közül, kiknek szemeiben az ösgyűlés alkalmával örömkönyvek csillogtak, letűntek azok az élet színteréről, de e perczen szellemük közöttünk van és int bennünket arra, hogy kövessük őket a hazaszeretben, törvényes királyunk iránti hűségben s azon kötelességérzetben, melylyel ők a közügyeket szolgálták.

E veszteséggel szemben vigaszul szolgál nekem, hogy veteránjaink közül néhányan még közöttünk vannak s azon tudat, hogy önök t. uraim és honfiktársaim örökölve azon szellemet, mely a sorainkból kidőlt honfi-társainkat a haza és trón iránti magasztos és önzetlen kötelesség teljesítésére vezérelték, kötelességeiket valamint eddig, ugy ezután is hiven teljesítendik és midőn ezt a magam részéről is ígérem, kívánom, hogy ily szellemben együtt és egyetértéssel soká működhesünk.

A beszéd mély hatást tett s kitörő éljenzéssel fogadtatott, melynek elhangzása után Tibád Antal orsz. képv. és thatósági tag indítványára a beszédek jegyzőkönyvre való vétele elhatároztatott. Ezután elnök tudatja a közgyűléssel, hogy ő felsége a magyar király a főispánuak „ezen minőségben teljesített sok évi buzgó szolgálatai elismeréseül“ a Lipót-rend lovagkeresztjét adományozta, egyuttal azt is bejelenti, hogy Tisza Kálmán ő nagyméltósága, Magyarország miniszterelnöke és belügyminisztere táviratban üdvözli az ünnepeket.

Ezzel az ünnepély részben véget ért, a közönség a vármegye nagy termébe özönlött, hol a főispánnak, Barabás Miklós festő művész által készített élethű és diszes arczképét leplezték le nagy ünnepségek között. Ugyanekkor Kénosy Béla a vármegye ékes tollu főjegyzője, sikerült alkalmi költeményt mondott el, melynek szövege a következő :

Huszonöt év.

Mikor azt hitték jól el van temetve,
A sir örök és nem lessz virradat;
Im megtörtént csodáknak a csodája,
Sötét éjféiben hajnal támadott.

Egy nemzet ébredt bilincsét lerázva,
Koporsóból kikelt és kért eget —
Könyén megindult a választott isten,
Feléje nyújtott megmentő kezét....

És szólt a dal hazáról, szép napokról,
Dalban az eszme újra született:
Nép, mely leküzde századok viharját,
Megérdemli az örök életet!....

Aztán megint... felleg borult az égre,
Rémek tanyája lett a föld, haza;
De szólt a hű és hű, igaz szavára,
Eltűnt az éj és sötét tábora.

És ekkor jött a magyarok királya,
Felkent fején ült a szent korona;
S a kised halmon kardja villámitól
Új élet kelt, szabadság hajnala!...

Ünnepet ülünk, fényes ünnepet,
Megkoszorozzuk a vezért magát,
Ki azt a zászlót, mit kézébe vett,
Hiven szolgáltá annyi éven át.

Ki nem várt jutalmat nem is remélt,
Jutalma volt a tisztá öntudat:
Megilleti a polgár-koszorút,
Megilleti az igaz hódolat.

Szép ünnep ez, az erény ünnepe,
Fényes ünnep. mert polgár rendezi;
A mit teszünk és ajkunk kifejez,
Szívünk sugálja, mind átérez

Évkönyveink legfényeseb lapjára
Aranybetűvel írjuk fel nevét;
Tanulja meg a késő unoka
Mint kell szeretni királyt, nemzetét.

És a képet, mit most leplezünk,
Utódinknak hagyjuk szent örökül;
Rátékitve jusszon az eszükbe:
„Légy hív hazához rendületlenül!“...

Ha széttétekintek itt e diszes körben,
Oh mennyi jelest nem lát már szemem;
Eltűntek ők, megfutva jól a pályát,
Áldás nevükre, áldás istenem!....

Kénosy Béla.

✧

Néhány percznyi szünet után a tisztelgések következtek, mintegy 32 testület fejezé ki tiszteletét és ragaszkodását. A megye, a m. kir. áll. főreáliskola tanári kara, Sz.-Ud-

varhelyváros tanácsa és képviselő testülete; a városi kereskedők és Szt.-egyházas- és Kápolnás-Oláhfalú községe, diszes albumokat nyújtottak át. A művészi ízléssel és gyönyörű kivittel készített albumlapok, Fankovich Gyula főreálisk. rajztanár remekei. Az albumok közül különösen kitűnik a megye, a város és a főreálisk. tanári kar albuma. A megyéé nagy folio alakú, egészen kagyló motívumokkal díszítve; a keret nagy ellypsis, melynek nagy tengelye irányában felül a vármegye ismert czimere látható. Ennek megfelelően alant a D. család ősi curiája pálma levelekkel és virágokkal díszítve; derekában gyermek caryatid, félkezükben virágfüzérrel, a másikban babérkoszorúval, melyek egyikében 1861, a másikban 1886. évszámok ragyognak. A szöveget tartalmazó lapot hasonló stílus díszítmény keríti, melyben egy szép iniciáléban a székelység egyik büszkesége, ős Budvára ragyog.

A város díszlevele nagy ív alak, gazdag kerettel. A keret ékitményei közül 8 részlet köti le figyelmünket. Jelesen, a homlokzaton feltüntetett három czimer-csoport, ettől jobbra a tudományt feltüntető symbolum; baloldalt a szövő iparé. Középpont jobbra D. család czimere (kék mezőben levő fehér hattyu, nyakán átlőtt nyíllal), balra a városé (egy vértess, jobb kezében pallos, melyre legalól egy medvefő, fölötté egy szívs tetejében arany korona áll átfűzve, 4 szegleten arany csillag, kék mezőben); alant a közepén a város látképe éjszaki oldalról, finom aquarelben. Két sarkán a tanácsház, háttérben a ferenczrendiek kolostorával; ezzel átellenben a város Bothos nevű főutcájának egy része a családi kastéllyal látható.

A főreálisk. tanári karának díszalbuma nagy folio alak; az ajánlat lapja a leggazdagabb díszítménnyel tűnik ki. Az egésznek jellege architektonikus, — két kombinált korynthusi jellegű oszlopon nyugvó görög ívezetével, egy gazdag díszítésű diadalív benyomását teszi ránk, melynek közepéből a tudomány jelképében Pallas Athene mellszobra emelkedik ki, talapzatát egy paizs képezvén D. G. monogrammal, ebből oldalt grümölcs fűzér ereszkedik, mely ismét a két oszlopfő rosettájában nyer megerősítést. Az oszloponokon nyugvó háromszögű fedélzet két szögletén sárkányszerű díszítmény szájában aranykarikába fűzött szallagon ismét grümölcs és virágfüzér között láthatók az építészet, mérnöki tudomány, posta-, távirda-, gaszdaszat-, gépészet- és bányászat műszaki jelvényei, mint olyan tudományé, melyre a reáliskola előkészít. E jelvények beosztása és elhelyezése oly könnyed, oly változatos, hogy sokaságának daczára sem válik túltömötté vagy nehéz-kessé, s nem tudjuk, a jeles conceptiót v. a mesteri kivitt bámuljuk-e inkább.

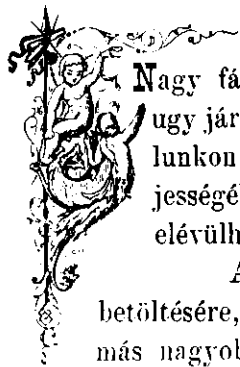
Az ünnepélyességek sorrendje szerint d. u. 2 órakor 400 terítékű bankett volt, a történelmi nevezetességű „Székely támadt“ várromjai között.

Este 8 órakor nagyszerű fáklyászenét rendezett a város lakossága s betetőzésül, az erdélyi magyar közművelődési egyeslet helyi választmánya, ő méltósága tiszteletére, a városház nagytermében fényes táncszélt.

Igy adott a székelység őszinte kifejezést vallás és pártkülönség nélkül ama szeretetének s tiszteletének, mely hovatovább fokozódott, erősödött, míg eléré azt a magaslatot, mely az állandóság dicsfényével köríti mindenha a D. G. nevét és alakját.

DANIEL GÁBOR TÁRSADALMI TEVÉKENYSÉGE.

Nagy fába vágtuk a fejszét. Hangzatos sokat ígérő czimet irtunk e sorok élére s úgy járunk, mint Aesopus kicsi városa a nagy kapuval. Térbeli korlátok miatt asztalunkon maradt nagyobb része azon közérdekű becses anyagnak, mely egész teljességében is csak félig fogná föltüntetni D. Gábornak társadalmi téren szerzett elévülhetlen érdemeit.

A magyar nemzet egyik szerencsétlensége, hogy nagy hivatásának méltó betöltésére, aránylag csak szerény eszközökkel rendelkezik. Ugyanaz a munka, mely más nagyobb népeknél milliók között oszlik meg, ezrek vállaira nehezedik ualunk. S állami létünk és főnmaradásunk által élethalálharczra, nagy arányu versenyre kényszerítve csak filléreket vihetünk a küzdelembe, csak zászlóaljokat állithatunk ki a síkra azon folytonos és mindig fokozódó culturális és anyagi tusában, melyben ellenfeleink vagy vetélytársaink vagyonban és létszámban milliókat állithatnak velünk szembe.

Jogos önérzettel mondhatjuk, hogy a magyar nemzet történetében és életében minden egyén, minden erő, minden siker, miként a katonaságnál a háboruban, kétszeresen számít, de százával voltak, vannak s hiszünk istenben, mindenha lesznek is oly férfiak, a kiknél vezérszereppel ahhoz illő lelkesedés, hazaszeretet, munkaképesség, önmegtagadás, áldozatkészség párosulván — saját hatáskörükben ezek nem egy, nem két, de száz ember munkáját végzik.

D. Gábor egy e sok közül. Udvarhelyszék, majd Udvarhelymegye élére állittatván közbizalom és legfelső kegy által, politikai és társadalmi tekintetben egyformán tág és széles, de fájdalom egy füst alatt egyenlően parlagon heverő működési tér kínálkozott kiváló tehetségének és munkásságának.

Politikai tekintetben az absolutismus csinált tabula rasat. Társadalmi tekintetben a székelýföld ezer okkal menthető, de eltagadhatlan szomorú elmaradása kiáltott gyors és erőteljes segély után.

Hivatásának első részét miként oldotta meg D. Gábor? vázlatosan, de híven megírva találják önök annak életrajzában. Mit concipált, mit kezdeményezett, mit tett, mit alkotott társadalmi téren, felsorolni s méltányolni e cikknek volna lelkesítő feladata.

Fájdalom, kénytelenek vagyunk bevallani, hogy akarat és képesség ezuttal nem ikertestvérek, de ellenségek. Félkézze gyűjtöttük az adatokat s egész kötetre való anyag fekszik tollunk előtt. S ha minden érdem, minden siker, minden alkotás csak egy-egy levéllé változnék is, óriási öröközöld koszorút fonhatnánk azokból D. Gábor neve köré.

Daniel Gábor 30 évi kormányzata mindig egyik fényes lapja lesz a székelyföld történetének, de már Kossuth Lajos megmondta 48-ban, hogy a politika az exigenciák tudománya s a változó exigenciákkal új nevek, új jelszavak, új igények s új intézmények kerülnek folyton felszínre s minden emelkedő újabb hullám egyuttal megelőző betűje, halála egy-egy megelőzőnek.

Társadalmi és kulturális téren kezdet és fejlődés, első lépés és haladás között nincsenek ily hézagok, változatok és ellentétek. S az elvetett jó mag ha termő földbe hull, Széchenyi hasonlata szerint erdővé növekedik idő folytán, föltéve hogy a jó Isten verőfényét és jótékony esőjét meg nem vonja attól.

Daniel Gábor nevét e téren nem fenyegeti a feledés átká. Az általa vetett magból nem válhatik itt erdő a nélkül, hogy minden egyes fáért új hálával, új kegyelettel adózzék emlékeztetésnek az a nemzedék, a melynek üde árnyékot, esetleg oltalmat fog nyújtani majdan fa és erdő.

És e kegyelet és hála annál indokoltabb lesz, mivel a nagyhivatású kicsiny magyar népnek hasonló hivatással elszigetelt legkisebb és legszegényebb töredéke a székely faj körében tudott társadalmi téren csekély eszközökkel sokat tenni, úgy régi mulasztások pótlásában, mint actualis igények kielégítésében s egy szebb és boldogabb jövőendő előkészítésében, mondhatnók biztosításában.

E szűk keretben általa létesített, vezetése alatt felvirult kulturális és emberbaráti hosszú sor különböző egyleteknek czimeit összegezhetjük csupán. Apró mozaik kövek, melyekből — gyöngye tollunk fogyatkozása — ha nem kerekedik így is a D. Gábor nevet megörökíthető remekmű.

Az egyletek közül idő rendben a *népnevelési egyleté* az első hely. Kérdés nem illeti-e meg ez fontosságban is.

A népnevelés fejlesztése elsőrendű állami érdek lévén, a lánglelkű reformátor, boldogult Eötvös József br. akkori miniszter, nagy mozgalmat indított meg az egész országban s lelkes felhívást intézett a nemzethez. Az udvarhelymegyei általános népnevelési egylet id. Daniel Gábor buzgó és tevékeny közreműködésére keletkezett *1869. jan. 1-én* s közel negyedszázados múlt után büszkén tekinthet vissza megfutott pályájára, mert a megyének egyetlen iskolája sincs, mely segélyezését ne élvezte volna. Az egylet vallás- és felekezeti tekintetek nélkül egyenlően gyakorolja segélyezéseit, minden évben 150—200 forintot fordítván oda, hol legégetőbb a szükség, segítvén ott, hol legnagyobb a hiány. Alapja jelenleg 3403 forint. Működő vezetői: V. Daniel Gábor t. elnökön kívül elnök Sándor Mózes kir. tanácsos és tanfelügyelő; alelnöke Szakács Mózes; titkára Dr. Vajda Emil; pénztárnoka Hlatky Miklós.

Az egylet pártfogói közül különösen kiemlítendő Raffay Károly, ki nagyobb alapítványának 75 frtot tevő kamatját már hat év óta küldi az egyletnek.

A *Mária Valeria gyermekkert*, illetőleg óvoda létesítésének eszméjét *1873. nov. 13.* városi közgyűlésen Zayzon Ferencz megpéldítvén, Nagy Lajos elnöklete alatt 24 tagból álló bizottság az előmunkálatokat végezte. 1875-ben megengedte ő felsége, hogy az óvoda Mária Valéria ő fensége nevééről neveztesse el. Az eszme a közönség körében is élénk visszhangra talált s az élvezett állami segélyen kívül, mulatságokból a város és egyesek

áldozataiból teremtette elő az óvoda fentartásához szükséges pénzüsszeget. 1888. feb. 27-én a bizottság a következőleg alakult meg: Örökös tagok: V. Daniel Gábor, Kassay F. Ignác (elnök) Dr. Török Albert, Sándor Mózes, Dr. Solymossy Lajos, Ugron Gábor, Gyarmathy Ferencz, Demeter Dénes stb. Kassay F. Ignác buzgolkodására minden évben álarczos bálok tartatnak, melyeknek jövedelme kizárólag e célra fordittatik. A gyermekkert alapja jelenleg 6912 frtot tesz. Ez összegnek egyik jelentékeny része, mintegy 1100 frt Daniel Gábor alapítvány czimen kezeltetik. Ő felsége a magyar király 1889-ben megengedte, hogy a M. V. gyermekkert egyik jótékonycélú állami sorsjáték jövedelméből leendő részesítésre előjegyzésbe vétessék.

A *Casino-egylet* a legrégebb alkotások egyike. Mintegy 30 éve annak, hogy Ugron Lázár és János, Széchenyi emlékére ily czimen egyletet óhajtottak alapítani. Az egylet nehéz napokat élt át, míg megerősödött. Az 1884. év e tekintetben forduló pontot jelez az egylet életében. V. Daniel Gábor áll az élére s az ő elnöksége alatt kényelmesen berendezett 5 szobából álló helyiséget nyert. Az egylet alelnökei: Szakács Mózes, Nagy Lajos. Pénztárnok: Lukácsfy Manó. Titkár: Ugron János. Könyvtárnok: Hlatky Miklós.

A *vereskereszt egylet* megalakulása iránt, Daniel Gábor 1879-ben tette meg az előleges lépéseket, ő felsége Erzsébet királyné védelme alatt álló Magyar országos segélyző nőegylet felhívására. Ez egylet azonban lassan fejlődhetett, mindazáltal megalakult az udvarhelymegyei választmány és sz.-kereszturi fiók. A női választmány tagjai minden idejüket a nőegylet előhaladására és fejlesztésére fordítván, nem tekintették az egyletet helyi érdekűnek s ez okból a pártolást sem mondhatni oly általánosnak. Az udvarhelyi és kereszturi fióknak együtt véve közel 1300 frt alapja van.

A megyei választmánynak az utóbbi választás szerint elnökei voltak: id. Daniel Gábor; özv. Ugron Lázárné. Az udvarhelyi fiók elnöke Florián János. A sz.-kereszturi-nak br. Gamerra Gusztáv, Papp Jánosné. Mindkét fiók tagjai száma 123 volt.

Ugyanez évben szervezi Daniel Gábor az „udvarhelymegyei házi-ipart és iparoktatást fejlesztő egylet”-et. A közönség meleg érdeklődéssel karolta fel az eszmét; az egylet legnagyobb jötevője Raffay Károly s a sz.-udvarhelyi nőegylet volt, nagyobb összeget tevő alapítványukkal. Sz.-Kereszturt megnyitl a szövő-iskola és 12 szövőszék befogadására alkalmas tanműhely. A felügyelő bizottság elnöke br. Gamerra Gusztáv, jegyző, gazda és pénztárnoka Barabás József tanár. Az egylet vagyona ingó- és ingatlanban 6137 frt, bevétele 1695 frt, kiadása 1688 frt. Az ipar és keresk. min. évi segélyben részesíti az egyletet. Az iskolában 7—10 növendék tanul s egy tanfolyam alatt mintegy 100 klgr. fonalat dolgoznak fel. A szötemények átlagos értéke 200 frt. A nyolcz hónapos tanfolyam mintegy 700 frtba kerül. Az oktatás kiterjed a gyakorlati irányon kívül az elméletire is.

1881-ik év őszén V. Daniel Gábor mozgalmat indít meg egy új pénzüintézet létesítésére. A székely nép ugyan élvezte már az 1873-ban létesült betéti pénztár és 1875-ben létesült székelyegyleti első takarékpénztár üdvös működését, de mindezek nem elégitették ki a szükségleteket. Régebben nem is ismerték ez intézetek jótékony hatását, s hogy az új pénzüintézetre, mely közéletünk kitünőségei közreműködésével rövid idő alatt 30,000 frt alaptőkével rendelkezett, szükség volt, mutatja a rohamos fejlődés, melylyel hovatovább erősödött. A régi mulasztások miatt a közgazdasági viszonyok és culturalis érdekek oly

kiadásokat róttak a székely népre, a miket rendes jövedelméből nem fedezhetvén, balesetek nélkül is menthetlenül uzsorások körmei közé került volna, a kibontakozásnak legkisebb valószínűsége és reménye nélkül, ha ez intézetek olcsó hitelt nem nyújtanak s a törlesztésnél is nem az üzleti, hanem a hazafias szempontot tekintik irányadónak.

Az új pénzüintézet tehát lelkesen üdvözölt vendég volt s az üdvös eszme olyan pártolásra talált, hogy alaptőkéjét rövid idő alatt megkétszerezte. Így erősödött meg az udvarhelymegyei takarékpénztár részvénytársaság, mely a kitűnő vezetés alatt szolid működésével rendkívüli bizalomnak és virágzásnak örvend. A múlt évi összes forgalom volt 6.419,744 frt 58 kr. A tartalék alap 45,483 frt 29 krra emelkedett. Nyugdíj alapja 4741 frt 22 kr. 10 éves működése alatt, mintegy 3000 frtot áldozott jótékony célokra. Az 1891. évi emelkedés 18,273 frt 24 kr. Az egyesület elnöke *Daniel Gábor*; vezérigazgatója Dr. Solymossy Lajos; vezérigazgató helyettes Sándor Mózes; pénztárnoka Martinovits Szilárd.

Ezzel párhuzamosan működik még két virágzó pénzüintézet. Időre nézve legrégebb az 1873. jan. 1-én alapított *Zálogkölcson intézet és betéti pénztár*, mely működését 10.000 frt alaptőkével kezdé meg. 1883 óta 30,000 frtra emelkedett. Tartalék tőkéje 20,113 frt 26 kr. 1891-iki forgalma 2,043,054 frt 40 kr. Évi nyereségeiből jobbra helybeli intézeteknek 75 frtot juttat. Az igazgatóság tagjai: Gyarmathy Ferencz és Hlatky Miklós; pénztárnoka Csillag József.

A *Székelyegyleti első takarékpénztár* 1875-ben alapított *Ugron Gábor* buzgalma folytán s alaptőkéje 50,000 frt. A vidék egyik legvirágzóbb pénzüintézete, melynek összes forgalma 16,000,000 frt. Tartalék alapja 37,600 frt. Az 1891-iki összes betétek 790.000 frt. Az egyesület évi segélyezésekre 360 frtot fordít. A biztos alapokon nyugvó intézetnek elnöke Ugron Gábor; alelnökei: Bod Károly és Szigethy István; pénztárnoka: Bartha Károly. Az intézetnek két virágzó fiókja is van Sz-Keresztúron és Parajdon.

A *sz.-udvarhelyi dalegylet*, melynek szintén egyik hathatós támogatója volt Daniel Gábor, 1881-ben alakult s a működni megszűnt régi dalárda romjain újra szervezkedett s ez időtől fogva lelkes pártolásban részesül. Dalestélyei látogatottak s úgy erkölcsi mint anyagi tekintetben sikerültek. A márczius 15-iki s okt. 6-iki ünnepélyeket rendezi s az önkéntes adomány útján befolyó összeget a Kolozsvárt felállítandó szabadság-szobor és a Szegevár tájékára tervezett Petőfi-szobor alap javára fordítja. Pártoló tagjainak száma 120 — 150 között váltakozik. A működő tagok, kiknek nagy része iparos, oly szorgalmat fejtenek ki a magyar dal öntudatos és művészi fejlesztése terén, hogy jelenleg az 1892-ben Budapesten tartandó országos dalárversenyre készülnek. Az egyesület elnöke Solymossi Endre; alelnöke Dr. Ráczkövy Sámuel; karnagya Dr. Vajda Emil; pénztárnoka Benkő József; titkára Nagy Ferencz.

V. Daniel Gábornak mindenre kiterjedő figyelmét Udvarhelymegye gazdasági viszonyai sem kerülhették el s az érezhető hiányok pótlásául megalakította 1883-ban a gazdasági egyesületet, mely 9 év alatt jelentékenyen hozzájárult a viszonyok javulásához. A megye gazda-közönsége anyagi áldozatokkal támogatá az egyesületet, mely anyagi helyzetéhez képest sokat tett. Kiterjeszté figyelmét a gazdasági eszközök javítására, tökéletesítésére; a mesterséges takarmány terjesztésére, (e célból nagymennyiségű termény-magot osztott ki);

a gyümölcsfa tenyésztés fejlesztésére, (kiosztván a néptanítók között 2000 drbot meghaladó oltó galyat s oltoványt.)

Nagy gondot fordított az egylet az állattenyésztés fejlesztésére. Tenyész kiállításokat rendezett Sz.-Udvarhelyt, Kereszturt, H.-Okládon s 865 frt összegű jutalom díjat osztott ki. Tagsági díj czimen 9 év alatt 3849 frt folyt be. Az állam segélyzése 5137 frtot tesz. Az egylet elnöke Daniel Gábor; titkára Pálfi Károly.

Magyarország első egyletének az EMKE-nek is meghozta a megye és város köteles áldozatát. 1885-ben előbb városi, 1886-ban a megyei tagokkal egyesülten, a megyei és városi választmányt szervezték Sz.-Udvarhely központtal, elnökké választva V. Daniel Gábort. A nemzeti ügy, különösen az elnök lelkes hangú és tanulságos közgyűlési megnyitó beszédei hatására, nagy lelkesedéssel találkozott s a férfiválasztmány után csakhamar a nőválasztmány is megalakult, nem kis buzgóságot fejtve ki saját hatáskörében. Az egyletnek a vármegye területén mintegy 500 tagja van, ezek között 31 alapító. Az egylet az első cyklus folyama alatt mintegy 8000 frttal járult a szent ügy anyagi segélyezéséhez.

A választmány a befolyt tagdíjak 25%-ével rendelkezvén, ily módon 692 frtot fordított jótékony czélokra. Az egylet tisztikara az elnökön kívül: alelnökök: Ugron Gáborné és Török Albert dr.; titkár Dr. Solymossy Lajos; pénztáros Dr. Vajda Emil; jegyző Szabó Albert; ellenőr Ugron István; számvizsgálók Diemár Károly és Szakács Mózes.

A *nőegylet* egyike ama jótékony intézményeknek, mely sok szegény és árva arczáról törölte el a bánat és kétségbeesés könnycseppjeit. Daniel Gábor az egyletet is szíves támogatásában részesítette s különösen neje, a művelt lelkű Br. Rauber Mária. A nőegylet felvirágoztatásában sokat buzgólkodtak: Özv. Lakatos Jánosné, Dr. Török Albertné szül. Zeyk Lenke, özv. Kabos Károlyné, özv. Ugron Lázárné, özv. Szabó Mártonné, stb. A nőegylet fillérestéelyeket tart s karácsonyfájáról sok szegény árvának jut sorsenyhítő angyalfia.

A „*Székely Nemzeti Múzeumnak*“ — mely a régi dicsőség oly sok becses ereklyéjét őrizi, — állandó csarnokot teremteni, ez volt egyik kedvencz gondolata D. Gábornak. S.-Szt-Györgyön tartott felügyelő bizottsági ülésen elhatároztatott, hogy az állandó csarnok építéséhez szükséges összeg gyűjtése, a törvényhatóságok kikerülésével, társadalmi uton megindított actio által eszközöltessék.

A felügyelő bizottság, melynek élére elnökül V. Daniel Gábor választatott meg, elhatározta, hogy az országos gyűjtés céljából felhívást intéz elsősorban a székely nemzethez. A lelkes, költői szépségű felhívás, melyet Kénosy Béla írt, a székely sziveket mozgásba hozta s a gyűjtés s adakozás sok szerencsével indult meg. A felhívást V. Daniel Gábor, hatolykai Potsa József, zsögödi Mikó Bálint, mint a három székely vármegye főispánjai s Dr. Török Albert, Br. Apor Gábor és Becze Antal, mint azok alispánjai írták alá.

A múzeum, melyet a lelkes székely honleány özv. Cserey Jánosné Zathureczky Emilia alapított, a s.-szt-györgyi Mikó-tanoda épületében van ideiglenesen elhelyezve, gondozására évi 760 frt áll ez ideig rendelkezésre.

E kiadás, Potsa József főispán fáradhatatlan tevékenysége folytán a Háromszékm. tanulmány-alapból évenként adott 700 frtból s az alapítónő által tett 1000 frtos alapítvány kamatjából fedeztetik. Háromszékmegye egyletei mintegy 2000 forinttal járultak ez állandó épületre összegyűlt alaphoz, melynek felépítésére azonban legalább 20000 frtra volna szükség. Udvarhelymegye és városa is jelentékeny összeget küldött a nemzeti ügy támogatására.

Az *iparos önképző és betegsegélyző egylet* működését is élénk figyelemmel kísérte Daniel Gábor s látva a város legfiatalabb egyletének nemes céljait, az elsők közé tartozott, ki az alapító tagságot jóval meghaladó összeggel segíté elő annak megerősödését. Az egylet, mely Solymosi Endre buzgalmának köszönheti lételet, 1891. elején keletkezett s már is oly multtal dicsekedhetik, melyet kevés mutathat fel. A polgárság nagy lelkesedéssel fogadta a jótékony egylet alapítására célzó mozgalmat s később tettel is bebizonyította, hogy ez nem volt csak pillanatig tartó szalmaláng. Az egyletnek kényelmes, s jól berendezett 8 szobából álló lakása van, hol a dalegylet is helyiséget nyerhetett. Van 7 alapító, 76 pártoló s 300 rendes tagja. 500 kötetből álló könyvtára. Évi forgalma 2837 frt. Az 1891. dec. 31-ikén az egylet vagyona: készpénzben 621 frt 88., butorokban 426 frt 56 kr. Összesen 1048 frt. E számokkal okadatolt tények egyetlen évi működés fényes eredményei, s mindenesetre a fiatal egylet szép jövőjére engednek következtetni. Az egylet elnöke Solymosi Endre; alelnöke Dr. Vajda Emil; pénztárnoka Ferenczi János; titkára Nagy László. Az egylet fillérestéelyeket, tánczestéelyeket és műkedvelői előadásokat rendez, melyek nagy látogatottságnak örvendenek.

Hogy Daniel Gábor működése kiterjedt a megye határán kívül is, bizonyítja az érdekes emléksorok, melyek őt mint egyházának hű vezérfiát jellemzik. Szabadljon végül annak felemlítésére szoritkoznom, hogy D. Gábor nemcsak megindítója volt a culturális és közgazdasági mozgalmaknak, hanem egyuttal anyagi támogatója is. A helybeli középiskoláknál alapítványokat tett; valamint a kereszturi, tordai és kolozsvári unit. iskolák is érezték jótékonyosságát. Az erdélyi muzeumnak, gazdasági egyletnek, Emkének stb. alapító tagja s érdeklődése ez irányban is lankadatlan volt.

* * *

Nevek tömege, számok halmaza, jegyzi meg talán valaki félig gunyosan, félig szemrehányólag.

Igaz! csakhogy e száraz nevek roppant szellemi, e rideg számok jelentékeny anyagi s együtt véve olyan óriási erkölcsi tőkét alkotnak, melynek dús kamatait hálásan élvezi már a jelen, s ha Daniel Gábor utódai az ő nyomdokain haladnak, tőke és kamatok egyformán gyarapodván, a későbbi nemzedékek áldani fogják mindazokat, a kik az első filéreket gyűjtögettek és adták a különböző szent célokra.

S ha áll a hasonlat, melylyel mozaik köveknek neveztük D. Gábor nagy arányu, messzeható társadalmi tevékenységének egyes mozzanatait, a teljes képnek vakító ragyogása hirdeti, hogy nem kavics, hanem drágakő minden egyes darab, mely állandó belső beccsel bírván, diadalmasan fogja megállani idő és enyészet erős próbáját is.

Dr. VAJDA EMIL.

MULT és JELEN.

estőnek született, nagy festő veszett el abban, a ki először tűzte le vándorbotját Udvarhelyszék területén s megépítette az első gunyhót, a melyből lassan-lassan város és megye fejtett.

Természeti szépségekben, földi jókban és kincsekben kicsi darab ez a mennyből, melyet az isten jó kedvében ajándékozott a székely népnek.

Csakhogy persze nem egészen ingyen. Egyik nemzedék kezéből a másikéba ment át a fejsze, egyik évtizedről a másikra szállt át a nehéz munka, míg a rengeteg erdők eltűntek s átváltak termő földdé, faluvá, várossá, a melyek jogosan kérhetnek, jogosan követelhetnek kiváló helyet a polgárosodás uttörői és képviselői között.

Minden rögnek, minden fűszálnak meg van itt a maga története s csak a ki ezt ismeri, az érti meg, hogy a székely ember nemcsak úgy egyszerűen, de büszkén nevezi hazájának ezt a veritékéből született, vérével oltalmazott maroknyi kis országrészt.

S a mi áll az egész székely földről, százszorosán igaz ennek központja Udvarhely-megyéről s Udvarhely városáról.

Hangya szorgalomról, példátlan önmegtagadásról, törhetlen kitartásról, legendai hősiességről s eszményi hazaszeretetről mesél itt hegy és völgy, erdő és mező, anyagi és erkölcsi siker, multnak és jelennek minden alkotása.

S ha vannak a közéletnek mintaképekül beváló olyan selfmanjai, a kik maguknak köszönnek mindent, a népek nagy családjában megilleti föltétlenül ez a czim a székelyt, a ki saját emberségéből állotta meg helyét s örök küzdelemben a létért természettel és sorssal, idegen és belső ellenséggel: soha el nem maradt a kortól s minden századnak megértve jelszavait, felfogva törekvéseit, elfogadva igényeit, saját kicsi hatáskörében, szerény eszközökkel megvalósította, a mit szerencsésebb körülmények között is csak óriási erővel, auyagi és szellemi eszközökkel létesítettek másutt, mások.

Az a 30 év, a miket csak per abusum nevezhetünk multnak, olyan keveset számítnak egy nemzet, annál inkább egy néptöredék életében! fényes, ragyogó, vakító igazsággént tárul e részben azok elé, a kik látni akarnak s nem hunyják be erőszakosan szemüket kézzel fogható tények és bizonyítékok előtt.

Köteles hódolattal jelöltük ki őt illető részét e bámulatos eredményekből ama férfinak, kinek országosan becsült nevétől nyerte czimét ez az album. De ha az egyszeri közkatona méltán ütött a mellére s kiáltott fel büszkén, hogy a lipcsei győzelmet ő

vivta ki és 99.999 bajtársa, nem volna-e megróvást érdemlő mulasztás, ha már nem szoríthatunk itt helyet a közkatonáknak: annyi alkotás, ujtás, javítás, munka, áldozat s annyi sikerrel legalább futólag rámutatni azokra is, a kik a jeles vezér oldala mellett a törzskart képezték s koszorujából egy-egy levélre, dicsőségéből egy-egy sugárra jogosan tarthatnak igényt.

Midőn a legfelső kegy város és megye vetélkedő tapsai közt, a törzskar éléről D. Gábornak utódává nevezte ki *dr. Török Albertet*, megnevezte ezzel a férfiut is, a kit oroszlánrész illet a törzskari közös munkából és érdemből, közelismerésből s dicsőségből.

Nincs itt elég helyünk sorra venni haladásnak és fejlődésnek mindazon tisztelet parancsoló külső jeleit, a melyek a központból kiindulva a legutolsó faluig lépten-nyomon szembe ötlenek. De ha a közelmúltat elfogulatlanul vetjük egybe megelőző régibb időkkel, hízlekedés nélkül állíthatjuk, hogy ez a rövid három tized egy egész századdal vitte előbbre Udvarhelymegyét és annak székhelyét.

A mi álmunk is merész lett volna még husz év előtt, ime valóság ma: a nagy világ forgalmi körén kívül eső területén, gazdag természeti adományait gözerővel értékesítheti, röphetheti akár az oceánig.

Földmivelés, ipar, kereskedés nemcsak nagyobb arányokat, de egyuttal új alakot váltott. Az értelmi színvonal jelentékenyen emelkedett. Írott betű, nyomtatott szó s a közmívelődésnek egyéb tényezői nem ünnepi vendégek, hanem állandó lakást nyertek a legszegényebb székely tető alatt. S különösen a központ külső megjelenésében is, méltó díszre a megyének, s pompás törvényszéki palotájával, czélszerű és jól berendezet kórházával, nagy arányokban épült kaszárnájával, stíl dolgában is kiváló s hatalmas három középiskolájával: a várromokon emelkedő állami főreál, a háromszázados multu református collegium s a festői fekvésű róm. kath. főgymnasiummal, a miket megyei és városi, felekezeti és polgári, testületi és egyéni áldozatkészség ugyszólván napok alatt varázsolt ide utánzásra serkentve, hasonlóra ragadva a magán birtokosokat is – dicsőségesen állja ki a hasonlatot sokkal népesebb és gazdagabb városokkal is.

E bölcs és erélyes megyei kormányzatnak köszönhető, hogy mostoha évek sanyarúsága, s ebből kifolyó szomorú kivándorlások daczára megye és város létszámra is emelkedett. 104.754-ről 109.761-re amaz, 5012-ről 5476-ra emez, csupán az utóbbi tíz év folytán. Még jelentékenyebb fokozat mutatkozik a culturalis haladásban. Legkevesebb 100-al több falusi új iskolában tanul ma a nép és költséges javítással, időszerű felszereléssel, gazdag bőkezűséggel gondoskodott megyei hatóságunk a régiekről is. S míg a 60-as évek vége felé a tanköteles ifjúságnak alig 60%-a koptatta az iskola küszöbét, ennek jórésze is csakugy immel-ámmal, hébe-hóba, ma alig öt-hat százalék reked otthon.

S vajon nem emelheti-e büszkén magasra fejét ugyanezen megye és város, mely kicsi területéről nem is közkatonákat, de vezéreket tudott küldeni minden térre, a hol különböző jelszavakkal, de nemzeti lobogó alatt folyt elvi harcz és nemes tevékenység az alkotmányos új aera kezdete óta? mely egy Ugron Gábort, Bartha Miklóst, Orbán Balázst, Helfy Ignácot küldött az ellenzéknek; egy *dr. Török Albertet*, gr. Bethlen Jánost, br Rauber Nándort, Ugron Lázárt, Tibád Antalt, H. Gál Jánost, *dr. Daniel Gábort* stb. a szabadelvű pártnak a parlamentbe? melynek egyik tanintézetétől került középiskoláink élére *dr. Klamarik János*; egyetemi tanszékre *dr. Felméry Lajos*, *dr. Jeney Viktor*

stb.? melynek kitűnő hírű birói kara alig egy év leforgása alatt három kiváló erőt szolgáltatott Szabó Dénes, Ádám Dénes és Jánosy Gyulában, a kolozsvári és m.-vásárhelyi kir. táblának? s melynek határai közt, miként egykor Rómában a Vesta templomban, hazafiság és hazafias érdekek oltárán soha ki nem alszik a szt. láng s megható ihletésről, vallásos buzgóságról tanuskodva, száll ég felé az áldozatok füstje?

Év, sőt hónap ünnep híján soha sincsen itt; s ha márczius 15-én a nemzeti újjászületés emlékezetén lelkesül; vagy okt. 6-án az aradi vértanukat siratja; máskor művészileg is kimagasló hangversenyek és műkedvelői előadások rendezésével tanúsítja hazafias, fenkölt szellemét és bőkezűségét megye és város közönsége; és szintoly kifogyhatlan ennek társadalmi áldozatkészsége is, emberbaráti, helyi v. országos jótékonyczélokra. S mily előkelő hely illeti meg a székelyföld központját az ország culturális tényezői közt, fényesen jelzi, hogy dalárdája, tanuló ifjúsága stb. diadalmasan állja meg a sarat országos versenyeknél is.

Bátran letehetnők itt a tollat, ha felsorolván az eredményeket, erkölcsi és becsületbeli kötelesség nem utalna arra, hogy legalább neveit megtalálja e szerény emlékkönyvben a jövő nemzedék azon jeleseknek, a kiket legfelső kegy és közbizalom állított a diadalszerző hadsereg elé és a kiktől egyenként és együtt hálátlanság volna megtagadni a föltétlen elismerés tömjénét és koszoruját.

Udvarhelyszéknek 1861—72-ig *alkirálybirái* voltak: Ugron Lázár, Gálffy Sándor, Ferenczi Pál, Szolga Miklós, Bartha Sándor, Tibád Antal és (1876-tól alispánja) dr. Török Albert. *Főjegyzői*: Henter János, Szent-Királyi Árpád, Henter Antal, Kénosy Béla. *Tiszteletbeli főjegyzői*: br. Orbán Balázs, Pap János, Halmágyi Sándor, Szócs Márton, Ugron István.

Udvarhely város polgármesterei: Kovács Domokos, Kovács János, Solymossy Károly és Kassay F. Ignác.

* * *

S a hol így vált be a multban, igaznak fog maradni a legmesszebb jövőben is, hogy sast nemzenek a sasok s Nubia párduczának nem léphet és nem fog lépni soha gyáva nyúl az örökébe. Ugy legyen.

Dr. Vajda Emil.

VARGYAS és OLASZTELEK.

(D. Gábor otthon.)

Szinte nehezűnkre esik szöveget írni a szép képhez, mely a Daniel család ősi fészket ábrázolja. Ugy fáj a gondolat, hogy Daniel Gábornak Vargyas és Olasztelek több lesz ezentul mint „otthon“.

Elveszett ránk nézve, a mi ellensulya volt eddig e nyájasan hangzó, a jelen esetben mégis oly rideg jelentésű szónak. Nem mondhatjuk többé, hogy a ki Vargyason csak „otthon“, falaink között az „itthon“ van.

Másithatlan tény, hogy D. Gábor babéraival és emlékeivel az ősi kastélyba vonul vissza s ha elvétve vendégül betér is ide közénk, állandó lakóhelye ott lészen a Rikán tul s tisztelőinek oda kell vándorolniok, ha alkalmilag személyesen óhajtják bemutatni neki hódolatukat.

Rengeteg erdön át visz oda egy végtelennek tetsző kacskaringós út, jobbról balról sok százados ős fák árnyékában, a mikhez ezer meséje és hagyománya fűződik a messze multnak. Helylyel-közzel olyan is, a melytől gyöngébb idegzetű embernek ugyancsak borsódzik a háta. A ki először vetődik e titokzatos örök néma tömkelegbe, még ha keményebb legény is, epedve lesi az első napsugárt, mely szabad égről ömlik a nyílt mezőre s gazdagon kárpótol azon gyönyörű kilátásban, mely a Vargyaspatakától áthatított festői völgyre nyílik és a melynek szelíd hajlásu zöld ölében mint valami bölcsőben úgy lebeg, úgy ring Vargyas és Olasztelek.

Hannibal érezhetett ilyen gyönyört, mikor az Alpeselek szikláiról, örökhó közepén, első pillantása az aostai bűbájos völgyre esett.

A kies vidékekben tulgazdag Erdélynek egyik legszebb pontja a Vargyas völgye. Méltó keret a Danielek ősi birtokához, mely a honfoglalással egyidejűleg a kard jogán, vitézség jutalmául lett övék.

A diszes kastély maga, önként érthető már ujabb idők alkotása. Poros akták és családi hagyományok a XVI-ik század elejére teszik eredetét. Az épület főrésze csakugyan e korra vall, mig bővítésein már messziről felismerhető közelebb eső időknek izlése és építészeti stylje.

Mintha e néma kövekkel is jelezni akarná ez előkelő család, hogy a Danielek megbecsülik, hiven őrzik a multak hagyományát, de lépést tartanak a korrall mindenben, s miként itt az épületen, a család egész életében hasonló összhang mutatkozik régi dicső-

sége és újabb szereplése között. Csak egy nem változik ez uri lakon soha : az ősi Curia s az új kastély egyforma vendégszeretettel tárja föl kapuit s a ki egyszer megfordul ott, a világhírű hagyományos szivesenlátás verőfényes emlékét viszi magával onnan.

Hébe hóba voltak persze e kastélynak hivatlan vendégei is, még pedig a közmondásosnál is rosszabb fajtából, mert nem kértek, nem kaptak ingyen szállást, mégis kiverték a gazdát a házból.

Ha megnehezült az idők viharos járása Erdély fölött, egy-egy menykő e félre eső völgybe is lecsapott.

A Rákóczy forradalom után a német zsoldosok ide is elvetődtek, kirabolták a kastélyt s köszönet fejében aztán fölgujtották.

Egy ormóttan kődarab, mely ajtószemöldök lehetett valaha, bevakolva az egyik melléképület oldalfalába elmosódó betűivel tanuskodik maig a fönnebbi pusztulásról.

E felirat megérdemli, hogy egy kis helyet szorítsunk annak. Már csak azért is, mivel a székelyföld néhai jeles fiának Orbán Baláznak országosan ismert kitűnő művében, a „Székelyföld leírásában“ szintén megvan, csak hogy hibás szórenddel, valódi jelentéséből teljesen kiforgatva. A szöveg a helyes szórend szerint következőleg hangzik : *Per acerba bellorum Civilium adversitas, sub Francisco Rákotzi alterius quondam Francisci Principis Filio et Motuum illorum Duce ab Anno 1703 cum Ingenti Hungariae et Transylvaniae ruina ad Annum 1711 protracta plurimis D. Magnatum et Nobilium Residentiis devastatis, has quoque Aedes semiruitas reliquerat, quarum reparationi Auxilio Divino fretus, primas admovit manus Stephanus Daniel Senior de Vargyas, cum Fidissa vitae suae Socia Polyxena Comitissa Pekri 1723.*

Stephanus L. B. de Daniel et Vargyas Sedis Siculicalis Udvarhely Supr. Jud. Regius. Cum Polixena Nata Comitissa Pekri vitae suae Socia Aestimativissima. (A polgárháborúk kegyetlen viszontagságai, melyek II. Rákóczi Ferencznek, a hasonló nevű néhai fejedelem fiának s a fönnemlitett mozgalmak fejének vezérlete alatt, Magyarország és Erdély iszonyu megrontásával 1703-tól 1711-ig tartottak s tömérdek főúri és nemesi kastélyt elpusztítottak, félig romokban hagyván hátra e hajlékot is, Vargyasi id. Daniel István volt az első, a ki isteni segélybe bízva életének leghűségesebb párjával Pekri Polixéna grófnővel, 1723-ban azt újra felépíttette.

Vargyasi br. Daniel István Udvarhelyszék főkirálybírája és életének határtalanul becsült párja Pekri Polixéna grófnő.)

Ez érdekes fölíratból azt is megtudjuk, hogy a Rákóczy korában még „hajlék“, időközben szintén főúri kastélylává emelkedett. Mert időközben két ágra szakadt a család s a nemesnek maradó ág átköltözött Olasztelekre.

A két ág és két kastély csak a Daniel név közös örökségét képező ősi fénynek fokozásában versenyzett egymással.

Minden más tekintetben gyöngéd rokoni kötelék fűzte őket egymáshoz, s Fankovich barátunk jeles ónja bátran oda keríthette volna a virágokból font keretet a vargyasi kastély köré is, a mint hogy arasznyi téren kívül semmi egyéb nem választotta el soha egymástól.

A vargyasi udvarház első toldaléka a mult század végéről II. Daniel Elek bőkezűségét dicséri.

Ő tőle került a francia kalap is: a tető, annak a kornak a párisi divat szabván törvényt e részben is. Nehány csekélyebb módosítás III. D. Elek nevével áll kapcsolatban. Így is szűknek bizonyulván a kastély ha nem is a család, de egymást váltogató vendégek számára, D. Gábor 1850-ben több szobából álló új szárnyval és egy bástyával tette kényelmesebbé és szebbé.

Jelenleg a főépület, melynek régi osztálya alatt pinczehelyiségek vannak, 5 szobából áll, részben a mult századra emlékeztető darázkő bolthajtásokkal. A toldalék 4 emeleti és 4 földszinti, teremnek is beillő szobát foglal magában.

A régi épület kiszökellő két szárnyát faragott kőoszlopos tornác köti össze s itt van a földött fölépcsőzet is.

A kastély mögött van a 24 lóra való istálló, hintó szinnek. Br. D. István életében itt toporzékoltak az országos híré dátosi ménnek. A bejáratától jobbra magtár és tisztalak, melynek történeti érdekét kölcsönöz a rajzunkon is látható nagy arányú, művészies kivitelű Daniel és gróf Pekri czimer.

Délre a főépülettől diszkert terül el, ennek végében gyümölcsös és veteményes. Szegegyül ennek a Vargyas-, másképp Lángos-patak szolgál, melyen ismét hid vezet egy illatos szép rétre s azontul egy fiatal kis erdőbe, melynek sugár növési csemetéi közül óriásként törnek égfelé több százados hatalmas tölgyfák. Patak és erdő közé gondos kéz szabályos hársfa sétányt ékelt, mely tavasszal fölséges illattal tölti meg a völgyet.

A Daniel család ősi sirboltja szintén egyik nevezetessége a vargyasi birtoknak, a köztemető közepe táján. D. Gábor 1888. okt. 29-én kibontatta, s minthogy falai gyöngébbek voltak, hogysem az általa tervezett új felső részt megbirták volna, elhatározta, hogy egészen lehordatja s helyén újat emel. A régi sirbolt torka éjszaknyugatnak néz. A bejáró nyílást hatalmas kövek zárják erős mészburkolattal. Az egész sirbolt kőből készült, darázkő boltozattal. Hossza északfelől 4 m., szélessége 3 m. Magassága a bolthajtás közepe táján alig üti meg a 2 métert. Gyöngyösi, a ki 1844 óta vargyasi lelkész volt, azt beszélte, hogy a sirbolt fölött régebben egy faalkotmány állott, mely temetések alkalmával valószínűleg szószékül szolgált a lelkésznek.

Az *olaszteleki* birtokrész állítólag Daniel Mihály szerzeménye. Halála után Ferencz fia Vargyason maradt; a másik, János Olasztelekre költözik s megalapítja az olaszteleki ágat. A mostani udvarházat traditio szerint valaha erős kőfal övezte, a hol ellenséges támadás idején a község lakói biztos menedékre számíthattak. A jelenlegi főépület I. Daniel Mihály műve. Igazolja ezt az ablakok fölött lévő faragott kövek felirata, továbbá az átvilázott hatyru a családi czimerben és az évszám.

Traditión alapul az a föltevés is, hogy az egész épület régebben egy óriási nagy teremből állott. Bethlen Gábor fejedelem, kinek D. Mihály kedves embere volt, vadászat kedvéért állítólag gyakran megfordult e vidéken s tiszteletére a házigazda nagy vendégségeket s ünnepélyeket szokott rendezni. Az óriási terem e célra épült. A közeli erdőségek, melyeknek jelentékeny része a Daniel birtokhoz tartozott, gazdag vadállományáról messze földön híres volt. A száldobosi praedium erdejében maig is látható egy nagy asz-

talalaku kő, melyet a nép még mindig a fejedelem asztalának nevez. Nagyon valószínű, hogy Bethlen Gábor az időben is, midőn udvari orvosa rendeletére a közel levő szaldbói borvizet használta, D. Mihályhoz szállt s az ő vendége volt.

A jelenlegi főépületet állítólag II. D. Mihály toldotta meg egy szárnyval, miről a falba illesztett szépen faragott emlékkő tanuskodik a D. czimmerrel M. D. H. J. (Haller Judit) betűkkel s 1661. évszámmal. Természetes, hogy a Danielek jeligéje sem hiányzik: Deus providebit (jó az isten, jót ad).

E század elején az olaszteleki kastély leányágon Br. Rauber Nándor kezére jutott, ki a már említett óriás termet több kisebb részre osztotta s általában nagyobb mérvű átalakításokat eszközölt a régi hajlékon.

Daniel Gábor, áldott emlékü neje Br. Rauber Mária révén lett a kastély ura; 1844-ben szintén nevezetes javításokkal és bővítésekkel mintegy megújította azt. Jelenleg a felső-rész 2 terem, 4 szoba, előszoba. Az alsó-rész 4 szoba, 2 cselédszoba, konyha és kamara.

A déli oldalon, mint az képünkön is látható, szellős veranda, pompás kilátással egészen modern stylben, Draskóczy Jenő áll. mérnök tervezete szerint.

A veranda alatt gyönyörű kert gondosan ápolt virágágyakkal, kényelmes sétányokkal s a végében igen szép halas tóval.

Benn az udvaron van egy méltán nevezetes kútgárgya, egy darab kőből faragva. II. D. Mihály idejéből, rajta ez a felirat:

**Gen. D. MICHÆL DÀN E. De VARC_jAs Fieri CuRAViT A.
1675. 12. JUL. S_yMBOLUM DEUS PROVIDIEBIT.**

A vargyasi birtokon jelenleg Daniel Lajos gazdálkodik. A házasszonya és nemtője Erdély egyik legbájosabb hölgye, Pálffy Mártha.

Az olaszteleki kastély gazdája, ifj. dr. Daniel Gábor a képviselőház fiatal s mégis tevékeny tagja.

Daniel Gábor Udvarhelymegye volt főispánja itt, az olaszteleki kastélyban fog megpihenni félszázados nyilvános és dicsőséges szereplése után. S ha utódai ép oly hálások lesznek azért, a mit családjának, mint megyénk és városunk lelkes közönsége azokért, a miket megye és város felvirágoztatására tőn, a vargyasi és olaszteleki ősi curiák homlokzatán a régi jelige alá bátran odavésethetik azt is, hogy „beteljesült“! s a mi ígéret és remény volt a multban, valósággá lett D. Gábor szorgalma, takarékosága s minden téren otthonos gazdag tehetsége és képzettsége által. Gabriel providit.

DR. VAJDA EMIL.

Vargyasi id. Daniel Gábor

Udvarhelymegye ny. főispánjának
a Szt István- és a Lipót-rend lovagjának
a főrendiház tagjának

leszármazási táblája

(az oldalágak nélkül).

Daniel Balázs

(harczolt a nikápolyi csatában.)

I. Péter

Elesett Várnánál 1414.

I. Miklós

I. Lukács

II. Péter

(neje Kornis Anna)

III. Péter

(neje Mikó Borbála)

I. Zsigmond

II. Péter

II. Ferencz

I. Mihály

Margit

Anna

(neje Mihácz Borbála) (Donáth Máthéné) (Vizsitzvási Telegdy Mártonné)

I. János

(neje Bély Judit)

III. Ferencz

V. Péter

Erzsébet

Anna

Ilona

(Mikes Boldizsárné) (Hadnagy Jánosné) (Kálnoky Istvánné)

I. István

(neje Kemény Zsófia)

III. Mihály

V. Ferencz

VII. Péter

II. István

Klára

Judit

Susa

(neje Suki Sára)

(Bíró Sámuelné) (Bánffy Lászlóné) (P. Horváth Boldizsárné)

VI. Ferencz

III. László

I. György

Susánna

Klára

(neje P. Horváth Borbála) (Br. Szentkereszt Sámuelné) (III. Daniel Jánosné)

II. Lajos

II. Elek

(neje P. Horváth Terézia)

III. Elek

Teréz

I-só neje Br. Henter Klára.

II-ik neje Cserey Krisztina

(Maurer Andrásné)

VIII. Ferencz

II. György

III. Gábor

III. Lajos

VI. István

Anna

(Br. Szentkereszt Istvánné)

Zsófia

(Gr. Bély Ferenczné)

Emilia

(Br. Splényi Antalné)

IV. Gábor

(neje Br. Rauber Mária)

VII. István

† 1856.

V. Gábor

(neje Korányi Málvin)

IV. Lajos

(neje Pálffy Mártha)

IV. Elek

VI. Gábor Anna V. Lajos IX. Ferencz

A Daniel-Album előfizetőinek névsora.

1. Pálffi Károly ivén:

Balázs László	Sz.-Udv.
Daniel Elek	"
Farczady Károly	"
Florián Bogdán	"
" Kristóf	"
Gagy Lajos	Etéd
Gál János	Sz.-Udv.
Gergely János	"
Gyertyánffy Albert	"
Györke Károly	"
Illés Gyula	"
Dr. Kovács Mór	"
László Domokos	"
Lehner Kristóf	"
Dr. Lengyel József	"
Dr. Mezei Ödön	"
Molnár Károly	"
Dr. Nagy Samu	"
Dr. Oláh Béla	"
Ozsváth Márton	Kobátf.
Pálffi Károly	Sz.-Udv.
Rados Ignáz	"
Riemer K. Gusztáv	"
Sebesi Géza	Besztercze.
Simon Gyula	Sz.-Udv.
Solymosy János	"
Dr. Solymosy Lajos	"
Schnapek József	"
Stankovich Miklós	"
Steinburg Ottó	"
Szántó Lajos	"
Székely Dénes	"
Tichy Ede	"
Ugron János	"
Walter Vilmos	"
Zakariás József	"

2. Özv. Lakatos Jánosné ivén:

Bartha Ignáczné Cs.-Szereda.
Bakcsy Gáspárné "
Dr. Fejér Antalné "
Kőváry Lászlóné "
Özv. Lakatos Jánosné "
Lázár Domokosné Cs.-Taploca
Nagy Sándorné Cs.-Szereda

3. Dr. Hankó Domokos ivén:

Buksa Sándor Sz.-Keresztur.
Özv. Duka Jánosné "
Dr. Hankó Domokos "
" György Rava
Marosy Ferencz Vinga.
Ráduly Mihály Sz.-Keresztur.

4. Székely Dénes ivén:

Dr. Tarnovszky Gy. Sz.-Udv.
Szabó N. János "
Dr. Ráczkövi Sámuel "
Tripolszky Gyula "

5. Jakab Gyula ivén:

Baczony György Oklánd
Bencze Dénes "
Benedek Mózes Jánosfalva
Boér István Oklánd.
Florián Kristóf "
Gross Ignác "
Jakab Gyula "
Nedesan Joáchim "
Dr. Novák István "
Pál Ferencz "
Ráduly Sándor "

6. Benedek Imre ivén:

Bartalis József Olasztelek
Id. Benedek Elek Bibarczfalv.
" Imre Oklánd.
Gáspár János Bardócz.
Nagy Gyula Olasztelek.
Péter József Oklánd.
Szilágyi Sándor "

7. Özv. Fejérváry Lajosné ivén:

Balogh Jolán Sz.-Udv.
Özv. Bedő Sándorné "
Benedek Gábor N.-Ényed
Özv. Fejérváry Lajosné Udv.
Szakács Ilonka Sz.-Udv.
" Károly "

8. Dr. Korányi Frigyes ivén:

Korányi Imre Nyiregyháza.
" Frigyes Budapest.
" Sándor "
Soós Elemér Soprony
Szebastiani Jenőné Péczel.

9. Ugron Istvánné ivén:

Bágyi Kálmán Sz.-Udv.
Florián Jánosné "
Pálffy Ferenczné "
Persian Jánosné "
Szabó Károly "
Sebesi Ákos "
Ugron Istvánné "
Veress László "
Zakariás Józsefné "

10. Hlatky Miklós ivén:

Csillag József	Sz.-Udv.
Gyarmathy Ferencz	"
Hlatky Miklós	"
Koronczy Imre	"

11. Daniel Lajos ivén:

Antos József	Baróth.
Bedő József	"
Binder Adolf	"
Biró Albert	"
Branstädter Sándor	"
Daniel Lajos	Vargyas.
Deák Albert	Köpecz.
Debiczky Mihály	Baróth.
Ferencz Gyula	Vargyas.
Gáspár Antal	Baróth.
Gergely István	"
Gyertyánffy János	Vargyas.
Greguss János	Kőhegy.
Imets Albert	Vargyas.
Kohn József	Baróth.
Nagy Imre	"
Br. Rauber István	Vargyas.
Zathureczky Gyula	Baróth.
" János	Nagy-Ajta.
" Lajos	Baróth.
Zöld Sándor	"

12. Szentiványi Miklós ivén:

Bodor Tivadar	S.-Szt.-György.
Bogdán Arthur	"
Domokos Ödön	"
Dálnoky Károly	"
Forró Béla	"
Gróf Mikes Árpád	Zabolya
Szentiványi Miklós	S-Szt-Györ.
Szentkereszty Béla	Árkos.
Seethal Ferencz	S.-Szt.-Iván.
Séra Tamás	S.-Szt.-György.

13. Sándor János ivén:

Barabás József	Sz.-Keresztur
" Lajos	"
Benke Elek	"
Gymn olv. egyesület	"

Gombos Sámuel Sz.-Keresztur.

Inczeffy Albert	"
Sz.-kereszt. közéletanoda	"
László József	"
Péterfi Lajos	"
Sándor János	"

14. Dr. Solymossy Lajos ivén:

Benedek Gyula	Sz.-Udv.
Daróczi Miklós	"
Ferenczi János	"
Martinovits Szilárd	"
Paschek Viktor	"
Reiner János	"
Sándor Dénes	"
" Mózes	"
Tassaly Lajos	"

15. Nagy Ferencz ivén:

ifj. Antalffy István	Küsmöd.
Ádám Dénes	Sz.-Udv.
Barra Lajos	H.-Almás.
Bonda János	Sz.-Udv.
Borbély György	"
Cseh István	"
Derzsi József	"
Dimén Sándor	Szt.-Pál.
Elekes József	Sz.-Udv.
Farkas József	H.-Sz.-Márt.
Felszeghy Dénes	Sz.-Udv.
Ferenczy Károly	"
Gagy György	Oroszhegy
Gáll Sándor	Sz.-Udv.
Hegyi Ferencz	Bogátfalv.
Henter János	Sz.-Ker.
Jakab Dániel	Sz.-Udv.
Kassay Albert	"
Kókay József	"
Kolumbán Lukács	"
Kovács Antal	Farkaslaka.
" Dénes	Oroszhegy
" Ferencz	Szombatfalv.
Kristóffy Károly	Sz.-Udv.
Losdorfer Emil	"
Lukács Domokos	Máréfalva.
Lukácsfy Dénes	Sz.-Udv.
" Lajos	"

Lurz János	Darócz.
Marosy Mózes	Sz.-Udv.
Márton Pál	"
Miklós Ferencz	Fenyéd
Id. Morvai Sámuel	Ujszékely
B. Nagy Ferencz	Sz.-Udv.
Nevelics Leo	N.-Bacson.
Péterfy Domokos	Sz.-Udv.
Szabó Pál	"
Szent-Királyi Árpád	"
Sándor Ferencz	H.-Szt.-Pál.
Szibian György	Sz.-Udv.
Sorbán Károly	"
Sepsi Lajos	"
Simon János	Bogátfalva
Soó István	Bethlenfalv.
Tamás Pál	Oroszhegy.
Dr. Török Albert	Sz.-Udv.
Vánky Kálmán	"
Vári József	"
Vetész Lajos	"

16. Biális Irma ivén:

Hann Károlyné	Sz.-Udv.
Nagy Irma	"
Rápolti Domokosné	"
Reinbold Olivérné	"
Szabó Albertné	"
Szabó Mártonné	"
Ugron Jánosné	"
Ugron Gáborné	"

17. Kisgyörgy Sándor ivén:

Andorkó István	Vargyas.
Benkő János	"
Jakabfy Kata	"
Kisgyörgy Sándor	"
Kis Tamás	"
Máthé József	"
" János	"
" Pál	"
Id. Németh D.	"
Székely Zsuzsa	"
Tarcsafalvi Albert	"
Tóth Péter	"

18. Reinbold Olivér ivén:

Bálint Pál	Sz.-Udv.
Bonda Balázs	"

Csutak Lajos	Sz.-Udv.
Homolay Lajos	"
Kovács Ferencz	"
König Károly	"
Kaáli Nagy Károly	"
Stratzinger Emil	"

19. Kelemen Albert ivén:

Csongvay Lajos	M.-Vásárh.
Csép János	"
Filep Albert	M.-Szt.-Király.
Gyöngyösy Béla	M.-Vásárh.
Kelemen Albert	M.-Szt.-Kir.
K. Nagy Dénesné	Harczó.

20. Kanyaró Ferencz ivén:

Benczéd Gergely	Kolozsvár.
Boros Sándor	"
Ferencz József	"
Kovács János	"
Kővári László	"
Mózes András	"
Nagy Gyula	"
Péterfy Dénes	"
Ulár Pál	"
Unit. főisk. könyvtár	"

21. Derzsi Károly ivén:

Budapesti Unit. egyh. közs.	
Derzsi Károly	Bpest.
Dr. Székely Ferencz	"
Dr. Ürmösy Gyula	"
" Miklós	"

22. Dr. Kovács Gábor ivén:

Csanády Attila	Szováta.
Czehe Imre	Parajd.
Gönczy Lajos	Sz.-Udv.
Kovács Mihály	Parajd.
Pál Gyula	"
Vitális Elek	"

23. Kénosy Béla ivén:

Özv. Bosánczy Adolfné	Sz.-Udv.
Jung-Cseke Lajos	"

Kénosy Béla	Sz.-Udv.
" Berta	"
" Margit	"

24. Gotthárd János ivén:

Gotthárd János	Sz.-Udv.
Gérich Vilmos	"
Id. Gyárfás István	"
Lőrinczi Mózes	"
Pál János	"
Török Bódog	"
Vorsatz Antal	"

25. Dr. Demeter Lőrincz ivén:

Barabás József	Hodgya.
Bedő Áron	"
Daniel Károly	Oláhfalu.
Fancsali Dénes	Farkaslaka.
Gagyi György	Oroszhegy.
Gálffy István	Szombatf.
Kis Lajos	Hodgya.
László József	Boldogfalv.
Miklós Ferencz	H.-Keményf.
Szabó János	Zetelaka.
Raffaj Károly	Uj Székely.
Szőcs János	"
Tamás András	Oroszhegy.

26. Gálffy Kálmán ivén:

Gálffy Kálmán	Sz.-Udv.
Jeddy Lajos	Rugonf.
Szombatfalvy Lajos	Sz.-Udv.
Vajda Ferencz	Farczád.

27. Tanulók gyűjtő ivén:

Andrásy Albert	Sz.-Udv.
Asztalos Domokos	"
Balázs Ernő	"
" János	"
Bálint Gáspár	"
Bencze Imre	"
Csekme Mózes	"
Chrisztiani András	"
Deák István	"
Fejér József	"
Fekete Aladár	"
Fridmann Sándor	"

Gergely András	Sz.-Udv.
Holzschuch Lajos	"
Juhász Károly	"
Költő Kálmán	"
Kovács Jenő	"
László János	"
Lengyel Lajos	"
Orbán Károly	"
Ráduly József	"
Szabó Domokos	"
" István	"
Szállasy János	"
Sata Albert	"
Swoboda Jakab	"
Török Mihály	"
" Pál	"
Wallandt Aladár	"
Zayzon Zoltán	"

Egyes előfizetők:

Adorján Domokos	Torda
Ajtay János	H.-Almás.
Alt Károly	Sz.-Udv.
Gróf Bély Ákos	Kolozsvár.
" " Ferenczné	"
Bod Károly	Sz.-Udv.
Boda Gábor	Száldobos.
Bodrogi Sándor	Sz.-Udv.
Bock József	"
Boér Sándor	"
Borbély Sámuel	Keresztur.
Boros György	Kolozsvár.
Budik László	Sz.-Udv.
Casino egyesület	"
Czirmai Lajos	F.-Rákos.
Csillag István	Sz.-Udv.
Csoma Károly	"
Id. Daniel Gábor	Olasztelek.
Diemár Károly	Sz.-Udv.
Ferentzi Lukács	"
Ferenczi Pál	"
Filep János	Korond.
Fischer Ferencz	Sz.-Udv.
Gaál István	K.-Vásárh.
Br. Gamerra Gusztáv	Keresztur.
Győrfy Károly	Sz.-Udv.
Dr. Hajós Béla	Baróth.
Hajós János	Kolozsvár.
Hartmayer Rudolf	Sz.-Udv.

Hodor Károly	Sz.-Udv.
Holstein Simon	"
Horváth László	Segesvár.
Dr. Kabdebó Ferencz	Fogarás.
Kassay Ákos	Sz.-Udv.
Id. Kassay Árpád	"
" Dénes	"
" Ignác	"
Br. Kemény Béla	Sz.-Erzsébet.
" " Kálmánné M.-Vécs.	
Kobl Ferencz	Sz.-Udv.
Koncz György	N.-Borosnyó.
Kozma Ferencz	Kolozsvár.
Kovács Lajos	K.-Vásárhely.
Laiber Ferencz	Sz.-Udv.
Lántzky Sándor	Szt.-Keresztb.
Özv. Gr. Lázár	
Kálmánné	Czikmántor.
László Albert	Sz.-Udv.
Lukácsfy Manó	"
Májai István	Torda.
Mártonfy Sándor	Sz.-Udv.
Mercs György	"
Mikó Imre	Kolozsvár.

Márkó György	Olasztelek.
Id. Nagy Lajos	"
Nagy János	Sz.-Udv.
Pap Mózes	Torda
Papp Ödön	Sz.-Keresztur.
† Papp János	"
Pálffy Dénesné	Tarcsafalva.
Pávelka M.	Sz.-Udv.
Péter Sándor	F.-Rákos.
Pümkösti Imre	Sz.-Udv.
Polgári Olvasókör	"
H. Potsa Gyula	Peselnék.
" Ferencz	Ürmös.
" József	S.-Szt.-Györ.
Br. Rauber László	Olasztelek.
Rápolthy Károly	Sz.-Udv.
Rudolf József	"
Szabó Gyula	M.-Bikal.
" "	Sz.-Udv.
" György	"
" János	"
Szakács Mózes	Sz.-Udv.
Szemerjai Károly	"
" Lajos	"

Szentes Márton	Sz.-Udv.
Szentiványi Zsigmond	S.-Szt.-György
Br. Szenkereszty	
Stephanie	K.-Vásárhely.
Br. Szentkereszty	
Zsigmond	Kolozsvár.
Szék. egyt. első tk.rpt.	Udv.
Szigeti Cs. Sándor	Torda.
Simó Mátyás	Sz.-Udv.
" János	"
Somogyi István	Segesvár.
Schuller János	Sz.-Udv.
" Mihály	"
Tamás Dénes	"
Török Áron	F.-Rákos.
Tompa Miklós	S.-Szt.-György.
Tóth József	Sz.-Udv.
Udvarhelymegyei tkrpt.	50 pld.
Özv. Ugron Lázárné	Fenyéd.
Unit. egyház.	H.-Almás.
Varga Dénes	Torda.
Weinberger Fanni	Sz.-Udv.
Zengliczky Károly	"

